

Luceafărul

SALA
DE
LECTURĂ

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor

ANUL XXII • NR. 10 • MIERCURI, 10 APRILIE 1991

Număr ilustrat cu reproduceri după sculpturi religioase în lemn (Moldova, sec. XIV—XIII) și icoane pe sticlă (Ardeal, sec. XVIII).

S.O.S. degeaba

La cite dificultăți nemiintâlnite are de întâmpinat societatea românească la ora de față, în primul rînd economice, în primul rînd sociale, în primul rînd morale, una în plus : culturală, aproape că nu mai contează. Preocuparea pentru cultură în general poate să pară (în condițiile în care tot mai mulți oameni ai acestei țări își pun la modul cel mai propriu cu putință problema zilei de mîine, problema supraviețuirii deci) un fel de alintare copilărească, în orice caz un hobby deplasat, poate chiar o pieptănătură de babă. Sigur că nu e așa, sigur că am putea demonstra cu trimiteri în istorie că problema culturii e departe de a fi de rang secund și că dimensiunea culturală — ca imanență a ființei omului nu poate fi negociată fără riscul degradării condiției umane. Ar fi însă inutil, lucrurile sînt foarte cunoscute și avem certitudinea că guvernul de azi le acceptă ca atare iar dacă nu dă semne practice că le-ar lua în considerație — 0,33% alocate culturii în acest an e un astfel de semn negativ — asta se datorează, bănuim, presiunii explozive pe care alte domenii, economicul și socialul înainte de toate, o exercită asupra unui buget de tot subțire. Și de unde nu e, nici Dumnezeu nu poate să ceară. Întrebarea e dacă bugetul e într-adevăr atît de mic încît, pentru a face față unor cerințe social-economice atît de mari, să fie ne-

voie de abandonarea (căci asta semnifică respectivul procent) culturii. Și răspunsul nostru e, fără a avea la îndemînă o statistică a cheltuielilor îngăduite de guvern lui însuși sau altor domenii ci luîndu-ne după ceea ce vedem și citim, că se risipește mult prea mult pentru mult prea puțin și n-ar fi fost nici o nenorocire, ba dimpotrivă, dacă din această risipă ar fi avut și cultura parte de niște firimituri acolo sau măcar de o mai justă ordonare a risipei. Nu știm cît vor fi costat buzunarul public bisăptămînalele (cel puțin) expediții ale, bunăoară, ministrului de externe în cele patru zări, dat fiind că (după impecabila limbă de lemn, mai de lemn decît a predecesorilor comuniști, cu care ne onorează frecvent pe micul ecran respectivul demnitar) e imposibil de crezut că aceste expediții sporesc prestigiul României în lume, după cum nu știm nici cît costă întreținerea uriașului aparat birocratic al vechilor structuri comuniste, conservat ba chiar adăugit, ca o sfidare, și menit să împiedice — act masochist al guvernului ! — realizarea reformei și, implicit, să prelungească pînă la insuportabil durată perioadei de tranziție spre o economie și o viață socială sănătoase. Probabil că mult, probabil că foarte mult. În orice caz, de ici, de colo (asta-i situația !) s-ar fi putut economisi ceva pentru uzul culturii ajunsă acum în pentru nimeni convenabila postură de a lansa un S.O.S. Grav nu mi se pare atît faptul (oricum umilitor) că S.O.S.-ul a devenit unica soluție, grav e că nu prea are cine să răspundă la acest apel. Și atunci, se salvează fiecare cum poate iar din cultură se va salva, ca de obicei, subcultura. Unde ești tu, Tepeș Doamne...

-L-

Clientul stărilor de lucru

Mai să fi fost augusta-mi voce
un unde sau un undeva
aș fi trecut exact prin centru
în tam în ra în ra-ra-ră

și nu aș fi umblat la du-te
la miine la perfectul simplu
la viitorul doi la optim
și la ștampilă și la timbru

mai să fi fost augusta-mi voce
un unde sau un undeva
mi-ați fi întâmpinat și umbra
pe cînd eram pe cînd eră

și-atunci să fi văzut ce lustru
ce lux ce indoiri de spate
ce dinți de spumă ce suris
ce pentru toți ca pentru toate
(1970)

Ioanid Romanescu

chenar

Pămînt!

Văd în „22”-ul din 29 martie o fotografie teribilă, făcută de Radu Sigheti, premiata-n S.U.A. și intitulată „SIDA”. Dau titlul la o parte, și rămân, multe minute, mut. Un cuplu semirural-semiurban, acei tip de oameni ce par de 60, deși au 40 de ani. Zi ploioasă, rece. Numai ei doi, pe o alee lungă, lungă și pustie, mergînd paralel cu gardul cimitirului. Barbatul duce-n brațe un cosciug de copil, iar femeia ține-o geantă grea în stînga (unde presimțim că se află țuica și salamul pentru gropari, etc.) și-o cruce sub brațul celălalt. Atît, înnebunitoarea forță a imaginerii, care-nghite zeci de pagini de comentarii-parazit, femeia care cară crucea, ca pe un poloboc, ca pe un ciine ud, Ultranormalul morții românești, Viețuirea-n agonie perpetuă, devenirea trist-grotescă a macabrelui, grețoașa infuzie de morbid sălăreț, cu care ne tratăm de zeci de ani reumatismele „mentale”, încît, astăzi, fiecare drum, fiecare vizită, fiecare convorbire se desfășoară, parcă, într-un salon de ospiciu, ori într-un cavou gătit de carnaval. Două lucruri mi-au venit, dintr-o dată, în minte, privind fotografia aceasta. Primul: dialogul a doi pensionari, dimineața la patru, cînd stăteau la coadă la I.C.V.L., pentru credit-lacasă. După ce-au trecut rapid prin ciur-dimonul politicii (n-am reținut decît chestia cu: „n-avem de ales decît între două dictaturi — a lui bătrîn și a ăstuia tînăr...”) o întrebare a plesnit ca filamentul de bec: „Ai idee cît s-a mai făcut o groapă la cimitir?” După care a început dansul icelilor verbale: despre cozile la sicrie, lipsa de lemn și luxul imposibil al mătăsii la accesorii, că „tre’să ai pile ca să fie de brad și nu de carton”, că „c cinci sute spaga numai pentru programare”, că groparii nu mai iau o sută-două, ci direct mîna de lei, că „dacă-i pămîntul tare, îți iau dublu”, că „se va ajunge precis la înmormîntare pe valută” și „că-i două’jdă mij o groapă, dar necimentată...”. Și tot așa. Vechea noastră industrie a morții, vechea (me-reu actuală) replică a Yorick-ilor noștri: „cucoană, mai pune 300, că ți-l las în drum, ne-ngropat!”. Al doilea lucru, evocat, înconștient, de fotografia lui Sigheti, a fost cazul unui pensionar, fost activist eînștit, adică „om de crez”, care-a intrat, cu trup și suflet, în ianuarie ’90 în F.S.N., pentru ca în decembrie ’90, să fie la un pas de înfaț, cînd l-au căutat vechii tovarășii de la partidul lui Verdet. Și chinuitoarea lui dilemă: cînd a trădat partidul? întînd în F.S.N. ? să iasă acum și să treacă la Verdet? Un om albit „de sarcini”, stînd pe marginea patului și frîgindu-și miinile. Pentru ca, acum, să plece călare pe șapte cai, la țară, ca să-și recupereze livada părinților. Îi spun, fără sadism, ei, numai, cu tristețe: „ei? cum e cu proprietatea? cum mai e cu comunismul?” — „Lasă-mă și tu, că-s nebun, dă-i dracu, cu partidul lor, vorba e să nu-mi între țigani în pădure, să-mi taie pomii. Că-s pomii mei, mă!”. Și uite-asa, un crez de-o viață se guce-ntr-o clipită, la clipitul — absolut firesc — al posesiunii. Ați văzut ce rapid s-au reaprins motoarele instinctului de proprietate și cum cetădinii cei mai apatici, egalitaristii cei mai infocați, stalinistii, deșiști, ceausiști, se descoperă, acum, de stăpîni latifundiași? E ceva, cum să zic, sălbatic de înduioșător. Așadar, pămîntul în două ipostaze. Ne aflăm, cu turbare, cu înfiorare, cu speranțe atroce, între cele două paranteze: „cu cît s-o mai da pămîntul la cimitir?” și „cît se dă la primărie, ca să-ți faci actele de proprietate”. La primărie, ca la primărie. Dar, dincolo — ce bine! nu tu dure, nu tu înfrîstare, nu suspin. Oricum, priviți fotografia de care v-am spus: cel fericit rămîne, totuși, copilul.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează?

Huo! La muncă...

Ce folos, cînd un popor întreg... „Somn ușor, slăvit popor!” Pînă ce, la un moment dat încep fluierăturile și huiduile amuzate: trec în sens invers, încet, să fie anume blamate, două autobuze înfășate de jandarmi! Domnule, ce interesantă pagubă în ciupercei: la toate manifestațiile apar asemenea autobuze cu polițai, sau ce mama dracului or mai fi fiind, să fie bine văzuți... Că abia prin ei, prin polițai și jan-

darmi se învață democrația originală... Măsură preventivă: sau crezi că autobuzele astea defilează pline de polițai fără alt scop decît acela de a fi fluierate și huiduite? Polițai duși să se schimbe în posturi... Oricum, undeva trebuie să fie descărcați jandarmii ăștia, autoritatea „Internelor” să nu fie luată prin surprindere, Doamne ferește, că nu se știe niciodată cu „securiștii”, provocatorii... La atîta comportament al nostru mitologic! Chestie de mitomanie... „Consens general, Iliescu criminal!”

momos:

Țiganiada

Șa cum era de așteptat, aripa conservatoare a F.S.N. (mai pe sloașu spus, fosta nomenclatură) a atacat. Și nu oricum, ci prin glasul tremurat al președintelui Senatului, domnul A. Birlădeanu. Domnul academician, contestat în dimineața de vineri, 29 martie, în ziarul „România liberă”, ne-a anunțat, în aceeași dimineață, că, nici mai mult, nici mai puțin vom avea în curînd un fuhrer, în fruntea țării. Fuhrer-ul nu va fi altul decît primul ministru. Acest viitor dictator, prin tot ce a făcut, susține președintele Senatului, a dus țara de ripă. El, primul ministru, și cu guvernul lui de tehnocrați. Și că ar fi bine să se facă un nou guvern, unul de uniune națională. Nu

știm cine se ascunde în spatele domnului Birlădeanu, dar știm în mare cine sînt foștii nomenclaturişti implementați (prin alegeri sau nu) în posturile cheie ale puterii. Toți aceștia, prin gura domnului academician, vor capul lui Roman. Iată însă că Brucan Silviu, un fost de mina a doua, mare iubitor de țară și de prim-ministru, a apărut la televizor și l-a făcut cu ouă și cu oțet pe președintele Senatului. L-a comparat cu o ciorbă ruscască în care se pun de toate și cu o mașină care are direcția stricată. Și că în nici un caz un academician fără operă nu are ce căuta în Academie. Și a mai spus că în nici un caz un fost alit de important nu are ce căuta în fruntea Senatului. Nici ei și nici Dan Marțian (alt fost, n.n.). Că

Ha... În spatele meu e un grup de tineri care exersează diferite lozinci...

În timp ce, acum chiar prin dieptul meu, coloana de manifestați e tăiată, să treacă strada prin loc nemarcat de două femei isterizate: „Noi ne duțem să muncim, nu ca voi!” Făcîndu-ne să ne primim unși pe alți și să suridem îngăduitori, cele două femei, nebăgate în seamă, urlînd odată leșite din coloană: „Noi nu avem vreme să ne ținem de manifestații! Huo... La muncă... Vă dați seama, aceasta e pura noastră realitate! Rîdicînd din umeri: erau lingă mine studenții Clubului Literar, Al Pleșcan, Ion Manolescu, Fevronia Novac, Ara Șeptilici...

„Nu maș vrem să muncim pentru asasinii!”

Scandări după scandări:
„Jos Guvernul comunist!”
„Regele Mihai!”
„Frontul Salvării, trădătorul țării!”
„De-mi-sia! De-mi-sia!”
Recitînd în gînd, totodată, fără să vreau o pancartă fluturată în fața coloanei de contestatari:

— Securiști, ne permiteți să gîndim?

Liviu Ioan Stoiciu

dacă pe președintele țării trebuie să-l suportăm, din cauza alegerilor și a procentului de 85% cu care a fost ales, pe cei doi mai sus numiți nu avem nici un motiv să-i suportăm. Și că nu e bine să se facă un guvern de uniune națională, atîta timp cît parlamentul e majoritar F.S.N. Cel mai bine, susține domnul Brucan, ar fi să se colaboreze cu forțele extraparlamentare pentru un nou guvern. Așteptăm intervenția președintelui țării, domnul Ion Iliescu (dacă va avea curajul s-o facă), precum și alte intervenții F.S.N., care să ne anunțe atomizarea totală a partidului de guvernămînt și apoi, obligatoriu, alegeri anticipate. Pînă atunci (și ceva îmi spune că nu mai e mult pînă atunci), domnul Ion Iliescu are de ce să fie mîndru: democrația originală pe care și-a dorit-o atît se va instala veselă în țară. O democrație pe care Budai Deleanu a descris-o întocmai pe la 1812:

„Adică puseră, să nu fie / Stăpînia lor, nici monarhică / Nici orice fel de aristocrație / Dar nici cu totul democratică. / Ci demo-aristo-monarhicăască / Să fie, ș-așa să se numească”.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DAN MEDELEANU: „De la revoluție înceace sub cupola răbdătoare a Ateneului s-au petrecut tot felul de întâmplări neculturale, ca să nu spun altfel. (...) Pe aceeași linie s-ar situa și recenta declarație a președintelui iubit, 85 la sută al nostru, care a omagiat memoria marclui om politic Nicolae Ceaușescu...” (Phoenix) ● MIRCEA BERCEANU (Pitești): „Incepînd să vorbească despre Titulescu, cel mai de vază dintre invitați a roștit cea mai edificatoare bilbă post-decembriștă: Nicolae Ceaușescu... ăă Titulescu!” (Expres magazin) ● ION CRETU: „Întîlnim, tot mai frecvent, opinia că ultimii 45 de ani au fost pentru România un fel de cv mediu întunecat, dogmatic, inchiizitorial”. (AZI) Păi așa a și fost, stimate domn! ● ALCIBIADE: „Cea mai mare cacealma a secolului: R.F.G. nu s-a unit cu R.D.G. ci cu... Israel!”. (România Mare) ● LUCIA VERONA: „...cred că știu ce-l doare pe dl. Rațiu. Ajunge să ne gîndim

la supărarea lui pe domnul Anders Björck, pentru cele spuse la București, dar mai ales pentru medalieile Consiliului Europei date conducerii țării”. (AZI) ● ANDREI BART (Stockholm): „Deci decorarea lui Iliescu și Roman de către Consiliul Europei, de care aceștia au făcut atîta caz, în interesul Frontului, este doar una din metodele folosite de Consiliul Europei pentru a stimula desfășurarea evenimentelor într-o anumită direcție, exact cea nedorită de cei doi decorați”. (România liberă) ● SEBASTIAN ADRIAN: „De-al d-ăștia mai văzusem și înainte. S-ar putea ca dl. Dumitrașcu să fie liniștit. S-ar putea ca de mine să scape. Dacă ajung în Africa de Sud, cum visez, n-o să-i scriu. Nici n-o să mă mai gîndesc la el”. ● GHEORGHE MOVILĂ: „Acest parlament nu reprezintă sufletul românului”. (Parlamentul și gura lumii”, reportaj realizat de Dumitru Constantinovici, Flacăra) ● TOADER ȘTETCA (intervievat de Sorin

Roșca Stănescu) ... „vă dați seama ce parlamentari avem noi, Cum e dl. Dumitrașcu și dl. Vulpescu care fac țara asta de rușine și de ocară în fața lumii”. (România liberă) ● REMUS HARALAMBIE: „Dumitrașcu Gh. — în observație pentru psihopatie impulsivă (eventual, polimorfa pe fond psihic instabil cu accese de violență)”. (Contrast) ● NAȚIUNEA: „Dumiriți-vă, domnilor deputați, și purtați-vă ca niște bărbați serioși”. ● ALCIBIADE: „Vorba lozincii sovietice: „Soarele și onanismul / Întărește organismul”. (R.M.) ● GHEORGHE IONITA, ION MARIN: „Vă amintiți de joviala figură a d-lui Mendella, omul ce afaceri italiene de numai 37 de ani care ne umpluse micile cerane cu promisiuni de milioane?” ● (Adevărul) ● „Ce caută dl. Emanuel Valeriu, binecunoscutul TV-man în dosarul pe care sîntem nevoiți să-l întocmim turismului?”; „...Emanuel Valeriu pătrunde oriunde e ceva de vinzare”. (Expres) ● VARTAN ARACHELIAN: „Omul acesta, Emanuel Valeriu, nu este normal”. (Convorbiri mondene) ● I. I. BRĂTIANU: „Eu am supt ortodoxia odată cu laptele”. (Citat după Cașaveniu) ● RODICA N. (32 de ani): „De fapt, sînt conștientă că sînt folosită și cred că singurul lucru care contează este sexul. Nu poți să ai totul. Eu am ales banii și plăcerea”. (Reportaj despre prostituție, realizat de Aurelia Boriga, Flacăra) ● KIVU STOIKA: „Poetul comunist Ion Gheorghe, unul dintre verdeții noștri roșii, căci pătlăgia e verde, dar se face ea roșie pînă la urmă, a găsit, în fine, un nou erou mai vechi al neamului. Numele lui — Vasile Roaită”. (Expres magazin) ● ALCIBIADE: „...gura senzuală a mumiiei indiene, pe nume I. V. Săndulescu”. (R.M.) ● „-Raule, nu cu degul! Simt că ai o sabie zdravănă în pantaloni și locul ci este în toaca mea!” (Love for you) ● DARIE NOVĂCEANU: „...cele mai precise și mai îndreptățite critici aduse guvernului sînt cele care au apărut în «Adevărul», fiind și cele care au determinat schimbări de optică, de legi, de atitudini”. (TV) ● FLORIAN POPA MICSAN: „Cu justiția din ziua de azi totul este posibil: pe dvs., d-le Drăgan, o justitie italiană coruptă vă nedreptățește flagrant!...”; „dl. Corneliu Vadim Tudor, acest tribun cu suflet mare pentru cauza românilor, este nedreptățit de o altă justitie strîmbă, cea română, într-un mod la fel de abuziv”. (R.M.) ● SORIN VULPE: „O justitie paralițică și umilă, speriată de securiști mai abitir ca înainte și care-i judecă pe criminalii din decembrie ca pe niște hoți de găini va sfîrși provocînd o revoltă chiar printre condamnații de drept comun. Căci nu va mica pe nimeni dacă mîne înșelătorii și criminalii, violatorii și tilharii vor cere rejudicarea lor, considerîndu-se, asemeni lui Vadim, niște «victimi» ale magistraturii fanariote din București”. (Cașaveniu) ● RADU THEODORU: „Credem că A SOSIT ORA!” (R.M.)

Petre Stoica

Legea fondului funciar

M-am dus s-o văd pe mama. De când am fost repartizat la oraș duc dorul copilăriei, dimineților cu rouă și al fasolii bătute cu ceapă prăjită. Mama nu era acasă. Mi-am frecat un ness și am fumat niște Assos. Atît. Nu m-am mai gîndit la nimic. Pur și simplu timpul a trecut de la sine. Ea a apărut într-un tîrziu, fusese după o căruță de fin la niște rubedenii din partea tatii. Nu mi-a cerut dolari, nici n-a mai întrebat nimic despre Rațiu și Câmpeanu.

O simteam că nu e în apele ei. Ce să-i spun ? Cu ce s-o ajut ? — Cică se dă pămîntul înapoi, tu ce faci, m-a luat mama pe neașteptate.

Am dat din umeri. Îmi zbura gîndul la versurile lui Brumaru

și-mi imaginam un colocviu universitar, o lume de deșteptî în care de altfel mă învîrt și eu.

cum ar începe ei foarte savant, cu **Beruf, Kehre și Schicksal** interpretarea lui

„fi-e curul bogat ca un nămete“.

— Mi-o da și mie parte...

am vrut s-o încurajez, mama

tocmai punea masa,

de unde să priceapă dînsa

ce e în sufletul meu.

— Ți-o da, da' nu ți-i de trebuință,

a venit repede reproșul

întortocheat

că nu m-am însurat

cu fata popii, Smaranda

lui Vartic, 100 oi + ceva vie +

ARO 4x4 + cocoșei + un unchi

fost prim secretar de județ +

un frate fugit în America,

adică o întorci și pe o parte

și pe alta tot de belșug te

lovești. Frumoasă ? EA. Prost ?

EU.

— Și mi-o da și mie partea ta ?

o ținea bătrîna pe a ei,

eu ce să știu, legea fondului funciar n-am văzut-o iar ce birfește lumea azi e, miine viceversa. Descurcă-te ! Ușor de spus. Am tăcut, am fumat și într-un tîrziu am mîncat în doi fără tragere de inimă, o conservă de carne chinezească și niște compot bulgăresc.

— Sărut mina pentru masă,

mamă !

— Să trăiești fiule, mulțumim lui Dumnezeu !, și-am dormit pe prispă visînd că trăiesc în California, mama

imi trimite pachete cu slănină

și mere ca să fac reportaje

cu orfelinatele pline de copil

rahitici, să scriu despre singu-

rătate, droguri, alcoolism, prostituție

și toată mizeria de acolo

ca să se bucure vecinele

mamei : Păi și la ăia e tot

ca la noi ! Dar eu am

dormit liniștit și cu mama

acasă m-am simțit f. bine

Cînd m-am trezit

tot dînsa mi-a adus

un pahar cu lapte și un

bilețel de la Smaranda Vartic,

măritată, să nu-i dau numele

ca să nu se spună că-s delator.

„Dudu, puiful,

nu poți tu să-mi procuri

și mie, contra cost, bineînțeles,

De l'Inconvénient d'êt e né ?

adică îți inchipui că am uitat chiar

tot ?

Te pup,

S.“

cam buimăcit,

am zîmbit pe sub mustață,

n-ar fi exclus, am presupus

șugubăț, ridicînd din umeri

ca mama să obțină

mult

mult mai mult pămînt

decît își dorește cu atîta

ardoare.

Bedros Horasangian

minimax

Hristos a înviat!

Pentru că, acum cînd mizeria ne rinjește din nou sfidător în față, gilcea, va din sînul Puterii îi dezvăluie cu totul fața ascunsă, urîtă pînă la hidoșenie, vom ocoli cumva „arena politică“ (arenă și pentru că amîntește de circ), îndrăzînd a ne lăsa în voia imaginației.

Să presupunem, cu gînd curat, fără intenția blasfemiei, să încercăm a o presupune căci sîntem în acea perioadă a fiecărui an cînd iarăși și iarăși este reaprinsă credința benefică într-o minune mintuitoare, să presupunem că tocmai anul acesta Mesia ar reveni pe Pămînt. Nu avem cunoștință să fi fost proorocită, pentru acum, revenirea-I, dar asta nu contează fiindcă minunile cele minunate, adevăratele minuni pot surveni oriîcînd asemenea cutremurelor. Imediat însă, se dovedește că exercițiul mental la care provoacă presupunerea, gîndind-o la scară planetară, este cumplit de dificil, impunîndu-ni-se stăvilierea cu umilință a imaginației ; cu umilință dar — trebuie s-o recunoaștem — și metodologic. Astfel că vom restrînge aria de cuprindere a consecințelor presupunerii la lumea noastră, închipindu-ne că odată și-odată, după ce s-a reîntors printre oameni și cînd nicăieri,

nimeni nu îi va mai fi contestat autenticitatea, într-o bună și mare zi, Iisus Hristos ar ajunge și în România. Căci doar sîntem un popor creștin, chiar dacă parlamentarii noștri, cei de-acum, au refuzat, deocamdată, consfințirea acestei realități în Constituție.

Multe fiind de îndreptat pe Pămînt, avînd dară timpul drămuît, este de presupus că Mintuitorul va veni pe calea aerului și va fi întîmpinat într-o dimineață la Otopeni de lume cită frunză și iarbă, către scara avionului îndreptîndu-se, bineînțeles, preafericitul nostru Patriarh Teoctist, înconjurat de aleșii poporului și de personalități marcante ale spiritualității românești. Iar cei care nu vor putea ajunge la Otopeni, trebuind să se mulțumească cu transmisia directă de la televizor. Dar oare chiar se va încumeta TVR să transmită în direct ceremonia primirii Domnului nostru Iisus Hristos în România? Iată o primă întrebare ce poate descumpăni. Căci dacă, aferim, în chiar momentul cînd preafericitul Teoctist (căruia destabilizatorii dintr-o anumită parte a presei îi zic „cel roșu“) se va apropia să-L întîmpine pe Mintuitor, El îi va spune „Vino să te îmbrățișez într-o iertare fiule ca să te lepezi de toate fără-

delegile și uriciunile ce le-ai săvîrșit pînă acum“? E totuși un risc pe care președintele TVR (și nu numai el) va trebui să și-l asume. Dar apoi?! Întîlnirea cu ceilalți reprezentanți ai poporului?! Dacă, iar aferim, înainte de orice, Mintuitorul o să-i întrebă despre copiii morți în decembrie '89?! Și despre ceilalți, dar îndeosebi despre copiii care au fost chemați să apere televiziunea unde se umplea văzînd cu ochii vidul de putere! De bună seamă că îi vor răspunde: „Nu știm! Nu știm cine i-a omorît!“ La care s-ar putea foarte bine ca Mintuitorul să-și întoarne cu tristețe (ori poate cu minie) privirea de la ei către cei mulți aflați în spatele cordoanelor de poliști păstrînd ordinea. „Ii auziți? Ei, cei mulți și necăjiți, ei ce zic?“ Și nu se știe dacă forțele de ordine vor fi reușit să trieze atît de bine încît dinspre puzderia de lume să nu se distînt si amarnice acuzații. Dacă cumva Mintuitorul va spune atunci : „Lăsați-Mă cu ei, să le ascult necazurile!“ Totul transmis în direct. „Lăsați-i să vină la Mine!“ Cu glas de tunet. După care, ce se va întîmpla?! Greu, foarte greu de închipuit...

Tot întrebîndu-ne, dar și căutînd a nu părătui în vreun fel, am putea întrevădea însă și un alt scenariu. Adică să ni-l închipuim pe Mintuitor îmbrățișîndu-l diplomatic...?! Ar fi, neîndoieînic, o arișă probă pentru credința întru Hristos. Cine știe ! Căci necunoscută și poate chiar incognoscibile sînt căile Domnului.

Oricum, riscul unei ditamai destabilizări va fi foarte mare așa că nu e deloc greu de presupus ca mai probabilă opțiunea TVR pentru o soluție semi-transparentă, mai tehnocrată și mai liniștitoare. Bunăoară, la ora stabilită, itîndu-se pe ecrane dl. președinte al TVR și anunțîndu-ne cu vocea marcată de emoție că vom asista împreună cu domnia sa etc. etc. Apoi totul „luat“ de departe încît să vedem mulțimea de credincioși veniți să-L întîmpine pe

Mintuitor, „căci dragi telespectatori, noi, cei de-aici, sîntem un popor cu străvechi tradiții creștine, chiar mult mai vechi decît alte popoare din împrejurimi“ etc. etc. Apoi, la „Actualitățile“ de seară... Dar ne este permis a trece atît de repejor de la ceremonia primirii la „Actualitățile“ de seară cînd una dintre crainice, să zicem d-na Meleşcan, ar urma să comenteze cam aceleași imagini văzute dimineață și apoi o serie de întîlniri protocolare? Dacă într-adevăr necunoscute sînt căile Domnului, sigur că da. Însoțindu-L pe Mintuitor, îi vom vedea pe reprezentanții noștri, aleși cu o majoritate zdrobitoare, cum se vor închina la Patriarhie și la Cimitirul Eroilor etc. etc. In treacăt îi vom zări probabil însoțindu-se împreună pe cei care pînă acum și-au adresat numai vorbe de ocară. Și ce prilej mai minunat de concordie națională decît să-i vedem laolaltă întru pocăință pe, să zicem, d-nii Iliescu, Brucan, Bîrlădeanu, Roman, Cîmpeanu etc. etc. Atîta doar că poate niciodată operatorii nu se vor încumeta să ne transmită de aproape privirea Domnului nostru Iisus Hristos.

Iar după plecarea-I — în varianta stabilizatoare — plecare la care vom vedea alte îmbrățișări liniștitoare, n-ar fi deloc exclus să auzim că mai mulți misionari budisti ne vizitează țara, fapt ce ar putea să aibă și efecte economice, facilitînd implementarea modelului japonez. Adică iată, ajungînd, Doamne iartă!, să păcătuim cu gîndul tocmai într-un moment cînd cel mai puțin se cuvine.

3 aprilie 1991

Șerban Lanesu

Joacă și seriozitate

A trasă prea mult de senzațional, în ultima vreme, critica noastră a neglijat o carte dintre cele mai interesante. Am în vedere micul roman „Justin” de Anca Delia Comăneanu. Cu el, autoarea debutează, dînd însă dovadă de o surprinzătoare maturitate prin siguranța mișcării într-o zonă savantă a culturii, spațiul nesfîrșitelor schisme filozofice religioase din lumea alexandrină. E tărîmul unde îi plăcea să zăbovească lui Anatole France, amuzat de disputele sofistilor, a căror minte ascultă nu realiza nici o clipă cum o credință nouă, naivă și foratică, sporește subteran neconținut și vestește inexorabil sfîrșitul antichității elenistice. Dar cine îl mai citește azi la noi pe autorul Thaliei? Nu știu dacă Anca Delia Comăneanu se numără printre aceștia, dar ceva din zîmbetul superior și resemnat al lui France se rătăcește printre rîndurile narațiunii ei. Eroul romanului, Justin, e un filozof bătrîn, trăiește la Flavia Neapolis, o provincie a Iudeei, dintr-o modestă subvenție pe care i-o trimite anual împăratul. A scris pînă acum cîteva dialoguri polemice cu un imaginar oponent, Trifon. A fost pe rînd eleat, platonician, atomist, și i-a combătut pe epicuri și evrei. Acum, ca să satisfacă ruga sclavei sale, Silvia, se pregătește să ia apărarea creștinilor și să le dărîme adversarii. Nu pentru că a căpătat lumina credinței, dar dintr-un exercițiu intelectual pe care s-a obișnuit să-l practice zilnic.

Plăcerea lecturii o dă întîi amestecul inspirat de livresc și realism. Anca Delia Comăneanu are inteligența să înțeleagă că lumea ficțiunii ei participă la două regimuri, unul pur mintal,

abstract, speculativ și altul real, concret material. Altfel zis universul alexandrin este cel din manuscrisele pe care ni le-a transmis împreună cu colbul greu al erudiției așternut asupra lor. E o lume dezincarnată, de idei, tenuități și controverse subtile. Aici mașinăria cosmosului e deșurubată, ca arcurile și roțile ei să fie rearanjate în tot felul de variante complicate.

Pe de altă parte, convingere scoasă din realismul ironic francian, că antichitatea are condiționarea sa materială istorică. Oamenii trebuie să mînințe, să se îmbrace, firește, cu ce au și îngăduite timpurile. Îi mînă pofta și ambiții adesea brutale sau sordide, la distanțe astronomice de puritatea dialogurilor platoniciene. Toaga lui Justin e ruptă și mîncată de molii. O pasăre obraznică i-a murdărit filozofului pagina de manuscris. Cel care-l mușcă pe Trifon nu mai are partea de jos a danturii. Sclava Silvia e o toantă cu fruntea îngustă, se mișcă greoi pe picioarele groase și urite. Îi trîntește pe masă lui Justin cana de bronz, cuprînzînd prînzul, niște terci. Filozoful molfăie bucățele de carne, stropește cu sos masa. Silvia o șterge folosind mîneca rochiei. Totul continuă astfel și planul familial, civic, politic. Dozajul de cărturarie și reconstruirea crudă, realistă e fin, nu dă voie balanței să se incline în vreoa parte.

Intervine apoi un al doilea factor care dă o răsucire surprinzătoare epichului. Ostenind asupra dialogurilor sale, dormitînd uneori din cauza căldurii și vîrstei, lui Justin îi vin în minte frînturi ale vieții pe care a trăit-o. Revede figura tatălui său Priscus; personaj mărunț, uscat, eurgic, cu un gogoloi deasupra nasului. Fiindcă nu a cu-

noscut-o, și-o imaginează pe maică-sa Octavia Caesonia, o femeie foarte frumoasă care purta o orhidee în mijlocul pieptului, după cite se spune. Îi apare apoi figura bunicului Bachus, inamic jurat al norei lui, și contribuind din plin ca Priscus să o repudieze. Acesta are în Sextilius, tatăl Octaviei Caesonia, negustor priceput și bogat, burduhănos, un etern rival. Pe măsură ce prinde o întreagă societate, cu apucăturile și preocupările ei, autoarea se grăbește să rezeze dispoziția de a urmări liniștiți și cu atenția leneșă istoria familiei eroului, fie și implicată în intrigile imperiului. Intervenția narativă auctorială, veritabilă invenție ludică, post-modernistă, este o permutație discretă, ingenioasă cu clipiri complice către cititor, a amănuntelor expunerii. Așa este povestea unui ochi care, cînd a fost pierdut de tatăl filozofului ori i-l a scos niște mardeiași, la porunca lui Sextilius, cînd dimpotrivă, acest din urmă a rămas fără el, Priscus fiind organizatorul agresiunii; așa se întîmplă și cu gogoloiul de pe nasul personajului supus și el unei comice migrațiuni către organul olfactiv al altora. Efectelor permutației sînt supuse de asemenea funcțiile civice și pînă la urmă chiar personale. Narațiunea suferă astfel un fel de răsturnare caleidoscopică permanentă, care e glumeață dar și serioasă, fiindcă pune sub semnul îndoii ironice, tocmai certitudinile cu efortul de reconstituire istorică franciană. Aici chiar autorul Procuratorului din Iudeea, cu povestirile lui care trec pe lingă marile evenimente, fără să le aprecieze cîtuși de puțin însemnătatea atunci cînd ele se produc, rețin niște întîmplări secundare, etern umane, servește drept model.

Răsucirea epică cea mai senzațională, în sensul jocului textual, este acolo unde adversarii filozofiei fictivi ai lui Justin capătă la rîndul lor intruchipare fizică. Răsar pe rînd niște Trifoni, fiecare conform profilului său spiritual și avînd cite un destin adecvat, întîi epicureul, apoi devreul în cele din urmă peripateticul. Toți au cite o soră care se numește Silvia ca și sclava lui Justin. Spre deosebire de ea sînt frumoase, arțăgoase și bine situate. Adversarii dialogurilor filozofice, așadar numele purtătoare doar de idei, ființele din papyrus devin personaje în carne și oase, fără a înceta să aibă tot o existență fictivă, aflată la discreția auto-

rului, care le multiplică figurile și decide după plac ce să se întîmple cu ele.

O glumă fine dacă nu e prea lungă. Anca Delia Comăneanu își vîdește maturitatea literară urmînd acesteia beție. Povestea cu existența cameleonică a lui Justin, sub raportul opiniilor sale filozofice devine de la un moment dat serioasă și chiar tragică. Intrat într-una din ipostazele lui spirituale acceptată doar ca simplă ipoteză speculativă, personajul nu o mai părăsește identificîndu-se cu omul pe care ea l-ar presupune. Rămîne creștin și acceptă martirajul, dar nu din credință, ci pentru că așa i-o cere demnitatea intelectuală, să refuze a-și renega ideile sub presiunea puterii și nevoile unui anume scenariu politic.

Justin pățește ceva asemănător cu prăpăditul din romanul italian **Generalul de la Rovere**. N-are stofă de erou, e un biet ins obscur, căruia îi lipsește chiar verticalitatea coloanei vertebrale. Dar fără să-și dea bine seama, treptat, rolul de om al convîngerilor neclintite îl captează, devine comportarea sa reală. Masca se lipește de obraz și nu mai poate fi scoasă. Orice încercare de a-l determina să dea îndărăt rămîne fără rezultat, întîmpină o rezistență obscură dar inflexibilă. Justin e judecat, condamnat, executat și, culmea cruzimii destinului, soarta i-o decide propriul său frate nelegitim.

Pe nesimțite, romanul s-a transformat într-o parabolă politică de actualitate, cu trimiteri transparente la condiția intelectualului și implicațiile reflecțiilor pe care el are vanitatea de a le emite asupra lumii.

O partitură frumoasă, poetică, a cărții este a Octaviei Caesonia, făptură misterioasă, emblematică, incipînd fascinația florii carnivore asupra musculițelor umane din jur. Autoarea are simț plastic și în acest spațiu de ariditate antică, albe, pune o pată fericită de culoare violetă. Mai știe și să vestească scurt, cum se pricepeau cei vechi și au cam uitat contemporanii noștri. Justin e nu numai o realizare evidentă dar și revelația unei înzestrări artistice puțin obișnuite. Pot să informez, în cunoștință de cauză, că Anca Delia Comăneanu scrie și teatru cu un egal talent.

Ovid S. Crohmăniceanu

povestea vorbei

Discurs polifonic despre limbaj

Imarcabilul număr (triplu: 325—326—327) al revistei **Secolul 20** dedicat în întregime limbajului, apărut nu de mult, oferă multiple repere pentru o viziune sintetică a reflecției filozofice asupra limbii. E un volum omogen și dens, în care textele antologate sînt astfel alese încît să demonstreze deopotrivă diversitatea și continuitatea unei direcții de aplicare a spiritului uman; e o dezbateră pasionantă, în care cîteva mari teme reapar obsesiv, stîrnind explicite sau implicite polemici: arbitrarul limbii, **puterea ei**, raportul dintre funcția de comunicare și cea de cunoaștere, raportul dintre vorbire și gîndire, natura metaforică a limbajului. Nu întîmplător, redactor de număr e Ștefan Aug. Doinaș, a cărui artă poetică — o meditație deloc „naivă” asupra limbajului — se găsește la intersecția multora dintre temele disputate aici. Nimic festiv în acest grupaj (nici măcar în secțiunea de poezie intitulată „Laudă limbii”), în care limbajul nu e prilej de gratuite extazieri, ci fascinant obiect al gîndirii. În paginile revistei apar filozofi, lingviști, scriitori — strălîni și români — cu texte variînd de la poem la eseu și fragment de tratat. Repere fundamentale sînt fragmentele reprezentative din Heidegger, Husserl, Cassirer, Martin Buber (din direcția mai pur filozofică), Eduard Sapir, Ferdinand de Saussure, Wilhelm von Humboldt, Ludwig Wittgenstein (dintre lingviștii sau filozofii mai intens valorificați de

lingvistică) — și alții; se adaugă numele prezente prin comentarii și dese referiri: Platon, Aristotel, Leibniz, Nietzsche.

Deși paginile preliminară avertizează asupra opțiunii pentru demersul filozofic — nu lingvistic — în abordarea temelor limbajului, trebuie observat că știința limbii nu e — decît în domeniile ei foarte particularizate, delimitate din rațiuni analitice — indiferentă la aceste teorii; iar independentă de ele nu este, probabil, niciunde, pentru că toate — generalitățile filozofice ori aplicațiile științifice — intră într-o paradigmă, într-o structură epistemologică proprie fiecărei etape de reflecție. E interesant de observat că, dacă o bună parte din lingvistica secolului nostru s-a despărțit, prin structuralism, de actual concret, social, al vorbirii și, pe de altă parte, de problemele genezei limbajului, ambele direcții au fost recuperate ulterior, fie și parțial, prin pragmatică (prezentată, pe scurt, într-o secțiune finală a volumului) și prin generativism și orientările către tipologia limbilor, către universalile lingvistice.

E uimitor cit de productivă poate rămîne, de la **Cratylus** la interpretările cele mai recente, disputa asupra **arbitrarului** semnului lingvistic; după cum e evident că, dincolo de interdicții, mode și ironii, fascinația genezei limbajului acționează încă.

Confruntarea dintre teza convenționalistă și cea a motivației apare în numeroase variante, subsumînd și alte opoziții: între artificial și natural, între universal și particular; **Cratylus** e un punct nodal pentru comentatorii care pot alege căi diferite pentru a explica sau „scuza” ceea ce pare inacceptabil

pentru mentalitatea modernă: se recurge la ipoteza ironiei, la aceea a unei negații generalizate; o depășire a clișeeilor interpretative (pentru a ajunge, de fapt, de la un fals superficial la un adevăr profund) o propune Andrei Pleșu (**Limbajul păsărilor**), pentru care esențială în textul lui Platon e opoziția dintre limba originară și cele degradate, iar etimologiile sale sînt mituri integrabile într-o tradiție esoterică. Interesante sînt și implicațiile tezelor contrarii: „puterea” limbii e justificabilă din două direcții opuse: în linia teoretică a modernității — ca o urmare a arbitrarului, deci a libertății, iar în tradiție mistică — în calitate de reflecție a energiei primare a limbajului originar — motivat. Răspunsurile duble, în oglindă, se pot multiplica: limba e fie integrată într-o semiotică generală (soluția curentă), fie recunoscută ca element prim, sursă și model pentru toate celelalte sisteme de semne (Noica); aproape fiecare teză își are

perechea complementară: „lauda vocalelor” a lui Ernst Jünger, e urmată de o „laudă a consoanelor”, făcută din perspectiva experienței unui orientalist (Grete Tartler). Pot apărea însă și convergențe între perspective diferite: atît în viziunea mistică, cît și în cea antropologică, apariția limbajului e un moment de ruptură, de discontinuitate.

Cîteva „observații amestecate” ale lui Wittgenstein dovedesc încă o dată că extraordinar impact al gîndirii sale asupra celei contemporane provine din capacitatea de a avea intuiții simple, fundamentale, de a privi cu un ochi nou limbajul și de a descoperi alte probleme decît cele curente acolo unde totul părea clar — și din arta de a da adîncime enunțului.

Mărturiile scriitoricești — Francis Ponge, Nathalie Sarraute, Östen Sjöstrand, Guido Ballo — sînt alese dintre cele care, cu discreție, aplică mai curînd o sondare a posibilităților limbajului decît o evidentă teoretizare.

Sfîrșitul aduce, prin capitolul „Limbajul filozofic”, o punere în abis metalingvistică, amintînd că despre limbaj se vorbește prin limbaj; articolul lui Gabriel Liiceanu — **Despre genurile și limbajul filozofiei** — atrage atenția asupra succesiunii istorice de forme, genuri și figuri — nu doar de conținuturi; e ceea ce ne permite să observăm că, din cele cîteva exemple din volum, se poate schița și o stilistică a eseului filozofic contemporan românesc: cu varianta de echilibru între limbajul cotidian, cel specializat și chiar arhaic sau construit ad hoc — a lui Constantin Noica ori — cu un surplus de „mărci de familiaritate”, și simultan cu o complicare simptomatologică a sintaxei (oferind, prin paranteze, alternative) — a lui Mihai Șora; cu stilul profund literar, capabil să producă fără ostentație metafora revelatoare, al lui Andrei Pleșu; cu cel grav, abstract și sintetic al lui Ștefan Aug. Doinaș, cu acela neutru și riguros științific al lui Henri Wald — ori ludic și manierist (pînă la opacizare, uneori) al lui Dan Petrescu.

O foarte sumară și incompletă trecere în revistă a conținutului acestui volum de o mare diversitate e, din păcate, singura posibilă; cu atît mai bine.

Rodica Zafiu

Alte amintiri din copilărie

După ce s-a tipărit mai întâi în Franța (Le Calidor, Editura „Albin Michel”, Paris, 1987), apoi în R.F.G., în chip de dactilogramă fotocopiată (la Editura „DIALOG”, Dietzenbach, 1989) și după ce Angela Clark a tradus cartea în engleză (My Childhood at the Gate of Unrest, „Readers International”, Londra, 1990), Din CaUdor, O copilărie basarabeană, de Paul Goma, a putut să apară, în fine, și în România, la Editura „Albatros” (București, 1990).

Practic, avem de a face cu primul volet al unui amplu ciclu autobiografic, din care mai fac parte, până în acest moment, Arta Refugii, Astra, Sabina și Roman-intim. Formula e, prin urmare, a literaturii-document, cu oameni adevărați și cu întâmplări reale, care totuși lasă impresia că au ieșit din imaginația unui romanțier foarte inventiv.

Explicația acestui efect miraculos, care s-a dovedit capabil să transforme documentul în literatură, e dublă. În primul rând pentru că întâmplările ca atare sînt în marea lor majoritate cu totul ieșite din comun. Iar în al doilea rând pentru că amintirea prelucrează (ca de obicei) autobiograficul de la distanță, deformându-l până la a-l face să semene cu irealitatea, cu imaginarul, cu poezia.

„Amintiri din copilărie” deci, în tradiția inaugurată la noi de Ion Creangă, însă o tradiție peste care amprenta strivitoare a istoriei apasă (pentru a cita oară?) din greu.

Dar mai întâi, ce înseamnă cuvîntul calidor? În sens etimologic, o rudă a francezului coridor, devenit în rusă karidor și „imblinzit” în „moldoveneste”. Paul Goma îi atribuie însă un început de înțeles simbolic, printr-o etimologie fantezistă (una din specialitățile sale), care combină grecescul kali, cu românescul dor, pentru a-l da pe „dor-frumos”. Spre sensul acesta se deplasează încet-încet punctul de greutate al cuvîntului calidor, care se transformă în cele din urmă într-un simbol al amintirii sau al unui spațiu privilegiat, capabil să dea viață trecutului. Un coridor al timpului, un tunel sau (mai bine) un ocean, prin care se vede, cînd foarte aproape, cînd foarte departe, o realitate care nu mai există: copilăria basarabeană a lui Paul Goma, născut la 2 octombrie 1935, în satul Mana din județul Orhei, de la cele mai vechi amintiri, pînă în clipa strămutării brutale din 1944, cînd trupele sovietice „forțază Nistrul”, înghițindu-i încă o dată pe români. Între aceste două momente, un șir de întâmplări care transformă tot spațiul dintre Prut și Nistru într-o adevărată „poartă a furtunilor”: așezarea părinților, ca învățători, în satul Mana, alungarea administrației

românești, după semnarea pactului Ribbentrop — Molotov, în 1940, închiderea școlilor românești și a bisericilor, arderea cărților cu litere latine și deportarea oamenilor în Siberia, restabilirea administrației românești, în a doua jumătate a anului 1941, refugiu în România, cînd frontul se va da din nou peste cap. În mic, un rezumat tragic al unei interminabile sîcîlii istorice, care nu-i mai lasă omului răgazul să respire. Căci prin această „poartă a furtunilor”, constată cu năduf Paul Goma, „au trecut, mai la trap, mai la galop — dar mereu dinspre Răsărit spre Apus — toți încălărații deșerturilor și ai mlaștinilor: Ostro-Vizi și Goți curățîți, Huni și Avari, Slavi și Bulgari, Maghiari și Pecenegi și Cumani, Tătari și Cazaci. Și Ruși. Și Sovietici”.

Nici o asemănare, din acest punct de vedere, cu Amintirile lui Creangă, pentru care istoria aproape că nu există și la care chiar incursiunile turcilor, din vremea Eteriei, au în ele ceva poetic, ca de roman cavaleresc. Dimpotrivă, pentru această lume a tuturor nedreptăților și necazurilor, modelul lui Paul Goma e mai degrabă Argezi, „imitat” în sarcasmele, în răutatea sau măcar în iritarea invectivelor lui.

Și cu toate acestea, nici copilăria basarabeană a lui Paul Goma nu e lipsită de poezie, adică de acea dimensiune în care, orice ar face (și i s-ar face) copilul rămîne copil. Din acest punct de vedere, sistemul legăturilor de familie se află pe primul loc. Și nu e vorba numai de familia propriu-zisă, în centrul căreia se află (ca la Creangă) mama, cu veșnica ei vigilență pedagogică, dar și de toate celelalte substitute ale ei. Moș Iacob, în primul rînd, bunicul adoptat din curtea vecină și strigat în fiecare dimineață, din calidor, pentru a răspunde prompt: „Băi! Țălu moș'lu!” sau, și mai simplu, „Hă!”.

Dacă pentru adulții acest Moș Iacob e premarele, pentru copil el se transformă într-un personaj fabulos, om bun la toate, complice, tovarăș de joacă și în cele din urmă dascăl pe drumul celor mai complicate inițieri. În pădure, de exemplu, Moș Iacob deslușește toate tainele naturii, jucînd cu o plăcere evidentă neobișnuitul rol de mag și de bufon: „— Ian te uită, băi'țălu moș'lu!, la aista! I-un jugastru! Ii zicem așa, fiindcă din el facem juguri... Istanțat îi paltin. Ii zice lumea paltin, fiindcă din el facem pale de avion [...]. Uite și teiul cel rotat și-mbălsămat! I se zice tei, fiindcă din el facem curmei; pentru cotei... Uite și la istanțat: mai demult i se zicea: crapin, fiindcă crăpa aiurea, nu-i bun de lucrat, decît de foc — așa-î cu carpenul...”. Dar adevărata forță magică a bătrînului se declanșează în gospodărie, cînd își etalează toate instrumentele pentru a fabrica „butii și butoale, ba-

lerce și balercuțe, zăcători înalte și deje scurte, ciubere, donițe — tot ce era făcut din doage și cercuri”, în cea mai bună tradiție moldovenească și aproape exact ca în Creangă, atunci cînd e vorba de confecționarea unor inegalabile linguri de lemn: „Și, doamne (cum ar zice Creangă), ce minunății ieșeau din minurile lui! Și nu doar cozile — din șerpi incolăciți, poști cu gura deschisă, păsări, vrejuri, flori, unori și cite un «trup» (dar întotdeauna «imbrăcat», sirenele lui Moș Iacob purtau, peste solzi, cite ceva, de păreau și-fără-solzi), însă și găvanul, pe care ceilalți lingurari îl «tratează» după canoane imuabile, Moș Iacob îl făcea pe-gură: găvane de linguri pentru dreptaci, pentru stingaci, pentru gură-de-copil, pentru gură-de-babă... Cel puțin așa le destina el, nu conta cum ieșeau, conta ce zicea el că are să iasă... Și la toate le dădea cite o gaură, în coadă. «Ca s-o legi di git, ori s-o spînzuri la briu», zice el”.

O sursă ceva mai complicată de poezie e de căutat în erosul amintirilor lui Paul Goma. Și asta pentru că e vorba de un eros infantil, peste care s-a suprapus complicitatea adultului, așa incît rezultatul s-a devinut în egală măsură puțin ingenuu și puțin drăcesc. Copilul de șase-șapte ani, care se joacă pe cîmp, pe cuptor și în bucătărie, cu Duda, Lina, Tuza, Tecla sau Bălana („— Așa? Păi, dacă tu mă muști de țîță, eu te mușc de piță!”) este, nu mai puțin, o păpușă erotică, manevrată cu dexteritate de adultul Paul Goma. În felul acesta, instinctul abia presimțit se întîlnește cu licența nevinovată și jocul fără sex al copiilor își abandonează grațuitatea, pentru a compensa această pierdere printr-o neașteptată alunecare în hazul sexual: „...Tecla incuie usa bucătăriei și îmi zice să urcăm pe cuptor. E bine pe cuptor, iarna. Se dezbracă de tot, mă dezbracă și pe mine. Cînd o văd, mă sperii puțin — pe a Dudei n-o văzusem deloc, a Linei era frumoasă și roșie. Tecla mă liniștește, zice că așa e la orfânei — așa are să fie și la mine, azi-mîine; că noi, orfânei, suntem mai crescuți decît ceilalți. Așa, da. E chiar mai frumos cu

negru în jurul roșului. Eu nu am, dar azi-mîine. Tecla zice că noi, orfânei, putem face și așa, și așa și așa — cum ne vine nouă mai bine — numai să nu cumva să spun cuiva care nu-i orfan. Afară viscolește, acum, pe cuptor e aproape întuneric, dar văd cam tot ce facem. Întunericul e cald și bun și ușor pipărat cînd intru în el — și așa și așa, cînd zice ea că lingem miera ursului. Și după urs, calul — călărim, pe rînd, eu mă țin bino de hățuțicile ei, cînd sunt călăreț și tot de ele, cînd ne răsturnăm. Tecla are doi ochi și două picioare și două mîini și două țîțici, dar multe guri. O întreb cite are, ea zice că destule, prea destule”.

Și poate că ar mai trebui spus ceva. Poate că în planul pe care îl presupune structura erosului din amintirile lui Paul Goma se ascunde chiar stilul său. L-aș reduce la un fel de tehnică a exagerărilor, care presupune plăcerea de a „juca” mai toate scenele evocate, pînă la limita rezistenței lor. Defilarea de colibe de pîndă, în prepeleac, din bostănăriile mănenilor, enorma ospitalitate basarabeană, tratamentul aplicat prizonierilor ruși (cu scena supralicită a „îțfarului”, adică a suțienului, dat unei rusoace parașutate în spatele frontului), chiar întîlnirea copilului cu tatăl eliberat de români din lagărul de la Slobozia, toate aceste scene au în ele o doză oarecare de joc, care le împinge spre literatura exagerărilor și spre conturul îngroșat al gravurilor grotesci.

În mic, aceeași tehnică a supralicitărilor se repetă și în preferința pentru jocurile de cuvinte sau pentru etimologiile fanteziste despre care am mai vorbit la început.

Iar în punctul acesta, stilistic vorbind, puhoiul argezean din scrisul lui Paul Goma se întîlnește cu omul hiperbolizat din ciclul lui Marin Sorescu, La lilieci. Așa incît, cu tot spiritul lor justitiar, cu toată vehemența și uneori disperarea lor, amintirile lui Paul Goma stau sub semnul poeziei.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XVIII)

Dar ce înseamnă, în defnitiv, locuri comune, dincolo de presupusa cunoaștere, cu bunăcuviință, a propriilor limite, din partea unuia ce știe că nu e bîntuit de genialitate?

Înseamnă, mai întâi de toate, dorința de-a nu fi cu orice preț original, șocant, aparte, altfel decît ceilalți, dublată poate că și de speranța de-a câștiga exact atîta normalitate și omenesc cit e nevoie pentru a fi un om obișnuit. Să fie o iluzie aceasta, o prea mare și imposibil de atins virtute? Sau, dimpotrivă, șmecher, încercînd, ca printr-un semn de-a-ndoseala, stocastu, să păcălești destinul?

Apoi, înseamnă dreptul asumat de-a spune încă o dată ceea ce părusse spus, prea bine, de atîtea ori: dar și luarea în calcul a adevărului atît de simplu că ceea ce e evident, prea de la sine înțeles, nu e, cu toate astea, sigur și că e bine cunoscut. Poate că numai ni se pare, poate că totuși trecem mult prea repede și n-avem răgazul, curiozitatea sau răbdarea să ne apropiem mai mult ori pentru ceva mai multă vreme; iar

cînd o facem, în sfîrșit, rămînem adesea uimiți de cit de proaspătă, ori altfel decît credeam că este, poate să fie privilegiata, chiar dacă nemîșcată.

Precum vedeți e-o-ntreagă etică aici, o strategie, un mod de-a te apropia de plasa, — înșelătoare, nu-i așa? — a ielilor, țesută, cel mai adesea, nu numai din parfumurile tari ale ideii noi, sălbatică, preorbitoare, ci mai cu seamă din răbdarea celui ce vrea să vadă, și să pipăie de s-ar putea, cu ochii lui, unul ce nu se teme să meargă iarăși și iarăși pe potecile ce numai par dar nu sînt, nu pot fi bătătorite: fie și pentru motivul simplu, dar uitat, că lumea se naște, înc-o dată, cu fiecare dintre noi.

Locuri comune. Nu, nu cu dinadinsul, însă sigur că în toate astea e și ceva din umilința tragică a celui care se știe venit la urmă, după mulți, mulți alții, căruia nu i-au mai rămas prea multe — sau chiar nimic — de spus și de făcut așa că, în loc să caute cu încăpă-

ținare ceva cu totul nou (și, vai, pînă la urmă să descopere că ceea ce crezuse — oare crezuse? — că-i aparține numai lui poartă, adîncă, urma trecerii unor giganti și numai el, uitucul, neatențului, e vinovat de propria orbire), mai bine, zic, cu mult mai bine e, nu să repete, nu să copieze, ci doar încă o dată să desfacă și să facă la loc scheletul, umbra, jocul unui lucru de mult făcut. Poate că tocmai/numai astfel are mai multe șanse să găsească într-adevăr ceva: s-adauge o tușă, o nuanță nu-l mult/puțin?!

Destulă umilință încape aici, dar și sfidare și poate chiar — o, nemărturisită — tentația absurdului.

xxx

Există, dacă vrei, sau se poate construi, la rigoare, o întreagă strategie a „locului comun”. Nu e deloc simplă,

mai ales pentru noi, grăbiți, neatenți și leneși cum ne-am obișnuit. Și e la fel de plină de gropi ori de praguri de sus ca și căutarea noului, neobișnuitului, spectaculosului. În fond, într-un secol prin excelență avangardist prețiozitatea manieristă nu poate decît să șocheze. Cu atît mai mult cu cît în stilistica locului comun redundanța tinde permanent către maximum. Dar e și o voluptate care se transformă curînd în viciu, iar riscul zidirii de socluri pentru statui inexistente e la fel de mare. De fapt, e o hermeneutică aidoma altora, poate doar cu puțin mai alambicată și mai conștientă de propriile limite. Chiar dacă, uneori, prezintă avantajul, curios, de a-ți permite să spui ceea ce toți par a gîndi dar nimeni, sau numai foarte puțin au și curajul de-a spune, sau nu-și dau seama că e, totuși, necesar să fie spus. E puțin asta, e mult?

Noi cîrpim cerul cu stele, noi miușim marea cu valuri, — scria Eminescu, închizînd emblematic situația modernului care la ce bun să mai rivalizeze sau măcar să urmeze Demiurgului (natural?) ori Titanilor (culturali?!), cită vreme nu poate decît să adauge, inutil, unei Ivelști perfecte (adică întregi, terminate, precum cerul ori marea), însemnînd astfel numai să riște, tot timpul, a strica o armonie deja existentă. Tentația însă, există. Ca și senzația absurdului.

Mihail Oprea

gheorghe azap

Start

Cind iarăși prin lume porniv-ei răzleț,
Să-ți iei un mustang din tabun,
(Știi, al cu răpciugă e cel mai de preț !)
Și-apoi : Cale oablă ! Drum bun !

De-ar fi să nu afli, de apă, vreun fir,
Tu, sapă știubeie măcar ;
Drept ghizduri, plantează-le-n jur cimșir,
Să aivă-nsetații un dar.

Iar dacă pahodul devine confuz,
Ori dacă te-ncearcă haidai,
Pricepe, nu zmeii că-s puși pe abuz,
Cj mulți dintre semenii tăi.

Deci, fie că rodii avea-vei în sorți,
Sau corbi cu penașul de scrum,
Tu, pururea-n palme curate să porți
Făclia vieții ! Bun drum !

Cenușie

Cotarile toamnei încep să se-nfurie,
Iar vântul pe-n garduri se-mplintă acut :
Pornit să-i pleznească o gravă injurie
Gherghinei lipsite de scut.

Prin țarină, bucate cum nu-s nicideunele ;
Cind bruma-l atinge, cum n-are giubea,
Scripcaru-și ogoaie (o, greierul !) strunele
Și moare de inimă rea.

Chiar codrii, ajunși într-o stare de panică,
Nec't xantofila s-o-nfrunte nu pot ;
Izbiți de-o sacadă-n podoaba silvanică,
Rămîn despuiții peste tot.

Incaltea, de-atita prăpăd și mizearie,
De parc-ar ajunge doar spațiu viran,
Intreaga natură dă semn că se sparie,
Blazonul boțindu-și avan

In ceruri, o lună fanată și singură,
Și-a prins niscai stele străjite-n veșmint :
Abia cit să-neapă cu toate-ntr-o lingură,
Atit de puține mai sint.

Oho, cită jale, de-acuma, că mă maceră !
Si-n care cotlon lăinuit să m adun,
Cind, bruce, aqvilonul, cu gheare de aceră,
Veni-va să-mi scurme-n zăbun ?

De-acum, reverta mi-e fără de logică,
Deci harta iluzie n-o mai parcurg,
Sub ora tizie foșnind hipnagogică,
Spre munții vegheați de Simurg.

Cohorta tristeții stîrnind toate cele'e :
Mai vasio, mai grele sufl'eii, curînd
Răeni-va să-mi umolu cu lacrimi u'celele,
Pieirea nădejzii mi-o vrînd.

Estimp, întru noaptea și'n huc și strane,
Nu sumbre vedenii stie'esc ei, de fapt,
Vorace pr'moedii cu iz de dibanic,
Lătoase și puse pe rapt.

De-acuma doar picla înăbușă satele ;
De-acuma-i departe Alcor și Mizar ;
De-acuma, cu toate,-mi apar de-a ndăratele ;
Mihnite și calpe-mi apar.

Aniversară

S-a irosit sezonul culorilor de șagă.
Tot mai puține puncte imi licăresc în zar.
Viața, de iluzii bălțate mă dezleagă :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

Devin un ins cu morgă și, deci, dupe codane
N-am voie nici cu ochii să mai pureed măcar,
Fîndcă-mi dă cu pliscul, viața, în timpane :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

N-am voie nici să fluier și nici să-mi roz musteața
Cj să mă port ca lumea pe stradă și-n tramcar,
Almintrelea-mi dă coate, la orice pas, viața :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

E interzis guleaful și trotineta care
Mă transporta de-a dreptul într-un țărîm șucar,
Viața că-mi răcnește la fiecă mișcare :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

Nici să strănut prea slobod nu-i slobod, cînd mă-nhață,
În sala de spectacol, vreun pui de gutunar,
Că musai se stropșește pirdalnica viață :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

Deci, ca mai ba-n tractire să isc vreo acțiune
Și ca mai ba cu alte năravuri de corsar !
Pen' că mă ia de guler, viața, și-mi impune :
Să bag la tărtăcuță că sint quinquagenar !

Din țarcul memoriei mele

Cind aștrii lansează ghiulele,
Iscindu-mi explozii de dor,
În țarcul memoriei mele,
Tiptil și smerit mă strecor.

Ici-colo,-n oglizi cariate,
Mihnite icoane tresar,
De parcă-ntr-o criptă se zbate
Imaginea mea de scolar.

Ghiozdanul cu foarta stricată ;
O seulă, alături de el :
Păi tocmai cu asta, odată,
Eram, ca mai ba !, trotinel.

Sub giulgiul paingilor, i'ole,
Cu doasca boțită în praf :
Aista-i carneul de note,
În cari m-am vădit plastograf...

Prin colțuri cocleala dospește,
Și totuși n-am dus la talcioc
Nici șisul în formă de pește,
Nici flinta din creangă de soc.

Chiar strai-e-s păstrate de-o parte,
Virite de-a valma-ntr-un sac,
Dar mandea nu-i chip să-și mai poarte
Nădragii din piele de drac.

Nu te-am iubit

cu semne de-ntrebare

— Docicăi —

Deși știusem, vîsul, că nu are
Nici la oraș pivot, nici la cîtun,
Nu te-am iubit cu semne de-ntrebare,
Deci nu mi-am zis vreedată „La ce bun ?”

Eu, doar în zodii pure și inalte
Ți-am rostuit un spațiu locativ,
Unde în veci nu poate să te salte,
Cu mathemata-l, domnul profundiv.

Măcar vei ști cum că viața-ntreagă,
Mărturisită-n propriu-mi răboj,
Mi-a trebuit dirzenie, nu șagă,
Să te ador de-a pururi pe daiboj.

Și iată-mă-s, unde cupola-și are
Cea mai de preț a ei șamșalașea,
Că-ți implinesc și-acum cite-o cărare
Galvanizată-n pathemata mea.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Calea orală

Unul dintre nefericite motive pentru care, astăzi, literatura se vede tratată ca o Cenușăreasă din cupletele formației „Azur” este lărga răspîndire și „liberaliza-e” a exprimării orale. Înainte vreme deschiderea gurii pe stradă sau în alt loc public, chiar dacă avea doar școpul nevinovat al inhalării cîtorva centimetri cubi de aer, era suspectă și chiar osîndită. Ca o mare exp im-marea scrisă își păstra rangul și era, acest rang, destul de înalt pentru a asigura autorului o anumită imunitate de care cuvîntătorul nu se putea în nici un caz bucura.

Acum însă — ce vrei aia strigi, ce-i în gușă, răsare imediat în căpușă. Ex-

primarea orală are marele avantaj că bibele, erorile de gramatică și alcătuirea discutabilă din punct de vedere logic a frazelor se pierd în vîltoarea emisieii verbale. Și chiar dacă nu se pierd, probarea lor este mai mult decît dificilă ! Ce și cînd să mai reproșezi ? Urmăriți și dumneavoastră că marii noștri oameni politici din vremea ultimă (ultimă să nu fie !) nu numără în defavoarea lor nici un text scris. De la primii, să zicem, zece bărbați ai țării nu am avut fericierea să citească nici o singură filă redactată cu sudoarea frunții și cerneala stiloului. În schimb, ce potop de vorbe ! Discursuri, alocuțiuni, interpelări !

Toate acestea fac masele să creadă că nobilă este arta retoricii în timp ce cuvîntul scris, vai de mama lui, merită să stea la coada oricărei ierarhii. Că vocea oratorului este bilbită, gîjiită și comite, în unire cu mîntea săracă, cele mai cumplite erori de gîndire și acord în gen și număr ? Asta nu contează !

Și-atunci ce să te mai miri de titlurile care (mai) apar și de tirajele literaturii și gazetelor literare ? Politicienii noștri, prin timpeniile pe care le afirmă (exclusiv oral !) fac o propagandă anticulturală fără egal ce n-ar trebui să treacă nepedepsită.

Horia Gârbea

Paul Goma BONIFACIA Editura Omega

În anul care a trecut și de la începutul acestuia multe edituri s-au grăbit, spre meritul lor, să aducă sub ochii noștri cărți despre care doar auzisem. Un autor care a avut parte de o astfel de recuperare (nelipsită sigur și de un scop comercial) a fost Paul Goma. Care de altfel a avut parte, pînă în 1989, de o singură apariție editorială în țară.

Și din cite cărți de Paul Goma am citit în această perioadă (fiind ele destule) niciuna nu mi-a plăcut la fel de mult ca Bonifacia. În Bonifacia dozajul de realitate în ficțiune, de oroare în ironie, de fantezie în prozaic este cel mai potrivit.

Inspirația (din propria biografie) se dizolvă în transpirația care, venind tot de acolo, sfidează imaginația. Personajele reale au o aură de ficțiune care nu le alterează însă trăsăturile cunoscute, vai, multora. Astfel că și personajele despre a căror existență reală nimeni nu poate fi sigur, și în primul rînd Bonifacia, nu pot fi pe de-a-ntregul inventate.

Aventurile studentului Paul Goma, eliberat din pușcăriile comuniste în scop propagandistic (ca atîția alții după „istoricul” congres IX) nu au nimic

fabulos în desfășurare ori în evoluția caracterului acestuia. Singurul lucru uluitor, perplexant, strigător la cer în dimensiunea lui apocaliptică este persistența celorlalți în abjecție. Persoana înții a romanului s-a purificat îndeajuns la Gherla ca să-i poată privi pe ceilalți așa cum sint : ca niște gîndaci. O Metamorfoză kafkiană pe dos este această carte. Priviți din unghiul nou, de după detenție, al naratorului, oamenii cei mai „onorabili” sint gingăni monstroase. Și, la o adică, obeza, absurdă Bonifacia, așa, redusă mintal, este singura creatură întrucîtva umană.

Se poate pune problema imparțialității autorului. Așa de pildă personajul „Eugen Simion”, așa cum apare în Bonifacia, episodic de altfel, este doar o hidoasă coropișniță, deși noi știm că numele aparține unui literat academician. La fel, scribosul „Alec” e identificabil cu un cunoscut romancier numai după nume, nu și după profilul moral pe care ne-am obișnuit să-l acceptăm. Oricare ar fi adevărul, Paul Goma este destul de convingător, prin mijloacele sale de literat, ca să admitem că el se află de partea-i. În orice caz, „lumea zugrăvită”, ca să folosesc o sintagmă uzată, este perfect coerentă. Îmi vine chiar să cred că tătucul Bonifaciei a furnizat hîrtia necesară ediției a 2-a din romanul lui „Alec”. Asta dincolo de roman, într-un univers perfect real, al nostru.

O temă ascunsă

Patruzeci și cinci de ani de interdicții înseamnă prea mult pentru o literatură! Condamnata de stalinism, marginalizată de „epoca de aur”, sexualitatea (ca temă esențială a oricărei literaturi complete și dezinhibate) s-a strecurat în literatura noastră contemporană în forme din cele mai travestite. Selecția tematică, preferențială și inhibițiile de limbaj (forme ale cenzurii oficiale și ale auto-cenzurii auctoriale) au fost manifestările cele mai răspindite ale unui complex care a transformat cultura română într-un spațiu al pudibonderiei ipocrite și al falsei delicateți. Proza, în mod deosebit, care cu greu poate fi concepută în afara **cuturilor** mecanismeilor vieții, a suferit o „amputare” de planuri și semnificații pe care nu vom reuși să o suplînim decât în clipa în care scriitorul român va înțelege să se debaraseze de prejudecăți, indiferent de natura lor. Și, firește, în clipa în care, privind și către alte literaturi, va aspira la o nouă înțelegere a **realității** (existențiale sau ficționale), din care complexele de circumstanță, impuse sau auto-impuse, să nu mai facă parte.

Exemplele de „reținere” scriitoricească în materie de sexualitate sînt numeroase, la noi. În literatura perioadei staliniste, de pildă, iubitele ajută exclusiv la stringerea recoltei, la munca de partid și la „lupta de pace”. Genul acesta de literatură, artificial și scris la comandă, a impus un tip de personaj feminin care, fiind complet lipsit de libido, pare a și fi transferat bruma de eroticism în **muncă**, pentru a-și folosi energiile în mod „creator”. Cu toate acestea, nu întotdeauna rapoartele de muncă dintre bărbat și femeie (substituie celor amorose, într-o manieră ridicolă) sînt din cele mai fericite, așa cum se poate observa într-unul din „celebrele” creații ale anilor '50: „Combinerul dă porunci / Fetei la motor: / — Vezi să nu-l încingi, c-atunci: / Te înjunghi, te omor”. De unde se vede că egalitarismul sexual propus de Marx și Engels (mergînd pînă la dizolvarea familiei) nu era privit de toată lumea cu ochi buni, nici măcar în perioada „obsedantului deceniu”...

Dacă în literatura stalinistă, femela este asexuată, în perioada falsului dezechet ceaușist de la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70, ea începe să

aibă o viață normală. În niște limite bine stabilite însă, ce exclud în general „imoralitatea” actului sexual. Cu alte cuvinte, **viața sentimentală** are înțietate în fața celei **sexuale**, care este mai degrabă discretă. Proza deceniilor șase și șapte nu pare a scăpa de teribilul complex al sexualității: inhibările se păstrează, scenele erotice sînt voalate, prejudecățile de limbaj se mențin. Citeodată, mai apar variații de la relațiile „normale” (agreate oficial) dintre bărbat și femeie (în romanele lui Breban și Buzura), dar scenele de dragoste sînt totuși filtrate printr-un simț de „pudoare” literară — mai mic (la Breban) sau mai mare (la Preda). Actul sexual propriu-zis rămîne un lucru ascuns și misterios pentru cititor, din moment ce descrierea lui sfîrșește... înainte de a fi început.

Prozatorii generației '80 nu modifică nici ei în mod substanțial datele problemei. În povestirile lui Mircea Nedelciu se mai ridică din cînd în cînd cite o fustă, în prozele lui Gheorghe Crăciun actul sexual echivalează de fapt cu scrierea sau descoperirea unui Text, iar în cele ale lui Mircea Cărtărescu, fantastul și poeticul interzic orice derapare în realismul brut al scenelor erotice. Cenzura oficială funcționează și ea, în continuare — ceea ce ar putea să însemne o justificare pentru perpetuarea **tabu-ului**. Parțială și prea puțin convingătoare.

Ce se întîmplă, însă, în cazul altor literaturi? Aș aduce aici în discuție cîteva exemple extrase din literatura americană contemporană de cea mai bună calitate, pentru a demonstra că a pune în pagină niște povești erotice, în limbajul cel mai natural cu putință, nu reprezintă un sacrilegiu auctorial și nici un atentat la bunele-moravuri ale cititorilor. Iată, de pildă, cum procedează scriitorii post-moderniști și cei care li urmează, cînd își propun să abordeze tema sexualității: în povestirea **The Sandman** din volumul **Sadness** (1972), Donald Barthelme își pune naratorul să relateze o poveste în care patru adolescenți negri sodomizează „în mod repetat” un copil alb de zece ani, apoi îl închid într-un frigider abandonat, unde copilul moare sufocat; în **The Floating Opera** (1956), a lui John Barth, istoria unui cuplu trece prin faza în care soția are relații sexuale cu prietenul soțului, cu acordul acestuia din urmă — pe deasupra,

prietenul mai suferă și de inflamația prostatei; în **The End of the Road** (1958), al aceluiași autor, romanul-geamăn cu **The Floating Opera**, episodul care declanșează o poveste similară cu cea din romanul anterior e descris astfel: prietenul soțului și soția se întorc într-o seară la căsuța de la țară a soțului și îl văd pe geam pe acesta scoțînd onomatopee animalice în fața oglinzii, pișîndu-se de nas și masturbîndu-se în același timp. Într-un alt roman, **Gravity's Rainbow** (1973), de Thomas Pynchon, sînt descrise în amănunt adevărate orgii sexuale, de tipul celor care, în mod obișnuit, pot fi citite prin curierul revistelor de specialitate sau prin cunoscuta colecție a S.A.S.-urilor franțuzești. Unul din personajele romanului (a cărui acțiune se petrece în timpul celui de-al doilea război mondial), pe nume Tyrone Slothrop, și-a format un reflex erectil în momentele în care nazistii lansează cite o rachetă V2; iar amănuntul este unul din cele mai puțin „picante” ale cărții! În fine, în romanul post-post-modernistului Clarence Major, **My Amputations** (1986), personajul principal joacă niște scene porno filmate, în rol de armăsar, timp de patru zile.

Toate aceste exemple demonstrează două lucruri: o dată, că nimeni, dar absolut nimeni, nu se mai revoltă astăzi în Occident împotriva scenelor erotice în literatură și a limbajului adecvat acestora (universul uman, subiect al literaturii, fiind acceptat așa cum este el în realitate, cu violențele și perversiunile lui) și, a doua oară, că se poate face **literatură** și nu **pornografie**, cu talent și imaginație, plecînd de la aceste scene. În cazul scriitorilor americani post-moderniști și al lui Clarence Major, semnificațiile scenelor amintite depășesc cadrul limitat al descrierii actului sexual pur, trimițînd la parodiarea sau exagerarea vîită a relațiilor inter-umane. Din această perspectivă, **individul** este privit întotdeauna ca dependent de **istorie** (bulversată sau nu), chiar și în resorturile sale cele mai intime.

Într-un alt caz, cel al romanului

Lolita (1955), de Nabokov, autorul face din obsesia sexuală a personajului-narator pentru o puberă și din urmărirea fetei pe tot cuprinsul Statelor Unite o alegorie a însuși universului american, depășind, la rîndul lui, limitele irelevante din punct de vedere artistic ale patologicului. Și exemplele ar putea continua, la nesfîrșit.

Cu toate acestea, merită observat amănuntul că, dacă **acum**, în cultura occidentală, asemenea povești „neconvenționale” nu mai au darul de a șoca, asta nu înseamnă că lucrurile au stat astfel întotdeauna! James Joyce, D.H. Lawrence și Walt Whitman sînt numai cîteva din scriitorii celebri de limbă engleză acuzați de „imoralitate” și ale căror scrieri au fost interzise. În cazul lui Ulysses, menționează Alec Craig în cartea sa **The Banned Books of England** (1937), 500 de exemplare ale ediției din 1922, scoase la Paris de Shakespeare & Co., au fost arse de Poșta Americană și 499 de către vama engleză, la Folkestone Harbour. Lega conform căreia romanul lui Joyce a fost interzis și „tratat” într-o asemenea manieră medievală datează din 1876 (!), se numește **The Customs' Consolidation Act** și prevede interdicția anumitor bunuri de a intra pe teritoriul britanic și, în cazul aducerii la graniță, distrugerea lor prin orice mijloace indicate de funcționarii vamali. Cit despre **Leaves of Grass**, a lui Walt Whitman, ea a fost socotită „o carte indecentă”, iar autorul ei sîcanat și atacat în mod public. În literatura română, exemplele unor Hasdeu sau Creangă au devenit la rîndul lor celebre, din aceeași perspectivă.

În încheiere, s-ar cuveni remarca cîteva lucruri. În primul rînd, toată această analiză a sexualității, ca temă absentă (sau camuflată, sublimată) a literaturii române contemporane s-a situat pe terenul **talentului** și mai puțin al **diletantismului**. Pentru că, în ultimă instanță, între literatura erotică (licențioasă sau nu) și cea pornografică, criteriul talentului este singurul în măsură să stabilească distanța.

Pe de altă parte, discutînd exemplele unor autori atît de diferiți între ei, nu se pune problema de a alcătui ierarhii și nici de a contesta în vreun fel maniera în care fiecare scriitor înțelege relația dintre literatură și eroticism. La urma urmei, o scenă erotică sublimată din **Delirul** lui Preda poate fi superioară, ca intensitate de senzații și valoare literară, uneia naturaliste, groțesti, din romanele lui Thomas Pynchon. Nu se pune nici problema de a pretinde sau a impune un realism frust, de dragul „imbogățirii” cu orice preț a literaturii române; vremca „trasării de direcții” a trecut...

Chestiunea care rămîne însă, mai presus de toate acestea, este a înțelegerei literaturii în noile ei articulații, ce cuprind în ziua de astăzi domenii pînă nu de mult prohibite. Indiferent că numim aceste articulații **post-moderne** sau **post-realiste**, sexualitatea este una din componentele lor esențiale.

Ion Manolescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Primul apel

Către prietenii mei tineri scriitori

Paradoxal, deși s-a vorbit imens despre gratuitatea actului artistic, despre dezinteresarea poetului față de lumea, marea majoritate a celor ce se ocupă cu arta este în **profunzime** interesată. Co-interesată cu **POSTERITATEA**. De fapt, nu prea există act de carte, act artistic în general, fără speranța **fructului** visat al **GLORIEI**. Tocmai acolo unde credeai că poți — mai degrabă — descoperi rupeea lanțului meschin al cauzalității umane: fac asta ca să, apoi fac astalaltă cu scopul de a, după aia pentru a obține aia, ca pînă la urmă să reușesc în (și-așa la infinit, într-un continuu tremur al îngrijorării pentru **ziua de mine a soartei**), tocmai în cazul poetului (cel veșnic cu capul în nori) descoperi cointeresarea mirșav-metafizică, descoperi bordelul-ontologic și prostituția-infantilă cu **adincimile FIINȚEI**. (Nu, ca în cazul obișnuit, cu elementele de cerere și ofertă ale **ființării**.) Desfid noțiunea și realitatea **POSTERITĂȚII**! Desfid confuzia existențială a valorilor **MORAL-UMANE** cu cele **ESTETICE**! Desfid noțiunea de **VALOARE** (cu abstracțitatea ei) implementată în viața de zi cu zi a scriitorului! Eliminînd gîndul la **POSTERITATE** readuci ordinea

fiesc temporală, elimini dislocarea ta din propria ta viață, bași viitorul în viitorul mă-sii și nu-ți mai duci **moartea** pe picioare, ci existența firească, cea de zi cu zi. Se spune: uite, poetu', nu se preocupă de el, de problemele lui mărunte, îl interesează doar **Esențele**, Existența majusculară! Iată marea artă a scriitorului!!! Și, cînd colo, n-avem de-a face decît cu un banal și stupid transplant al mercantilismului cotidian în trupul senil și hăcut al **eter-nității**.

x

Desfid ideea de **VALOARE**! Desfid pe cei care substituie cutare prozator, cutare poet sau cutare critic cu prozele, cu poemele, cu autoritatea de necontestat a croniclelor acestora. Ideea de **VALOARE** naște (în viață ca și după) **MITOLOGIZAREA** omului-în-carne-și-oase, iar mitologia, la rîndul ei, roade și sfișie moral oasele și carnea. Cel ce-și trăiește **GLORIA** sfîrșește prin a fi doar un pretext: viața îl e **pretext** pentru **OPERA**, gesturile, gîndurile îi devin **pretext** pentru **INSPIRAȚIE**, nefericirea, foamea, durerea îi devin **pretext** pentru așa-zisa **EXPERIENȚĂ ARTISTICĂ**. Poetul — în acest caz — nu

mai e decît surogatul poemului său. Scriitorul devine doar bietul **inlocuitor** din propria sa **OPERA**-cu-inlocuitori.

Cred că din acest strat de adîncime al orgoliului de „creator” ies, de fapt, la lumină **mizeriile** de care ne înconjurăm noi înșine în aceste zile. De la „lupta” pentru șefia unei reviste, trecînd prin acerba „bătălie” de a fi cel mai tare din parcare „promoției” tale, pînă la uriașul compromis politico-bișn țăresc (vezi proaspăta înființare — cu voie de la **guvern** — a celei **Frății scriitoricești**), toate — cred eu — își au fundamentul-măscat, moral și psihologic, în nevoia de **POSTERITATE**. **POSTERITATEA** nefiind, la urma urmei, decît cea mai puturoasă (tocmai pentru că „metafizică” și „ideatică”) formă a dorinței de **PUTERE**. Cea mai subtilă, mai elegantă, mai pusă la patru ace formă de **tiranism**.

Un poem nu poate fi egal decît cu cantitatea de bucurie, de tensiune a sentimentului-gînd pe care le produce mai întii în autor și apoi în cititor. Iar bucuria, starea extatică a existenței, este definitoriu **IERARHICĂ**, nu **VALORICĂ**. Nimeni nu există într-o Istorie a literaturii. **Poetul tot** în cartea vieții există. Iar Cartea Vieții este ierarhică, non- și anti-valorică. Avem firele din cap-n-urme, avem talanții noștri primiți în dar — iar în această **dialectică** profund creștină (adică nici de dinainte, nici de după **era noastră**), dialectica iubirii de destin (și nu cea a împăcării sau a luptei cu soarta) cantitatea și calitatea de **IUBIRE** cu care ne putem — fiecare — altoi destinul nu intră în nici un fel de **competiție** cu **IUBIREA** celuilalt. (**Dragostea** fiind singura modalitate profundă de-a ne îmbunătăți ceea ce ne-a fost dat, de-a ne înmulți talanții.) **IUBIREA**, dacă nu este **non- și anti-valorică**, se transformă în contrariul ei: **ura**. Iar rațiunea de a exista a unei cărți e aceea de a se transforma într-o scri-soare de dragoste trimisă de și către toți scriitorii/cititorii ei.

x

Măntreb cît se poate de serios: ce le-gătură or fi avînd toate astea cu Eugen Barbu, cu Corneliu Vadim Tudor, cu Suzana Gidea, cu Mihaj Ungheanu, cu Ion Iliescu, cu „scandalul” de la „Ramuri”, cu Cezar Ivănescu, cu „cearta” de la „Contrapunct”, cu Caius Dobrescu, cu Horia Gîrbea, cu Marius Onrea, cu Liviu Ioan Stoiciu, cu Daniel Bănuțescu, cu mine și cu noi ???...

Cristian Popescu

LUMINA LUMII

dialog pascal cu părintele prof. dr. Dumitru Stăniloac

În patristica românească și internațională, numele părintelui — profesor doctor DUMITRU STĂNILOAE nu mai are nevoie de recomandări. Transilvănean de origine, provenind dintr-o veche familie de preoți ortodocși, absolvent al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov și apoi al Facultății de teologie din Cernăuți, după strălucite studii de specializare făcute în Grecia și în Anglia prin patronajul spiritual al marelui mitropolit ardelean Miron Cristea, Dumitru Stăniloac și-a închinat cea mai mare parte a existenței sale nobilei îndeletniciri de profesor la „Academia teologică andreiană” din Sibiu. Alături de numeroase articole și studii tipărite în reviste teologice din țară și din străinătate, Dumitru Stăniloac a îmbogățit cultura ecleziastică românească prin câteva cărți fundamentale: „Ortodoxie și românism” (Sibiu 1938), „Iisus Hristos sau restaurarea omului” (Sibiu 1943), „Teologia dogmatică ortodoxă” (3 vol., 1978), „Spiritualitatea ortodoxă” (1980), „Chipul nemuritor al lui Dumnezeu” (1988). Aceluiași redevabil specialist în patristică îi datorăm și traducerea (din limba greacă) și prezentarea „Filocaliei” (antologie de texte aparținând marilor părinți ai bisericii) ajunsă la volumul al XII-lea.

La 88 de ani, părintele-profesor Dumitru Stăniloac are sănătatea întreagă și lumina cugetului nestinsă, trudind și scriind fără oboseală pentru a le deschide oamenilor mintea și sufletul spre Dumnezeu.

— **Întorși public cu fața către credință, românii au prăznuit în primăvara aceasta ceea ce le-a fost interzis multă vreme: marea sărbătoare a Paștilor. Pentru întreaga creștinătate, Învierea lui Hristos simbolizează viața veșnică, răspunsul la întrebarea dacă moartea este o finalitate absolută sau doar o trecere, dintr-o stare de existență în alta, asemeni crisalidei transformată în fluture. Hristos cel înviat este oare o realitate istorică sau mitul perpetuării veșnice a speciei omenești?**

— Mărturia despre Învierea lui Hristos se poate urmări pînă la un timp care nu e despărțit mult de moartea lui. Aparițiile lui Iisus cel înviat au fost trăite în mod real, de un grup de membri ai primei comunități creștine, care apoi le-au mărturisit. Tradițiile despre aceste apariții sînt bine fundamentate istoric și nu se pot explica printr-o formulare ulterioară de legendă, cu toate că asemenea tendințe au existat. Mult timp, de pildă, critica teologiei liberale a contestat învierea lui Iisus Hristos, socotind-o produsul nălucirii unora dintr-un ucenicii Lui, sau ale unora din femeile din cercul apropiat Lui. Astăzi, însă, aproape toți teologii protestanți acceptă învierea lui Hristos, chiar dacă se îndoiesc de unele pasaje din Noul Testament în care ea este descrisă, și chiar dacă înțeleg în mod deosebit raportul lui Hristos cel înviat cu planul istoric și importanța învierii lui pentru mîntuire.

— **Martorii învierii lui Hristos au fost, înainte ca ea să se producă, ucenicii lui, un grup de oameni pătrunși de doctrina pe care o propovăduia. Nu poate exista nici o bănuială de subiectivism?**

— Presupunerea unei reacții psihologice în lanț, a faptului că ucenicii erau oameni cu dispoziții vizionare (ipoteza viziunii subiective) este respinsă de faptul că aparițiile lui Hristos au fost repetate, ele s-au petrecut la distanțe de timp, uneori simțitor de mari. (Iacob și Pavel) În afară de asta, propovăduirea în Ierusalim a învierii lui Hristos n-ar fi putut avea loc în absența mormîntului gol, așa cum l-au aflat martorii. În sfîrșit, trebuie adăugat și faptul că martorii apariției lui Hristos au fost atît de siguri că ceea ce văd reprezintă o realitate, au avut atîta putere de convingere asupra celor cărora le-au comunicat „minunea”, încît au depășit faza simplă a informației, devenind propovăduitorii permanenți ai învierii, socotind-o un fapt atît de important al propriei lor existențe, încît au fost în stare să moară pentru ceea ce au văzut, devenind martiri. „Viziunile subiective” nu dau o asemenea siguranță celor ce le au.

— **Puteti descrie portretul lui Iisus in viziunea apostolilor?**

— Mai întîi, din punct de vedere formal, nu există în evanghelii nici o tendință de construire a chipului lui Hristos cu ajutorul fanteziei. Viața, cuvintele, faptele lui Iisus sînt redade cu fi-

resc și cu simplitate, fără nici o țîsnire de entuziasm voit. Există apoi o uimitoare consonanță de fond în descrierea chipului lui Iisus din Evanghelii, deși în unele detalii și mijloace de exprimare, autorii lor manifestă destulă libertate. Astfel, autorii Evangheliilor sînt stăpîniți de realitatea precisă, obiectivă a faptelor, și nu stăpîni ai lor. Această luciditate îi împiedică să fantazeze. De altfel, nici o imaginație omenească n-ar fi izbutit să descrie un chip atît de unitar, în același timp — neobișnuit dar și profund uman.

— **Între chipul evanghelic al lui Iisus și însușirile sale profund umane, supuse istoricității, nu există distorsiuni?**

— Tot ceea ce se spune în Noul Testament despre Hristos poartă pecetea eficienței sale asupra celor care îl descriu, eficiență deosebită de a oricărei alte personalități istorice care a fost numai om. Ei nu mărturisesc despre învierea și despre persoana lui Iisus Hristos numai ca despre două lucruri ce corespund, ci vorbesc despre ele ca unui ce se află în clipa cînd scriu, suferința lui Hristos. Toată tradiția despre Hristos a rămas concentrată în relația de eu-Tu cu răstignitul. Persoana însăși

a lui Hristos își deschide de fapt toate dimensiunile ei de-abia în urma învierii. Chiar dacă ucenicii l-ar fi socotit pe Hristos fără abatere drept Dumnezeu întrupat, dacă el n-ar fi înviat, dacă ucenicii n-ar fi avut experiența învierii, dumnezeirea lui ar fi rămas pentru ei o realitate în mare parte închisă, ascunsă, neluminată. Numai cu ochii acestei credințe, întemeiată pe comuniunea cu el după înviere, l-au putut înțelege ucenicii pe Hristos în toată plinătatea reală a Persoanei lui. Experiența învierii lui Iisus, întemeiată pe comuniunea cu el după înviere, e baza „istorică” ce a dat ucenicilor posibilitatea să recunoască „istoricitatea” lui ca Dumnezeu-Om și să o descrie ca atare. Învierea de care ucenicii dau mărturie, nu e învierea unui om oarecare, ci tocmai a lui Hristos, care li s-a impus lor ca o persoană cu o putere, cu o viață, cu o învățătură care depășea orice putere, orice viață, orice învățătură, aflată în limitele unei existențe umane. Făcînd abstracție de faptul că învierea lui Hristos nu se putea petrece cu un om obișnuit, experiența învierii însăși a deschis ucenicilor accesul deplin la adevăratul Hristos „istoric”, sau ne asigură despre existența „istorică” a lui Hristos ca Dumnezeu-Om. De aceea, experiența ucenicilor privitoare la Hristos, primește abia prin experiența învierii lui deplinătatea ei ca experiență despre Hristos cel istoric, lingă care au petrecut mai mulți ani, dar pe care nu l-au înțeles deplin înainte de înviere. De aceea apostolii se consideră nu doar martorii învierii lui Hristos, ci martorii Acelui Hristos lingă care ei au stat tot timpul, de la începutul activității lui. Astfel, Iisus văzut în Noul Testament cu ochii celor ce au fost martorii învierii lui și părtași la o comuniune cu domnul înviat și înălțat, nu e alt Iisus, decît cel istoric, văzut în urma învierii în deplinătatea luminii lui.

— **Evangheliile după Hristos conțin un determinism care fără să fie istoric are valoarea unor trepte spirituale: așa cum ucenicii sînt mărturisitorii în lumea reală a învierii lui Hristos, Hristos este mărturisitorul lui Dumnezeu pe pămînt. Dumnezeu nu poate fi cunoscut decît prin Iisus Hristos. Fără acest mediator, orice comunicare cu Dumnezeu este obturată. În el și prin el îl cunoaștem pe Dumnezeu. Fără acest mediator necesar, promisi și sosit. Dumnezeu nu poate fi aflat în mod absolut. Contravie această viziune mediatoare dogmaticii ortodoxe?**

— Explicarea vieții, morții și învierii lui Hristos prin direcția spre Dumnezeu și om a iubirii lui desăvîrșite, e proprie sfinților părinți. Acest lucru am încercat să-l arătăm și noi în Teologia dogmatică și simbolică vorbind despre o altă direcție în viața, moartea și învierea lui Hristos: o direcție a acțiunii sale ca Dumnezeu asupra umanității sale, care ridică această umanitate la un nivel la care nu s-a mai aflat umanitatea nici unui alt om. Această acțiune începe cu întrunarea și sfîrșește cu învierea lui Hristos. Această acțiune face umanitatea sa mediu al faptelor minunate ale lui Hristos ca Dumnezeu și

părtaşă la ele. Datorită acestei acțiuni, Hristos nu este numai Dumnezeu, ci și omul desăvîrșit, sau deplin realizat prin puterea lui Dumnezeu, cum n-a fost și cum nu va fi altul. Iisus e conștient că numai prin dechiderea accesului la Dumnezeu îi va mîntui pe oameni — Hristos se comunică în întregime prin moartea sa, nouă, oamenilor, dar făcînd aceasta se comunică în întregime voinței lui Dumnezeu. Iisus n-ar fi putut să ne dedice în întregime viața și moartea sa nouă oamenilor ca om simplu. Indreptarea lui Iisus spre noi include un fapt care se petrece între Dumnezeu și el și acest fapt constă în aceea că Dumnezeu însuși e Cel ce ni-l comunică pe Hristos, și în el, pe sine însuși. Iisus este astfel capătul final al tuturor drumurilor lui Dumnezeu către lume. Dar în el se împlinește și năzuința noastră profundă către comuniunea cu Dumnezeu care nu poate fi decît o viață în iubirea desăvîrșită.

— **Fac parte dintre norocosii copii care au mai apucat să facă la școală și câteva ore de religie. Cea mai puternică învățătură întipărită încă de pe atunci în cuget este porunca de a te cunoaște pe tine prin Hristos. În mod cu totul paradoxal, această poruncă în loc să ne sperie ne-a imblinzit. Nu știu cum este în alte religii, dar în religia ortodoxă, Iisus e bun și apropiat.**

— Dumnezeirea lui Hristos nu exclude umanitatea. Toate însușirile umanității lui Hristos se armonizează cu indreptarea lui prin viață și moarte spre ceilalți și spre Dumnezeu. Numai în smerenia și puritatea desăvîrșită de intenții și de fapte a lui Iisus ca om se putea arăta dumnezeirea mării lui. Numai în această smerenie, puritate, blîndețe, la care nu poate ajunge nimeni altcineva este el.

— **Intimitatea lui Hristos este prezența la noi și în credințele populare. Pentru țărani români Iisus e pămîntul. Intr-un text — școală privind această problemă, Blaga scria: „Există regiuni sau văi de țară pe unde plugarii noștri spun că pe boaba de griu este întipărită fața lui Hristos. Prin unele părți ale țării, cînd bate ceasul secerișului, țărani, lasă din orice holdă cite-un smoc de spice neseccerat sau necosit; țărani numesc azi un asemenea smoc de spice: barba lui Hristos. Cîrcul prin țară colinde și credințe, în care griul e numit trupul lui Hristos. La fel vinul este socotit singele lui Iisus. Griul și vinul sînt cinstite ca elemente sacre: ele sînt privite nu ca părți ale naturii ci ca părți obisnute din trupul lui Hristos.” Firește: se păstrează în atarj credințe și obiceiuri rămășițe din străvechi rituri pămîntice ale fertilității dar și o neobișnuită comuniune intru Hristos. E adevărat?**

— Nu există făptură care să concureze dumnezeirea dar nici omeneșul lui Hristos. El a apărut, dintr-un punct de vedere pe deplin încadrat condiției sale umane, dar pe de altă parte depășind limitele acestei vieți, săvîrșind nu numai faptele cele mai umane ci și pe cele mai presus de lume. El a flămînzit, a însetat, a avut nevoie de somn, a su-

ferit de dureri fizice, de neînțelegerea ucenicilor săi. S-a smerit mai mult ca toți, umblind cu vameșii, cu oprimații și cu baljocoriții, dar nu s-a lăsat abătut de la iubirea desăvârșită, nu a învidiat, nu a cîrțit, deși a muștrat pe cei nedrepți, pe cei prefăcuți, pe cei vicleni, pe cei silnici, dar fără să le închidă calea mîntuirii. S-a rugat pentru toți și a săvîrșit fapte de putere mai presus de ale naturii și oamenilor. Cine ar fi putut inventa un astfel de om atît de autentic și, în același timp atît de minunat? Orice fantezie e ispitită să dezvolte chipul lui Iisus fie într-o direcție, fie în alta, dar niciodată nu poate atinge o umanitate atît de pură, atît de total dăruită, atît de neatinsă de umbre. Chipul lui Iisus este un chip istoric; istoric că se conciliază în autenticitatea lui profundă cu umanitatea adevărată, dar istoric și prin faptul că n-ar fi putut fi construit de vre-o fantezie în această desăvîrșită umanitate a lui. Hristos e „lumina lumii”, lumină care luminează lumea, lumina în care se luminează lumea. Fiecare din noi e într-un fel o lumină a lumii. Dar calitatea aceasta e și o misiune pe care nu o putem împlini prin noi înșine în mod deplin. Noi o vedem împlinită în Hristos și prin Hristos, participînd și noi la această împlinire. Hristos e împlinirea ființei reale a omului — coroană a creațiunii — pentru că în el, omul e deplin uniți cu Dumnezeu. Hristos e omul de vîrf în care se împlineste creațiunea, întrucît este într-o comuniune deplină cu Dumnezeu.

— Unul din atributele fundamentale ale credinței este iubirea, „credința lucrătoare prin iubire” despre care vorbește apostolul Pavel. Oare în lumea zbuciumată în care trăim, mai este ea drumul spre Dumnezeu?

— Iubirea e cea mai mare forță a lui Dumnezeu pe pămînt. Dar ea e tare numai atunci cînd e susținută de comuniunea cu Hristos. Ea va rămîne și după ce va înceta credința, adică atunci cînd Hristos ni se va arăta în chip descoperit, pentru că e mare, e lucrătoare și-și arată forța prin toate manifestările. De aceea, cel ce are credință dar n-are iubire, chiar dacă ar putea muta și munții, sau chiar dacă și-ar da trupul să-l ardă, nimic nu înseamnă, pentru că nu este în comuniune. Sau cum se spune în Corintieni: „Dragostea îndelung rabdă, dragostea este plină de bunătate, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește, dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale nu se aprinde de minie, nu pune la socoteală răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr; toate le suferă, toate le crede, toate le răbdă, toate le rabdă.” Nu există drum către Dumnezeu în afara iubirii.

— Sfinția voastră se trage dintr-o veche obirșie de țărani ardeleni. La Vlădeni, satul în care v-ați născut, de Paști oamenii petrec mai mult în biserică decît în preajma mesei de sărbători. În Transilvania, Iisus e palpabil, se află în biserică, lingă credincioși. Oare toate religiile îl au pe Iisus atît de drag și atît de apropiat?

— Conceptul apusean de credință se explică din doctrina despre un Hristos aflat la distanță, neprezent în inimă. Luther a contestat importanța iubirii, pentru că ea este a omului și omul se mîndrește cu ea. Dar cel ce iubește cu adevărat nu se mîndrește, căci el a uitat de sine. Cel ce iubește pe Hristos și în Hristos pe oameni, nu se trufește, pentru că el știe că iubirea lui se hrănește din iubirea lui Hristos față de noi, că în infinitatea iubirii de care se

simte cucerit trăiește infinitatea iubirii lui Hristos. Iubirea noastră e numai răspunsul nostru la iubirea lui, dat din puterea iubirii lui. E un val al ființei noastre spre El, stîrnit de valul iubirii sale care ne atrage spre El. Credința fără iubire e încrunțată, pentru că e efort individual, nu comuniune, ea e trufșă, ascunde în ea un individualism. Dragostea e opusă individualismului rigid, e smerită. Dragostea e deschiderea inimii în mod nelimitat pentru ceilalți în Hristos, dragostea e uitare de sine pentru ceilalți, după pilda și din purtarea lui Hristos. A trăi în dragoste înseamnă a trăi în sinceritate și în generozitate, a te pierde în infinitatea persoanei lui Dumnezeu. Altfel, credința nu este adevărată. Căci credința adevărată este ea însăși începutul acestei dechideri și încrederi în infinitatea iubirii lui Hristos.

— Fără excepție, oamenii vor să fie fericiți. Dorința lor de fericire este infinită. Realitatea în care își caută fericirea este însă trecătoare. Înseamnă oare Dumnezeu fericirea?

— Prin trupul înviat al lui Hristos iradiază, neîmpiedicată, puterea lui Dumnezeu, conducînd pe toți cei ce se vor împărtăși de el la înviere, ba, conducînd întreaga creațiune la incoruptibilitate și la transparență. Starea aceasta înseamnă o biruință a făpturii omenesti asupra sa și asupra naturii, o biruință a comuniunii ei cu Persoana divină, o făptură umană eliberată, care poate suporta moartea de bunăvoie — moartea, suprema tiranie a naturii robite! Vom vedea „față către față” pe Dumnezeu dar ne vom vedea „față către față” și între noi, neacoperiți nici de natura manifestată în trebuințe personale, în slăbiciuni trupesti, în boli, nici de natura devenită exclusivistă prin tot felul de pasiuni. Trupul nu va înceta, dar el va fi transparent, încît vom vedea prin el nemijlocit pe Dumnezeu întru slavă fiind totul înduhovnicit, tot și toate, dincolo de împărțirea în subiectiv și obiectiv, dincolo de lanțurile naturii, de lupta pasionată pentru a stăpîni natura, de lupta fiecărui de a se apăra de ceilalți. Singură învierea ne deschide perspectiva eliberării de sub fatalitatea naturii care duce la moarte, deschizînd un plan demn de noi și de năzuințele noastre iar odată cu aceasta, perspectiva unei tot mai adînci sensibilități și delicateți. Numai învierea ne va scăpa de lupta greșită pentru a ne asigura o existență efemeră, cu prețul profitării de alții, cu prețul unor imaginare experiențe de împlinire prin plăceri. Numai perspectiva învierii ne deschide miracolul fericirii lupta împotriva pasiunilor, lupta pentru sensibilizare, pentru transparență, pentru comuniune, pentru asemănarea cu Hristos, puterea celui care a înviat susținîndu-ne pe acest drum.

Unii părinți ai Bisericii nu spus că omul e un microcosmos, o lume care rezumă în sine pe cea mare. Sfinții Maxim Mărturisitorul a remarcat, însă că mai drept ar fi ca omul să fie considerat macrocosmos, el fiind menit să cuprindă în el toată lumea, fiind în stare să o cuprindă fără să se piardă, ca unul care e deosebit de ea, realizînd o unitate mai mare decît lumea exterioară lui. Omul este făcut pentru eternitate. El aspiră ca un înăbusit după infinitate, după absolut. Noi vrem să iubim și să fim iubiți tot mai mult, tinzînd spre iubirea absolută, fără de sfîrșit. Iar aceasta nu o putem afla decît în relația cu o Persoană infinită și absolută. Din comuniunea mereu mai profundă cu Ea se proiectează în noi și prin noi peste toate înfățișările lumii, noi și noi înțelesuri ale realității, ale frumuseții, se deschid alte și alte orizonturi sufletești, ne înțelegem rostul în lume, sensul existenței noastre pe acest pămînt. Dacă acest rost s-ar încheia cu moartea, dacă moartea ar încheia definitiv existența noastră, viața ar deveni fără sens. Sensul existenței nu poate fi încoronat decît în lumina nelimitată și eternă a unei vieți transcendente, liberă de orice monotonie a repetiției și de orice relativitate. Iar pentru împlinirea acestui sens adevărat spre care tinde ființa noastră, nu numai noi urcăm spre comuniunea cu Persoana supremă ci și Ea se pogoară în noi, căci iubirea cere mișcarea fiecărui din cei care se iubesc către celălalt. Dumnezeu se dăruiește prin toate omului iar omul lui Dumnezeu. Aceasta este credința și singurul fel al omului de a fi fericit. Nu o fericire de azi pe mîine, ci fericirea eternă, prin comuniunea cu Dumnezeu.

Sânziana Pop

ștefan

aug.

doinaș

Triptic

Memoriei lui Virgil Mazilescu

I

am compus (mi-a zis el) Oda (în metru antic) dar încă n-am de gînd s-o dau la tipar i-am marcat virginitatea cu o panglică verde apoi i-am arătat în ce poziție se trage cu arcul acum aștept să se dezbrace de multiplele ei variante de altfel imprescriptibile ca să putem intra ca aliați în războiul monadelor

se uita cu candoare la mine fumînd alene am urmărit cu temere steaua oierilor din pupilele lui limpezi și acolo-n adîncuri unde sfințenia i se drapa în nebulie am zărit aievea în toată splendoarea ei nefiresc de firească parcă zămislindu-se chiar în clipa cînd toate cuvintele noastre goale se rușinau în fața virginității ei Oda (în metru antic)

II

desigur o să mai veniți pe aici și-n absența mea ca vîntu-n jurul unui copac întrebîndu-vă care din noi e aici care din noi invizibil și dacă vîntul agită copacul sau poate invers dar să știți că locul acesta gol va fi ocupat de poeziile lui Eminescu pe care le-am compus aproape pe negîndite ah l misterios e motorul prozodiei un miriș ca de piscică rea îi anunță pornirea dar n-am să știu niciodată prea bine de ce compun numai Eminescu întotdeauna nu și Barbu Bacovia sau Blaga iar dumneavoastră venind aici o să-mi aduceți poate răspunsul

se uita cu candoare la mine fumînd alene mă temeam că-mi va repeta brusc întrebarea ca vîntu-n jurul unui copac eu însumi mă întrebam — cum de altfel și-n clipa aceasta — care din noi e aici care din noi invizibil

III

și acum (mi-a zis el) am să vă rog să-mi ascultați discursul despre rădăcini care de fapt e un ditiramb mai curînd o filipică împotriva tuturor celor ce stau cu capul aplecat sfidînd legile mîndre ale culturii uite (și mi-a arătat cu degetul frunzișul copacilor) ce bine se camuflează rădăcinile vieții pentru ca aceasta să nu pară ceea ce este adică stare cerească ci să ne drogheze cu miros de țărînă de balebă de crizanteme dar noi (mina lui ca un metronom măsura chiar distanța dintre piepturile noastre) suntem ambii convinși nu-i așa? de celestitatea noastră noi suntem alibiul unor luceferi implicați în dogmatica crimă a poeziei dar judecătorii noștri reali abia s-au născut

se uita cu candoare la mine fumînd alene mi-am ridicat privirea deasupra noastră și în timp ce-i număram rădăcinile aeriene judecătorul meu întru ale poeziei iată se apropia de mine minîndu-și cercul cu bățul

SUMMA SUMMORUM

O bișnuiesc să achiziționez cărți, în ciuda vârstei. E un viciu. Am îmbătrinit printre texte și nu o dată am socotit că eu însumi fac parte dintre ele, fiind poate scrierica unui narator medicu și necinsurat, care a însălat pe câteva file o istorioară acum irecuperabilă. Am ajuns, după altele lecturi, la câteva adevăruri infirmabile desigur. Am aflat bunăoară că a înțelege o carte este un act arbitrar, asemănător unei excursii de pe urma căreia culgii doar impresii personale. Înțelegerea totală a celor mai mărunte fenomene nu ne aparține. Sintem fragmente spirituale, sfărâmați, atmanii atât de prețuiți în întreaga gândire indică... Am săvârșit însă, într-o clipă de rătăcire inevitabilă, într-o după-amiază nimicitoare prin agonia ei, un sacrilegiu de neiertat, unul dintre acele păcate care justifică pedepsirea omeniilor, m-am dăruit cu voluptate infatuării. Am socotit atunci, în acea nefericită zi, că înțeleg un text, că-l pătrund și-l cuprind în întreaga lui alcătuire versatilă. Și tot în cursul necruțătoarei după-amieze, am primit ripoza binemeritată din partea întâmplării sau a destinului, ambele noțiuni comportând, se știe, sensuri aleatorii. Prietenul și colegul meu Mărgărit a favorizat împlinirea faptelor lăsându-mi, după vizită, o carte, M-a prevenit, zimbând, că e vorba de ceva ciudat, amuzant și provocator totodată, de un atentat la rigoriile gândirii în genere.

Era o carte aparent obișnuită, de format mijlociu cu scoarțe metalice, cu ferăstrăuri și incuierii. Părea un tom străvechi, un ceaslov, un incunabul făurit cu dragoste și răbdare în tihna medievală a unui atelier mănăstiresc. M-am înșelat. Primisem în dar un obiect înfricoșător, o sursă de nedumerire, de întrebări, o pricină de perplexitate perpetuă.

Sint nevoit să recurg la obligatoria descriere care va cuprinde, bineînțeles, aproximativ și incertitudinile. Toate descrierile sint inexacte, infidele, neputincioase în a cuprinde un fapt, un crimpel cit de mărunț din realitatea multiformă care ne impresioară. Descrierile sint în fond niște extrase facile din ceea ce curge mereu pe dinaintea noastră. Pretinsul ceaslov mi-a confirmat din plin crezămintele la început indoelnic.

Tineam în mână o carte neverosimilă, de vis rău, chinuitor. Filele, extrem de subțiri, transparente, sugerau insistent imaginea mirifică a apelor mișcătoare, cu profunzimi fascinante, ademenitoare. Era tipărită și nu era. Un aparent haos de semne izbea neplăcut privirea, se împotriveau înțelgerii. Cuvintul inextricabil ar caracteriza oarecum toată învălmășeala acera imprimată totuși. Apoi, cum era și firesc, am descoperit o roare sau cheia enigmei. Am apăsat

ușor, din întâmplare, o pagină și mi-am favorizat delirul. Da, textele, prin supra-punere, își schimbau necontenit structura, făurcau intruchipări neașteptate, ofereau limpezimi de o certitudine incontestabilă. Dar nu erau numai texte, ci și gravuri, figuri geometrice, scheme, în sfârșit, tot ceea ce se putea așterne pe hirtie. Filele ce calciau astfel dind naștere oricăror întocmiri grafice cunoscută sau necunoscută. În miinile mele încăpuse un joc sau însăși osinda infatuării de care mă făcusem vinovat.

Cartea cuprindea cinci mii de pagini, dar aceasta reprezenta o convenție numerică liniștitoare, dat fiind cuprinsul ei insondabil, inabordabil altfel decit prin apăsarea paginilor. Deschisă oriunde, descopereai orice înfățișat în oricare limbă posibilă și imposibilă. Astfel, luați cunoștință de: Cercetări în botanică, curse automobilistice, salturi la trambulină, discuții într-o piață de zarzavaturi, geografia satelitelui Titan. La rindul lor, cercetările botanice se diversificau prezentând eventual specii din cele mai variate sau specii inexistente dar posibile ș.a.m.d. Cursele automobilistice se desfășurau în toate chipurile, pe autostrăzi, în deșerturi, pe drumuri forestiere, pe piste din sare, asfalt, diamant. Discuția în piața de zarzavaturi putea să aibă loc în Mexico, în Gurajāt, în Oslo, precu-poțul eventual conversind cu o varietate, adaugă că precupețul din Mexico grafiile lor exacte, de necontestat. Salturile la trambulină erau executate de tânărul George, de octogenarul Valerian, de faraonul Amenhotep, de pingvinul Lolo, de vecina Dagmar. Ca o curiozitate, adaugă că precupețul din Mexico putea să monologheze, fiind cu puțință prezentarea dorințelor lui cele mai întime... Și toate acestea ieșeau la iveală doar prin simpla apăsare a paginilor. Mai mult, caracterele tipografice imprimate pe pagina imediat următoare se combinau cu cele precedente favorizind astfel noi combinații ale textelor, așa incit cele cinci mii de pagini îngăduiau o lectură în sens invers, către un început de neatin, etern. Iar paginile ofereau de asemenea, perspectiva parcurgerii lor în toate sensurile, calcierea jucind, bineînțeles, rolul esențial. Era intrucitivă noștim să constată, printre altele, cum gravurile se nășteau din texte sau cum textele deveneau gravuri sau figuri geometrice. Așa, de exemplu, un enunț devenea rind pe rind triunghi, pătrat, peisaj dintr-o savană...

Presimțeam, avind în mină terifianta carte, că mă voi descoperi și pe mine însumi. Am răsoit la întâmplare diafanele file, asemeni aerului, am apăsat, am răsoit din nou. Dar nu era necesar un asemenea efort. Cu o privire ageră, cu răbdare și metodă m-aș fi descoperit desul de repede, încă de la primele pagini sau în oricare loc din cuprinsul cărții.

Tot căutindu-mă cu înfrigurare, starea emotivă mi-a viciat luciditatea și astfel am dat de alte aspecte: un duel dintre cavalerul d'Espineau și ministrul Clemenceau, sinuciderea unui galerian din sec. al XV-lea, recordul absolut în fabricarea tractoarelor, în emisfera australă, Teorema lui Thales, chipul nedumerit al unui elev imberb din Nigeria, un stadion ca loc de întâlnire a entomologilor handicapați... Am dat în sfârșit de persoana mea. Scria limpede: profesor Vasile Theodorescu, născut în anul 1932, luna noiembrie, ziua 24, fiul lui Ion și al Mariei, absolvent al Universității din Iași... Trebula să fiu foarte atent și precaut căci filele tindeau să-mi ofere surprize în caz că le-aș fi manipulat brutal. Am săvârșit greșeala de a le apăsa prea tare și astfel mi-a apărut sub ochi: biografia lui David Hume, cu o scurtă expunere a empirismului său; biografia ebenistului Alexandru din Rădăuți; niște considerații asupra migrației popoarelor ugro-finice; formulele și folosințele alchimidicilor formice. Ambiguitățile și variantele se înmulțeau deoarece apăruseră între timp câteva stele de cinematograf, un telescop, istorisirea bătăliei lui Marius cu gili...

Cu miini tremurinde, mi-am aprins o țigară. Am tresărit. Mi-am imaginat că sint în posesia ideii salvatoare. Cind mi-am redescoperit persoana, am introdus sub fila respectivă o coală de hirt albă, pentru a ocroti textul de altele lecturi parazitare. A fost un eșec. M-am pomenit înaintea unei pagini pe care fusese imprimat un text de neînțeles, o înșirare ilogică de cuvinte... Istovit, am întreprins atunci o ultimă tentativă de a mă regăsi. Nu am mai reușit. Cu un ultim efort, pradă nervozității, mi-am propus să capăt măcar câteva informații elementare asupra acestei monstruoșități: titlul, autorul, data apariției, instituția garanta sau tutelară...

Nu era o carte alcătuită onest. Nu avea pagină de gardă, nu consemna nici autorul și nici data apariției. Un titlu exista totuși, dar plutea în provizorat căci lectura lui presupunea alte titluri, cu mereu alte sensuri. Am reușit să citesc mai întâi o singură variantă și anume: Cartea tuturor celor trecute, prezente și viitoare. Am apăsat fila foarte ușor, spre a reintra într-o suită de combinații caleidoscopice. Titlul inițial devenea rind pe rind: Indreptar cu privire la modelarea înfinită a materiei și a spiritului; Tratat despre realitate și despre orice ipoteză posibilă asupra ei; Toate intruchipările cu puțință. Am descoperit cu acest prilej numeroase motto-uri, ca de exemplu: O carte aruncată în Cosmos este un obiect oarecare, cu valoare strict intrinsecă, inabordabil altfel decit printr-un lector participant; literele și numerele sint semne grafice izvorite dintr-o practică a geometriei sau invers conținind virtualități de necontrolat; Universul este o gramatică momentană...

Existența flectăruia dintre noi, în temeiul unei binecunoscute opinii, ar fi o continuă opțiune. Ne-am afla mereu la o răspintie care odată depășită, ar atrage după sine o nouă răspintie. S-ar impune un drum străbătut cu hoărare, de către un suflet ferm, ezităriile înscriindu-se totuși în ordinea lucrurilor. Parcurgem poate o arborescență de cărări care indepărtindu-se de un iluzoriu început, sfârșesc marginal sau centrul. Dreapta și stinga sint simboluri aproximative, semnifică două contrarii de nedefinit, un mod de a opera cu incertitudinile. Dar ce înseamnă a defini? Și ce înseamnă contrarii?... Înfricoșătoarea carte îmi strecura în minte, în întreaga ființă, tristetea nesigurantei, simțămîntul neputinței de a lămuri ceva măcar parțial. Oricare text părea să fie posibil și fiecare scriitură cuprindea virtual toate scriiturile. O grafie combinatorie se căsca înaintea mea ca un abis. Obțineam orice printr-o simplă apăsare a degete-

lor. Aveam la îndemână toate limbile uzuale sau pierdute în istorie, toate limbile posibile, toate gravurile reprezentind realul, imaginabilul și inimaginabilul. Cartea era un atentat la integritatea mea psihică, mă invita la o călătorie fără capăt, într-un Univers în care orice intruchipare devenea posibilă. E de prisos să mai recurg la exemple. E de reținut doar ideea unui aleatoriu continuu și vaga temere că eu aș fi autorul voluntar sau involuntar al acelor închipuiri. Dar cartea exista ca un lucru neindoelnic, intrase în posesia simțurilor mele, devenise un dat sigur, opresiv, nimicitor...

Am început să duc un trai dezordonat, să-mi neglijez slujba, să-mi ocup cea mai mare parte a timpului pătrunzind, ceasuri de-a rindul, în adincimile cărții. Era o indeletnicire riscantă. Voiajam înfringind spațiile și timpii, descopeream întruna pricina de a-mi perverti curiozitatea cu ajutorul fantasmelor dătoare de alte și alte fantasmă. Mi-am evitat prietenii și cunoștințele, am renunțat la satisfacerea celor mai elementare nevoi, m-am dăruit unei pasiuni, unui extaz. Remarcam chipuri îngrijorate prin preajmă, ascultam reproșuri, rămâneam nepăsător.

Intr-o zi, căci există întotdeauna un interval de timp determinant, inscriși în suita altor intervale determinante, mi-am propus să caut în carte însăși cartea pe care o țineam în mână. N-a fost prea greu. Am găsit-o, înțea în toate ipostazele. Cuprindea, firește, alte cărți, tăă număr, cu toate titlurile și conținuturile raționale sau iraționale. Străbăteam un șir de cărți multiplicat delirant, iscin-du-se la nesfârșit. Dar nu asta unăream în fond. Încercam, ajuns la capătul puterilor, să descopăr noțiunea desfârșit, de incheiere absolută, de final definitiv. O nouă surpriză! Nu exista o asemenea noțiune. Să fi găsit oare o fisură, ceva care să contrazică însăși fundamentul acestui edificiu funest? M-am bucurat. Dar nu pentru mulă vreme, fiindcă am citit: sfârșitul este o acceptare prin consens, este un cuvânt fără conținut, este o etapă, este un mod mereu inexact de a jalona Timpul curc, la rindul lui, este tot o etapă, minoră, în cadrul altui Timp, aparent mai îndelungat, cuprins și el în alt Timp. Nu m-am dat bătut și am continuat lectura încercind senzația înfinitului numeric. Am citit: Universul este limitat iar numărătoarea fără capăt; dacă universul ar fi fost înfinit, toate lucrurile ar fi fost egale ca mărime... Continuam lectura înfrigurat, speram că voi ajunge la descrierea suoremă. Textul tindea să redevină confuz, vedeam scrieri arhaice, amestecate cu caracterele latine ale limbilor actualmente vatabile. Înaintam, încapăținat, prin desșirile grafice, mă păzeam de capcanele peride ale înțelesurilor indoelnice. M-am dat bătut. N-am găsit decit considerații dib ci elaborate asupra sfârșitului, speculații, prilejuri de utuire și dărmare. M-am convins atunci de cumplitul adevăr potrivit căruia cartea în sine este neincărbilă, etern interpretabilă, mai reală decit realitatea, primo-dia'ă, situându-se în-intea Creației...

Mărgărit m-a vizitat. A citit în conportarea mea un început de nebunie care amenința să se desăvârșească progresiv. Mi-a spus:

— Deoarece toate lumile posibile există în această carte, orice frământare devine sterilă și fără sens. Și noi, tu și eu mine, ființăm în aceste file, vom ființa pe mai departe, vom străbate lărală toate ciclurile temporale, toate intruchipările, toate posibilitățile. Sintem însă dar etern sau mărginiți la o clipă pătelnică sau nepătelnică.

Am așezat cartea într-un raft. Nu o mai vizitez. E de ajuns că se află alături de mine.

mihail grănescu

cind sfinta fecloară se vâdește o virgină perversă iacob tată adoptiv cu înclinații de codoș irod șeful poliției de moravuri magli bișnițari beți dumnezeu un falit scăpind mereu legilor iar pruncul moștenitor al citorva boli cu oarecari implicații ereditare lucrurile încep să sune în mod flagrant a balzac iar confuzia slăbită prin falsificare face din mit ceva asemănător realității

1973

PeIerinaj la burgul bach (ic)

un tub un cor de tuburi ce erup gigantic un organ și dintr-o dată asemeni duhului închis în chiup eliberat începe să se zbată (maestrul nebunind îl dete drumul) diverse forme tulburi îl intrup dintr-un aluat incoerent ca fumul vin fluturiicupetedelup

e burgul invadat de-un sumbru grup la colțuri criminali se string in ceată perversi donjuani din umbră te corup cetatea de-o otravă rea e beată și a crescut la arme krupp consumul pumnul de fier lovește fălci se rup și cotropind întregul cer și tumul vin fluturiicupetedelup

femei pierdute cu golani se ciup rizind pe străzi — imagine ciudată din cripte ies fantome fără trup să strige sloganuri de altădată o fată fără pată trece drumul e despuțată — sticle se destup un domn în negru e stăpin pe cumul vin fluturiicupetedelup

floare arzind cui să-l oferi parfumul cind oamenii cinstiți sfârșesc la zdup cind n-a rămas din toate decit serumul vin fluturiicupetedelup

ne răsfoia cu miini în flăcări cartea în care-i scrisă trecerea și moartea cu semne de heraldice blazoane și cu stigmatizarea negrei soarte-a uzurpatorilor de neam și de coroane

iar noi o gașcă sumbră de stafii mai cercetind a fi sau a nu fi schelete-n frac cu tigve găurite de sinucideri în tăceri tirzii goleam frenetici cupele ciobite

leșii afară pradă unei toane și luna mi se oglindea-n ciolane că sintem bintuiți de molimi grele ce ne-nspălmintă și ne dau frisoane lumina și neantul fără stele

(întresimții prin noapte zvonuri șoapte făcili un danț cu simțurile coapte de pătălăia băuturii la un cat al marelui palat la geamul foarte întunecat într-un napoi speriat)

vorbește regele : ce spun o să vă placă dacă am face-oglinzile să tacă fiindcă doar oglinzile-s de vină realitatea lor e deformată

(extaz aplauze : ce vremuri or să vină !) dacă am face-oglinzile să ardă cu fulgerări prelungi de halebardă dacă am face-oglinzile să mintă dacă am ține-oglinzile în zgardă

atunci a prins din hâu să se desprindă și umbra-i peste noi să și-o întindă cu neagra ei privire suferindă un spectru-ngrozitor : marea oglinďă

Ucigașii de oglinzi

Din somn, din stofă sar deștept, Smulg fierul scurt, îl duc la piept. La țărnul apelor de gală Strig hidra mea chilocefală Intemnițate

William Wilson — Ion Barbu

melancolia ne turna-n pahare a nostalgiei băutură tare și ca o vrăjitoare-n strai de dotiu ne săruta plingind pe fiecare ne răscolea al timpului infolii

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

(V) Puterea

admiratorii inegalabili ai capitalismului, Marx, Engels, Lenin, Stalin, Mao, Ceaușescu, Jivkov, Honecker și toți ceilalți nu au crezut decât în ceea ce capitalismul oferea examinării directe, superficiale și ieftine, singurul strat important pentru cel care observă lucrurile ca frustrat, în urma unor grave deficiențe interioare. Capitalismul s-a dedicat dezvoltării laturii economice a existenței sociale. Ideologia și practicienii comuniști au socotit că acesta este singurul aspect cu adevărat important al existenței umane. Este probabil ca mulți dintre marii șefi ai industriei și finanțelor din secolul trecut să fi fost indiferenți față de valorile etice și intelectuale și să fi dovedit un profund dispreț pentru creația spirituală. Cu siguranță că nu toți erau atât de pragmatici și materialisti, dar pare posibil ca regula să fi fost aceasta. Consecința: autoritățile comuniste au disprețuit spiritul. Omogenizarea masei producătorilor, cel puțin în cursul actului de producție, era o obligație de eficiență pentru patronul de pe la 1850. Comunismul a căutat să extindă în chip totalitar această omogenizare — și, pentru o vreme, a reușit. Lenin, Ceaușescu și Brejnev au încercat să organizeze națiuni întregi și, la limită, această plană în totalitate după cum sugerase Marx a fi fost organizată o manufactură engleză din prima jumătate a secolului trecut: un om unidimensional într-un sistem, restrins ori vast, dar tot unidimensional — o monostructură fără alternative. Într-o lume unidimensională puterea are o sursă și o sursă și este unică în sine. Ciclul infernal arată astfel: autoritate asupra producției — frustrarea producătorului — abandonul de către producător la condiții sale umane, alienarea — intrarea sa în singurul comportament permis, cel productiv — incapacitatea sa de a influența orientarea fluxului material-productiv — impunere, acceptarea autorității care de-

Je asupra producției. Acest ciclu alienant a funcționat, neîndoielnic, în capitalismul originar și el nu este nici azi cu totul exclus dincolo de linia fostei cortine de fier. Acolo însă el nu era și, cu atât mai puțin nu este singurul mod de manifestare umană. Ceea ce Occidentul aducea omului ca simplă neșansă, comunismul instituia în principiu absolut. O viziune asupra puterii — în societatea umană — ca putere prevalent economică nu este decât absolutizarea obținută a unei variante angoasante dar parțială, și deci limitată, a vieții. Comunismul a fost răsturnat de cei lipsiți de putere economică, acționând totuși sub un vag, dar nu cu totul absent scut militar al Occidentului (un scut excepțional în sine și de neconceput fără o mare forță economică drept suport, dar a cărui funcție nu era cituși de puțin protecția noastră — pentru noi existența acelei forțe era mai curând o nebulosă speranță decât un sprijin real).

Aristotel spunea că trei sînt marile forțe ale lumii: intelectul (spiritul), forța brută, materială și întîmplarea. Forța economică este, desigur, intelect devenit mai mult sau mai puțin material. Totuși clasificarea aristotelică are ceva fals. Intelectul este o forță numai intrucit declanșează, dirijează sau frinează forța brută sau selectează și exploatează conjuncturile. Forța brută este eficientă doar atunci cînd operează asupra materiei și nu asupra spiritului. Oricum ea trebuie orientată de intelect. Întîmplarea poate fi spontaneitate spirituală sau simplu accident. Maxima materialitate a naturii umane se numește armă. Intelectul, în sfera istorică, este cultură și credință. Întîmplarea, în același cadru, se numește condiție geo-politică. Sinteza intelectual-materială dă civilizație. Joncțiunea forței materiale și condiției geo-politice se cristalizează în politica militară agresivă. Sinteza intelectuală și a oportunităților este domeniul diplomației, al colaborărilor internaționale și al marilor opțiuni strategice, adesea aducătoare de pace. Toate aceste forțe sînt secundare și derivate. Ele nu domină direct scena istoriei. „Oriunde spiritul se confruntă cu spada ultima pierde” spunea Napoleon, un personaj căruia nu i se poate releva cu ușurință complezența. Constanța spațiului geo-politic nu a împiedicat existența celor două Germanii, după cum nu unifică acum, în chip automat cele două Korei. Întreaga lume de astăzi este brăzdată de interfețe. Orice stat poate inclina oricînd interfețe. Orice stat poate inclina oricînd

de voie sau de nevoie, de o parte sau de alta a uneia sau alteia, dintre democrațiile care îl interceptează.

Sursele vizibile ale puterii se dovedesc a fi fost nenumerate. Într-un moment al evoluției lumii și într-un anumit spațiu această putere este una economică, într-un alt moment este vorba de puterea militară, ca putere prevalentă; au existat, și încă există, state teocratice sau state polițienești. Desigur nu trebuie să se confunde aici principalele accepțiuni ale noțiunii de putere în stat: puterea ca sursă a autorității națiunii și viabilității organizării statale și puterea ca autoritate în cadrul statului, bază a conducerii și, totodată, sistem de conducere în stat. Între cele două concepte nu există, desigur, suprapunere, dar nici nu trebuie să fie disociere. Cînd o asemenea disociere există ea minează viața normală a societății. Autoritatea unei conduceri are la bază, de regulă, acea valoare în care națiunea sau grupul social supus respectivelor conduceri investește la maximum capacitatea și interesul său. Ruina unui sistem social este generată de faptul că, axiologic, între conducere și națiune se manifestă opoziție și nu consonanță; că între puterea prin care acționează prima și aceea în baza căruia roușează să trăiască cealaltă, există divergență sau chiar incompatibilitate.

Nenumărate surse ale puterii în stat cit și ale potențialului uman și istoric al națiunilor au fost, în adevăr, invocate. S-a trăit, voluntar sau involuntar, în funcție de acestea pentru ca apoi ele să fie negate și abandonate existența umană tinzînd a se fundamenta pe alte baze, structurîndu-se în funcție de alte valori. Cum este posibil să se întîmple așa ceva? Fenomenele acestea de instabilitate a fundamentelor și armăturii puterii sînt observabile numai și numai pentru că există o indiscutabilă superficialitate a acțiunii socio-politice și deci istorice. Filozofii, de milenii, aduc această critică grupurilor sociale și, în cele din urmă, umanității. Societățile se organizează într-un mod care ar putea fi considerat drept behaviorist, determinat deci de statistice ansamblului comportamentelor asumate, atunci cînd puterea reală, a națiunilor și statelor, depinde pe termen lung de ceea ce este omul în esența sa, de interioritatea sa relativ puțin schimbătoare sau care, altfel socotit, păstrează, în propriile-i schimbări, invarianta unor parametrii deloc ușor de stabilit și caracterizat. Occidentul pare să se afle la începutul unei revoluții etice — cu toate problemele născute din mercantilism și droguri, din libertinaj și autizarea personalității — iar lumea pînă de curînd comunistă este intrată într-o schimbare cu implicații totale. Succesul revoluției planare început în acest sfîrșit de mileniu va fi cert abia atunci cînd în balanța puterii ceea ce va conta va fi personalitatea umană în ansamblul său, ansamblu cunoscut sau încă necunoscut, personalitatea cu necesitățile sale instinctuale, dar nu mai puțin etice, intelectuale și spirituale, subiectul uman, logic în unele privințe și illogic în altele, etern prin esență și vocație și efemer prin materialitate, dar și prin gustul schimbător și atracția capriciului. Istoria umanității nu va fi creație liberă a ființei umane decît atunci cînd în organizarea de stat și în practica puterii va penetra ideea că omul este mai complex decît oricare din domeniile în care se manifestă, decît atitudinile pe care le adoptă și că, deci, orice corelare exclusivă a puterii cu un tip anume de comportament condamnă irevocabil puterea. **Esența puterii durabile o constituie modestia.**

Consecința și marca acestei modestii va fi acceptarea tezei că abilitatea oricărei puteri de a anticipa și structura viitorul este foarte relativă și că deci nimic, în plan politic, nu se poate justifica prin viitor, ci doar prin trecut și prezent. Indiferent pe ce bază constituie, puterea are a se manifesta într-un cadru concret dat de interrelații și structuri organizate pe trei niveluri distincte: cel al agenților direcți (chiar dacă uneori inobservabili) ai puterii, cel al inerenților istorice, sau, mai exact, meta-istorice, și acela al surselor psihologice, individuale și colective, ale acțiunii. Un studiu clasic precum acela, larg cunoscut, recent tradus și în română al lui Gustave Le Bon („Psihologia mulțimilor”) vede mai curînd în variantă fenomenologică rezultatele evoluțiilor ce emerg din toate aceste trei spații

ale originilor. Eseul de răspuns la acest studiu, datorat lui Sigmund Freud vizează bazele inconștiente ale psihologiei puterii. O cercetare clasică precum „Filozofia istoriei” de Hegel este desigur o metafizică a politicii și, astfel, în chip secundar, a întregului destin suprabiologic al speciei.

Analiza care ar părea că este cea mai simplă și accesibilă — aceea a agenților puterii — se afirmă dificil și rar în cărțile de politologie și încă mai rar, greșindu-și de regulă ținta, în cronicile politice. Cum ar putea fi succint caracterizate aceste trei planuri? Agenții puterii, tocmai spre a conferi soliditate, eficiență imediată acestei puteri, rîmîn adesea în zona ocultă a structurilor și organismelor societății și statului. Fiecare își amintește de rolul, în parte subteran, în parte deschis, jucat de securitate și de celelalte poliții secrete în țările controlate de comunism. Numeroase personaje stranii, relativ puțin cunoscute, operau, de asemenea, în umbra comitetelor centrale și în alte zone înalte ale autorității. Fiecare se teme încă de existența unor asemenea forțe de influență și presiune în lumea post-comunistă est-europeană. Pînă la ce punct însă aceste forțe formau o rețea continuă — acoperceau vechea lume comunistă? Acopereau suprafețe încă mai largi? sau întreaga planetă? Pe acest teren este la fel de posibil să scapi din vedere adevărul — și tot concretul realului — precum este ușor, pe de altă parte, să te scufunzi în fantăsmă, născute din suspiciuni exagerate și maladive. Ceva obscur și amplu trebuie totuși suspectat în nenumărate evenimente istorice. Leon Daudet, fiul marelui scriitor, un politician original și paradoxal pînă la straniețate, scriitor el însuși, pretinde, într-o serie de cărți de un mare lux al crușității și asociativității ideatice, nu doar că personajele principale din Revoluția Franceză ar fi aparținut masoneriei („Loja celor nouă surori”) — idee mai larg vehiculată — dar și că, mai mulți dintre aceștia proveneau din rîndurile poliției secrete regale. Agenții respectivei instituții ar fi acționat împotriva regalității nu în virtutea unui principiu de dreptate și libertate ci din motive exact inverse, constatînd că Ludovic XVI liberalizează nepermis de mult sistemul politic francez. Se vede astfel că modul de interpretare a revoluțiilor nu suferă mari variații în timp. Istoria mai recentă ne pune însă în fața unor întrebări a căror prea rară exprimare publică ne face să gîndim la existența unor largi și ciudate scoatime pe constința umanității. Ce asigură respectarea de către o țară democratică a unui tratat internațional, semnăt de casta? Evident, numai și numai ratificarea tratatului. În fapt o țară cu regim constituțional nu poate încheia tratate secrete — cel mult mici acorduri referitoare la probleme limitate. Diplomația secretă, în general, nu are cum viza decît scopuri preliminare sau minore. Dacă totuși un acord secret este conchis, ce ar putea să îi confere longevitatea și eficiența? Desigur, numai și numai continuitatea guvernamentală. Ialta a existat însă și a născut atitudini scrupulos menținute în condiții în care părea să fie total lipsită de suport material legitim și deci legal, în lumea de Vest. Marile puteri implicate în acordurile de acum știute au schimbat guverne și chiar, parțial măcar, ideologia politică, dar Ialta a subsistat. Într-o democrație, de la un guvern la altul nu se transmite, politic vorbind, decît o constituție, legile și structura de organizare decurgînd din aceasta. Atunci? Într-o carte publicată de Richard Nixon în 1980 („The Real War”), fostul președinte prezenta un plan concret de înarmare a Statelor Unite. Puțini ani mai tîrziu Ronald Reagan făcea Congresului propuneri absolut identice și obținea aprobarea corpului legislativ, în acest sens. Poate că fără mișcarea începută prin cei doi pași ai acestor personalități, schimbările europene ar fi fost încă multă vreme imposibile. Alci lucrurile sînt simple. Cînd Reagan iniția reorientarea strategică americană, posibilă mai ales prin suprategnologizare, cartea lui Nixon era larg accesibilă, fără a mai spune că un președinte în exercițiu trebuie să cunoască ceva din opiniile unui fost președinte, iar în cazul în speță cei doi aparțineau aceluiași partid. Pedanteria respectării unor acorduri secrete, aparent lînsite de un suport concret nu este însă o glumă. În general trebuie să acceptăm ideea unui gem de guverne invizibile (sau parțial invizibile). Definirea lor rămîne însă mereu o simplă aproximare, atunci cînd se încearcă a fi făcută din afară. Desigur, ar fi o eroare grosolană să vedem în orice activitate politică vizibilă și deschisă doar o manipulare venînd dintr-un spațiu de obscuritate. Nu trebuie neglijat însă, în analiza politică, nici vizibilul și nici invizibilul, indiferent dacă luăm în considerație suozitiile sau evidente despre realități durabile sau efemere.

În planul inerențelor istorice nu rămîne decît să încercăm să surprînzim un adevăr aflat dincolo de om și de oameni ca ființe individuale și deci variabile. Există o universalitate umană care orientează fluxul istoriei, o generalitate a condiției care dă o formă aproape a priori acțiunii sociale umane. Pentru unii aceasta se adună într-o dogmă religioasă, într-un factor adaptativ natural, în instinctualitate, în activitatea economică. Se poate demonstra că istoria stă sub dominația tendinței umane către semnificație și deci către valorizare semantică. Un sistem care evoluează și operează cu semnificații nu poate ființa decît într-un mediu semnificativ. Istoria este semantizare orientată înspre o zonă sau alta, înspre una sau mai multe zone ale existenței acestei ființe omenești — este luptă dată în jurul unor semnificații care sînt sau pot de-

veni determinante în sfera ontologiei umane. Orice tranziție politică implică metamorfoza întregului sistem de semnificații constituit istoric și care constituie istoria prin mișcarea articulațiilor sale interioare.

Planul psihologic al existenței nu poate fi nicînd neglijat. Clivaje se pot produce la joncțiunile tuturor acestor componente ale sistemului ontic al puterii. Între metafizică și psihologie, deci între logosul supra-individual, meta-uman și jocul fin sau dur, logic sau paradoxal, al conștiinței și inconștientului încearcă să medieze rațiunea. Între organismele oculte sau publice ale puterii și metafizică doar o mare intuiție politică poate stabili o conexiune persistentă și netoxică. Contactul organizaționalului cu psihologicul este suprafața de manevră a tacticii și deci abilității politice.

Nici o putere nu este putere pentru că nu este liberă în manifestările și eforturile ei dacă nu știe clar de ce autorității subterane depinde, prin ce înțelegeri externe oculte este condiționată, ce autorități secrete și ce tratate secrete condiționează și leagă pe partenerii săi, pe vecini, pe toți cei cu care se află într-un gen sau altul de inter schimb și conexiune; dacă, deci, tot ceea ce este ocult și secret, nu încețază să fie ocult și secret pentru existența politică a națiunii și statului. Puterea perfect liberă se numește suveranitate. În sensul acesta, odată ce Ialta s-a produs, popoarele american și britanic au fost, poate, avantajate de tranzația respectivă (sau nu au fost), popoarele Occidentului au dobîndit, eventual, un plus de siguranță militară (ori au pierdut-o și pe aceea de care dispuseseră) dar sigur este că aceste popoare au încetat să mai fie suverane. Revoluțiile Estului european reprezintă — și pentru ele — perspectiva unui plus de libertate, de demnitate și de suveranitate. Dispune poporul român de o autentică putere, în sfera destinului său, dispune de suveranitate și deci de libertate, sub raportul poziției sale în raport cu autoritățile invizibile ale lumii? Dar conducerea noastră, pe ce nivel al puterii se află? Etica unui popor constă în aceea ce nu va lăsa nicodată conducerea sa să depindă de forțe oculte interne sau străine, etică imposibil de împlinit decît odată ce se împlinesc și cealaltă etică a conducerii, de a nu permite ca respectivul popor să depindă, nici el, de asemenea forțe.

Într-un al doilea rînd, nu poate fi vorba de o reală putere într-un sistem care nu ia ca bază autentică valoare semnificativă într-un anumit moment al devenirii sale. Căci o putere care se desocietă de imperatiile general-umane. În acest timp, în țările est-europene, dar și în general în lume, activitatea cea mai înalt semnificativă nu este nici aceea economică, nici aceea spirituală, sau militară ori culturală, nici viața afectivă ei, așa cum am mai notat, politica. Nimic nu are șanse astăzi să confere prestigiu și putere, să consolideze autoritatea și să stimuleze forța națiunii dacă nu capătă semnificație politică. O țară astăzi are de construit o economie, de edificat un sistem de viață și de dezvoltat o cultură dar nu poate face nimic din toate acestea fără a acționa, în același timp, strict și concret politic. Omul consideră astăzi că i se poate răpi orice drept dacă scapă din mîna partea sa firească de posesiune asupra statului. Cel mai sigur mod în care o conducere își asigură puterea necesară exercitării rolului ei este în aceste timpuri, acela de a demonstra, în orice împrejurare, că nu consideră nicicum alienabil dreptul fiecăruia, de a participa nemijlocit la suveranitate, puterea fiind conștientă că ea însăși nu există decît în chip de garanție a acestui drept.

Cea mai mare mutație politică a sfîrșitului de mileniu privește însă psihologia individuală și colectivă, prin raportare la acțiunea statului — relația, deci, interioritate umană-putere. Mii de ani, puterea s-a socotit îndreptățită să încerce modelarea personalității umane; acum scopul puterii nu mai este decît acela de a o proteja, în structura și conținutul ei, odată dobîndite. Întreaga politologie de la Platon și Lao Tze pînă astăzi se află în eșec. Ea a încercat să fie o morală și a cerut statului să acționeze ca agent moral. Să recunoaștem: puterea a pretins să își afle bazele în interacțiunea umană și astfel, a căutat să se instituie ca forță reformatoare pe plan etic. Astăzi puterea vede că interioritatea psihică tînde să se definească drept o instanță mai fermă decît interacțiunile subiecților umani. **Politolgia abandonează vocația etică spre a dobîndi una psihologică. Puterea nu mai este putere pentru că explică omului ce fel de ființă morală trebuie să fie ei pentru că se constituie în sistem de expresie a tendințelor psihice conștiente și inconștiente ale indivizilor. Este aici un bine sau un rău? Cunoaștem pulsivitatea prin care, preluîndu-le, puterea se justifică și durează? Puterea, ca și națiunea, nu a dobîndit astfel un drept la imoralitate, atît doar că instanțele morale sînt altele decît cele dinainte. Pe de altă parte putem socoti că morală supremă este respectul sufletului omenes. Cu cît puterea este mai corectă sub acest aspect cu atît ne putem întreba, mai îngrijorați, dacă națiunile sînt satisfăcute privîndu-se în oglinda psihologică pe care și-o autoferă constituînd o anumită structură a autorității, împregnînd această autoritate de un anumit stil.**

Caius Dragomir

Lacrimile horoscopului românesc

Observațiile făcute în „Cer și destin”, cartea lui Armand Constantinescu despre chipul astrologic al României, pe care le-am citit în cotidianul „Adevărul” din 29 decembrie, neavind niciodată lucrarea respectivă în totalitatea ei, sint extrem de interesante și de aceea merită o dezvoltare în spiritul aceleiași pasiuni de-a citi în stele foile răvășite ale istoriei omenești. Deci... ascendentul României la unirea Principatelor din 1859 era în constelația Racului (Cancerului). Mai mult, în acel moment în această zodie se afla planeta Jupiter, ceea ce complică lucrurile sau, dacă nu le complică, le dă o anume neclaritate. Spun aceasta deoarece conform unei culturi astrologice elementare planetele în general au patru poziții definite: domiciliu, exaltare, cădere, exil. Poziția lui Jupiter în Rac nu corespunde nici uneia din aceste categorii. Domiciliul său este în Săgetător și poate cunoaște exaltarea în Leu sau Taur, după cum exilul îi este în Gemeni. În schimb, Racul, primul semn de apă din zodiac, îi este străin. Oare nu pornesc de aici toate incongruențele, confuziile și până la urmă chiar nefericirile vieții noastre istorice, cel puțin de la 1859, anul de naștere în fond al României moderne? Întrebarea nu mai are nevoie de răspuns fiindcă răspunsul își are sălașul în aștri iar aștrii, după cum spune un dicton hermetic, înclină fără să decidă. Dar să trecem la analiză și să vedem ce interesantă secvențialitate de evenimente ni se oferă! În primul rând, trebuie precizat că un ciclu jupiterian durează 12 ani, deci în timp de 12 ani el parcurge exact 12 zodii, revenind apoi în poziția inițială. Astfel, e lesne de înțeles că din 12 în 12 ani — plus sau minus un an, căci în asemenea context inefabil determinismul precis și mecanic nu prea are ce căuta — în viața social-istorică a colectivității sau a individului marcat de Jupiter chiar pe ascendent, cum este cazul nostru, au loc evenimente semnificative. În cartea lui Armand Constantinescu, prezentarea acestei succesiuni începe de la 1907, anul mării răzmerițe țărănești, dar aș încerca să aduc înapoi istoria chiar în punctul de origine al statului român modern, adică în 1859. Înutil de amintit că ziua Unirii, 25 ianuarie/4 februarie este în Vărsător, deci într-un semn de aer, masculin, de maximă spiritualitate. Nu știu însă în ce măsură a avut spiritualitatea un rol de jucat în acest moment istoric cardinal. La urma urmei și Ceaușescu tot în Vărsător era născut și rolul său a fost exact contraspiritual. De fapt, unirea Principatelor, dincolo de rostul ei major pe planul progresului economic, social și politic, reprezintă angajarea ireversibilă a țării românești pe drumul modernizării cu toate vicile ce

decurg de aici. Se declanșează astfel dezvoltarea în sens cantitativ, masificat, socializarea individului, obsesia activismului cu orice preț. De aici încolo, din 12 în 12 ani, vom observa parcurgerea unor trepte sau spirale în această cursă proneant și contracronometru. Iată ce se întâmplă în jurul anilor 1871—1872: conform informațiilor oferite de *Istoria României* în date, ed. Enciclopedică, București, 1972, în acel timp s-au format primele cercuri socialiste din România în principalele orașe industriale ale țării. Mai e nevoie de comentariu? Proletariatul, clasa prin excelență antispirituală și investită cu mesianism negativ începe deci să se organizeze pentru a da lovitură fatală tradițiilor și tuturor obiceiurilor vechi. Dacă avansăm ceasul istoriei cu încă 12 ani vom constata că în jurul lui 1883, la Hunedoara se pun temelii uzinelor siderurgice, iar primul furnal modern intră astfel în folosință în 1884. Iarși, comentariile mi se par de prisos, căci funcția malefică a metalurgiei și în general prelucrarea metalelor mai ales la scară mare, industrială constituie o imagine clară a felului în care este idolatrat infernul acestor materii prime, odinoară ținute sub strașnică tabuizare. Lucrurile par să se grăbească astfel vertiginos alcătuind chipul unei României decise să se alinieze cât mai repede isteriei europene și mondiale. După un nou ciclu jupiterian, în 1895 se constituie Societatea petrolieră „Steaua română” cu un capital de 2.400.000 de lei. Aqua infernalis începe să bolborască pe limba ei iar „translații” ingineri nu mai prididesc s-o traducă în beneficiul noii și biruitoarei civilizații. În același an se dă Legea minelor prin care se reglementează începuturile exploatarea petroliferă. Marea bătălie a capitalului occidental pentru a-l fi concesionate de către statul român terenuri petrolifere cât mai suculente se declanșează în acest moment cu mare apetit urmând ca în secolul următor, între cele două războaie mondiale, să cunoască adevărate „nopti walpurgice”. În tot acest timp însă, candelă sufletului românesc a continuat să ardă în pacea ei, privind cu îngrijorare atât „pădurile de sonde” — formulă tipic propagandistică — cât și cisternele încărcate cu țigeli, ca alți viței de aur zămisliți pentru satisfacerea instinctelor tribale ale maselor dornice de un nivel de trai mai bun. Intrăm astfel în secolul XX, mai exact în 1907, când războaiele țărănești au marcat, prin cruzimea și haosul lor, o nouă împlinire a ciclului jupiterian în semnul de apă al Cancerului. Succesiunea, se poate observa, este receptată fără greș și pare să conducă în fond spre marea catastrofă. 12 ani după 1907 urmează momentul mării Uniri, moment firește, apoteotic în istoria noastră modernă, dar generator în egală

măsură a unor noi contradicții mai ascuțite decât cele de până atunci. România devine un stat european de dimensiuni medii, cu o poziție geopolitică mai mult decât delicată, loc propice viitoarelor distorsionări. În 1930, pe 8 iulie, are loc înscăunarea lui Carol al II-lea pe tronul țării, ceea ce reprezintă o consolidare a monarhiei, dar și începutul unei politici destul de oscilante în pofida ministeriatului lui Nicolae Titulescu, care nu avca să ducă decât la instaurarea dictaturii regale din '38. Patru ani mai târziu, pe încheierea noului ciclu jupiterian, România este prinsă în războiul anti-rusesc, într-o amplă operațiune militară cu sute de mii de morți și pagube incalculabile. Odată cu intrarea în anii '50 condiția țării se înrăutățește în mod vizibil prin accentuarea opresivității comuniste sub talpa lui Dej și a argaților săi tocmai într-un moment (1954) când după moartea lui Stalin, în întreaga Europă răsăriteană, aveau loc mișcări de eliberare împotriva dictaturii roșii. La noi însă... Și astfel rotind mai departe sferle cosmice, ajungem în '65-66, moment fals novator pentru țară, clipa când pe scaunul comunist se instalează Ceaușescu inaugurând cea mai sumbră epocă din istoria României moderne, ce poate fi împărțită în doi cicli jupiterieni: perioada până în '77-78 și perioada până în... '90, intervale separate de terribilul cutremur din martie '77, adevărat punct inspirator pentru dictator pentru a declanșa campania de demolare fizică și morală a țării. În acest fel am ajuns în plină actualitate iar analiza de acum încolo nu mai are altă cale și trebuie să devină profetie. Cu alte cuvinte ce se va întâmpla în 2002 sau, mai bine spus, în haloul de timp ce înconjură acest moment fix? Este o întrebare al cărei răspuns prefer să-l amân puțin întru a crea un suspens derizoriu, ci pentru a medita asupra sensurilor conținute în ciudata și confuză apropiere între Jupiter și Rac pe ascendentul nașterii României. În primul rând, Jupiter, din mitologie știut, este planeta regalității, monarhul generației de zei olimpici, pruncul care l-a înșelat pe Chronos (Saturn) refuzând astfel calea întoarcerii spre obirșii. Jupiter, deci, este jovial, vital, expansiv și exuberant. El se opune atât interiorității saturniene cât și elevației maxime atinse de Uranus. Lui îi place să guverneze, să se implice în istorie și este de aceea pe înțeleșul marilor majorități a oamenilor. Domicilierea sa în Rac nu are din această cauză nici un rost, deoarece Racul este, cum spuneam, o zodie de apă, feminină, având ca guvernant Luna. Luna, cu alte cuvinte, își are domiciliul în Rac și acest fapt explică multe. Există așadar o nepotrivire flagrantă între fugitivul și sensibilitatea lunară pe de o parte și fermitatea jupiteriană pe de alta. Ceea ce semnifică forță, succes și afirmare diurnă este permanent frinat și răvășit de carterul nocturn al lunii, după cum unduirea apelor din Cancer, mediu prielnic pentru registrul metamorfozelor, este la rindu-l paralizată de rigiditatea lui Jupiter. Incompatibilitatea acestor două semne astrale se află mai presus de orice dubiu și ea, din nefericire, ne marchează existența de mai bine de o sută cincizeci de ani. Ce a generat prin urmare această nepotrivire? În esență, un curs catastrofic camuflat însă de așa-zise realizări în ordinea exterioră a lumii. De remarcat că inclinarea spre catastrofă este mai mult evidențiată în acest secol când, cum s-a văzut, din 12 în 12 ani, cu excepția firește a Marii Uniri, România s-a confruntat cu suferințe și umiliri. Destinul nostru pare să fie caracterizat prin antiteza între explozie și dizolvare.

Energie orgolioasă și justițiară, surpată însă imediat, ca un mal de pământ. În apele unei sensibilități maladive. Subliniez că acest contrast este specific României moderne, care datează de la 1859, și nicidecum principatelor medievale în care viața avea un alt curs și oamenii știau încă să prețuiască umbra lacurilor și scrierea razelor, ambele contopite în potirul eucharistic. Dar, înainte de-a încheia, se cuvine făcută o adăugire importantă ce poate întregi semnificația rindurilor de până acum. De ce Jupiter și de ce Rac? Acestea ne-au fost rezervate în Cer, dar o antană realitate din istoria și spiritul țării a venit, ca să mă exprim așa, în consonanță cu selecția astrală. Lucrurile stau destul de limpede de vreme ce Racul e domiciliul Lunii, iar Luna rămâne nu numai planeta eminesciană până în cea mai banalizată accepție, dar și astrul care domină în mare măsură folclorul românesc. Problema s-ar complica în cazul lui Jupiter, dar și aici, forțând poate puțin explicația, faptul că muntosul carpatin este plin de virfuri care poartă în denumirea lor numele de om — iar o creastă unică în Europa se numește chiar Piatra Craiului — este chiar dovada întipăririi jupiteriene pe pământul acestei țări. Firește, analiza acestei corclări între cer și țară nu doar sub aspectul celor mai importante momente în desfășurarea istoriei, dar și sub aspectul existenței unor permanențe geografice și spirituale care au fost mereu în consonanță cu cerul și s-au exprimat definitiv în ianuarie 1859, trebuie să fie dezvoltată în cuprinsul altor cercetări. Am semnalat-o însă aici întărind ideea că apa și muntele nu formează întotdeauna o eununie fericită mai ales atunci când neconcordanța lor invizibilă pe pământ se dezvăluie izbitor în cartea cerului. Altfel spus, armonia reliefului nostru de care se face atita caz într-un mod penibil de profan nu este chiar condiția unei vieți armonioase și lipsite de contradicții. Varietatea presupune complexitate iar complexitatea nu duce întotdeauna la mari sublimări. Din acest punct de vedere țări dominate de stopa, pustă sau desertă au un vector al destinului mai clar, dacă ar fi să mă gîndesc numai la arabi. Dar lăsînd la o parte asemenea considerații ce amintesc cumva de teoriile de la începutul secolului ale lui Frobenius sau Riegl, este momentul acum să ne întrebăm ce va fi totuși în jurul lui 2000. Ce cataclism ne așteaptă care va incununa seria de nenorociri trăite de poporul român în acest secol? Un cutremur peste gradul 7, de amplitudinea celor din Mexic și Filipine, așa cum a prezis după 30 mai 1990 un seismolog vrincean? Foarte posibil, cu atât mai mult cu cât am trăit doar două seisme apocaliptice în ultimii zece ani iar un al treilea nu ar fi decât comunerea lor și, implicit, raderarea de pe fața pământului a tot ce mai este blockhaus dinaintea de război. Atunci Ceaușescu s-ar întoarce mulțumit pe partea cealaltă în mormîntul lui din Ghencea. Se spune doar că va veni ceasul când viii vor dori ca morții să iasă din morminte pentru a le lua ei locul, dar atât timp cât aștrii încă mai plîng cu lacrimile lor putem îngrijii grădina alc amănării. Fiindcă nici o stea nu ar plînge dacă nu ar mai exista pe pământ măcar un om care să-i audă plînsul în adîncimea inimii sale. Și atunci vom avea timp din belșug pentru a citi, a reciti și a recita „lacrimi și sfinți”...

Dan Stancu

sebastian costin

Un chef ca pe vremuri

Atîrnă o mie de tone și durează o mie de ani să-l înalți pînă la buze paharul pe care-l ciocnești cu prietenul mort,

Votca are răbdare, nu îngheață, nu fierbe, nu-și pierde lipsa de culoare și lipsa de gust. Ea așteaptă tăcînd semnalul cristalin al ciocnirii paharului cu prietenul mort.

Abia apoi, oho, abia apoi se va dezlănțui un chef ca pe vremuri, veți cînta îmbrățișați pînă-n zori sub ochii scîlpînd de neliniște tandră ai celor mai frumoase femei de pe pămînt și veți fi iarși tineri, intoleranți și patetici tu și prietenul mort.

Dar pînă atunci va trebui să înalți către buzele arse o mie de tone vreme de-o mie de ani,

Oglinzi

Ce dimineață triumfală pătrunde-n trup ca un burghiu! Era ușor, sub zarea goală, să nu mai cred, să nu mai știu,

Sărbătoream, ascuns departe la tine, noapte care treci, oglinzile cu trudă sparte la cioburi tepene și reci.

Doar ce-atingeam avea volume, doar ce vedeam avea culori o sferă simplă, fără nume, cu melci, cu ierburii și cu nori...

Dar dimineața o cuștă pătrunde-n carnea mea scrișnînd și iarși tulburea ispită și vechea caznă mă cuprînd,

și-un voal se-așterne peste lume, chiar dacă-ncerci să te desprinzi, și totul redvine nume pierzîndu-și chipul în oglinzi,

Vina

Nu, nu cred că e vina mea

Ceea ce se întîmplă nu e, pesemne, o urmare a nepuținței cuvîntului „pasăre” de a se ridica de la pămînt.

Umbra unei străvechi sărutări

Pămîntul a obosit de atîtea reînnoțiri. Pielea sa cenușie nu mai tresare la atingerea îndrăgostită a pelerinilor. Zace indiferent sub palmieri, sub nisip ca un cadavru de broască țestoasă.

Nu-l mai așteaptă prea multe întîmplări

prea multe ființe: posibilitățile sînt pe sfîrșite. Doar uncori, noaptea, cînd din mare suie o miasmă de alge putrede, cînd vîntul se oprește dintr-odată și aerul incremenește deasupra lui ca o seră fierbîntă, din măruntaiele sale de piatră se ridică încet umbra unei străvechi sărutări pe care cîndva, cînd mai știe cînd, un călător ostent, zd.ențuit,

fantomati a așezat-o cu buzele crăpate de sete pe țărîmul visat, fără să știe cu adevărat — nici în clip aceea

nici mai tîrziu, nici în moarte dacă n-a sărutat un miraj. Atunci un crater întîm, ciț o bulă de aer

plesnește în scoarța pămîntului dîndu-i iluzia vieții și pentru o frîntură de clipă totul e iarși așa cum a fost.

Nici măcar

Nu-ți mai pot spune, nu-ți mai pot nespuce

cuvintele și pauzele pier, fantasme desenate în cărbune de un copil, pe-un surogaț de cer.

Descreește adevărul din silabe încet, ca apa dintr-un puț secat. Mereu mai depărtate și mai slabe, ecourile verii mor troptat,

lăsînd în urmă doar un zaț fierbînt, doar amintirea unui mil amar. Cînd nu mai sînt nici liniști, nici cuvinte rămînem numai noi — sau nici măcar

Icoana Maicii jalnică

Așa cum au numit iconarii transilvăni de la Nicula chipul Madonei Dolorosa, de ei pictată, are o cuprindere semnificativă ce depășește sugestiile titlaturii consacrate de tradiția creștină a bisericilor catolică și ortodoxă. „Jalea” este, în viziunea și conștiința pictorilor pe sticlă din inima Ardealului, expresia suferinței depline și copleșitoare, imaginea tragediei universale concentrată în plămăda muritoare a ființei umane. Forța trăirilor generate de parabola cristică este — nu numai la artiștii naivi, ci la întreaga pleiadă a creatorilor ce au făcut din pretextul biblic sursă statornică a împlinirii lor artistice — mult mai intensă și mai prolifică decât orice

altă sursă. Memoria omenirii este mai puternic marcată de aspectele tragice, de suferințele ce însoțesc destinul devenirii ei în civilizație, decât au putut-o face momentele de fericire și triumf, atâtea câte au fost, în același răstimp. Artele plastice au excelat în redarea scenelor „calvarului” și „crucificării” Mântuitorului, atât prin amploarea lucrărilor ce ni s-au transmis, cât și prin varietatea și eminența rostirii plastice propriu-zise.

Realitate ce domină și creația iconarilor români, a picturii bisericești și țărănești, de care ne ocupăm în rîndurile de față. Cele mai frecvente teme ale acestei picturi, dintre cele legate de marile evenimente ale calendarului bisericesc, sînt cele consacrate Răstignirii, Maicii îndoliate (îndurerate, înăcrimate, „jalnică”), și abia după aceea „Nașterii” și „Înălțării”. Trebuie adăugate la acest inventar de teme predilecte și de mai mare răspîndire în arta iconarilor țărani de la noi, ca și din întreg arealul balcanic, pînă spre teritoriile ortodoxismului pravoslavnic, „Ruga de pe Muntele Măslinilor”, „Cina cea de taină”, „Intrarea în Ierusalim”, diferite stadii din Drumul Crucii, Punerea în mormînt, Învierea lui Lazăr și alte cîteva. Este vorba, se înțelege, de cele cu referire la viața și destinul lui Iisus.

Cum apar toate acestea în pictura iconarilor, ce chip material au dobîndit aceste personaje și istorii biblice, nu ne propunem să le descriem aici. Ele pot fi contemplate în biserici, muzee, colecții, albume monografice... Ceea ce vrem să relevăm, însă, este varietatea „școlilor” de pictură pe sticlă ce s-au manifestat în țara noastră, cu mărturii ce atestă adevărate „dinastii” artistice și „cetăți” în care au înflorit, dăinuind chiar și astăzi unele dintre ele, artele și meșteșugul picturii țărănești pe sti-

clă. Secolul al XVIII-lea este cea mai îndepărtată de noi perioadă, în care acest gen de pictură se practica cu o vigoare stilistică ce lasă să se înțeleagă că meșteșugul era cunoscut încă mai înainte, cel puțin în centrele transilvane, mai apropiate de atelierele de glăjărie ce le furnizau pictorilor suportul trebuitor: sticla. Muzeul Țării Făgărașului deține o remarcabilă colecție de icoane de acest gen, multă vreme ascunsă privirilor noastre (altele înstrăinate pe diferite căi) care pledează convingător despre măiestria la care ajunseseră pictorii pe sticlă din zonă. Aici putem admira adevărate capodopere ale genului semnate de membrii „dinastiei” pictorilor Tămfoarea, unul dintre ei, Matei, fiind un exponent al liniei „renascentiste” a picturii țărănești de la noi, mai puțin conformistă stilurilor derivate din pictura canonică post-bizantină. Instinctul artistic al pictorilor din această parte a țării (ca și cei de pe valea superioară a Oltului) este vădit influențat de circulația iconografică de proveniență central-euro-

peană. „Naivitatea” acestor pictori este puternic amendată de un asemenea „filon cultural”. La cei din așezările mai izolate, cum sînt pictorii de la Nicula, amprenta picturii de tip naiv (cum o calificăm astăzi) este foarte evidentă, atât în desen — formele elementele de ambianță decorativă și portretele fiind aproape schematic și simbolic marcate —, cit și în culoare. Cîmpurile de albastru siniliu sînt dominante la „dinastia” Feur, de exemplu, în raport cu roșurile ce caracterizează pictura făgărașenilor. Tehnicile diferă, dar nu în așa măsură cit să le facă cu totul distincte. Subiectele sînt tratate într-o manieră accesibilă, sacru nu apare domesticit. Temele religioase au ceva din întîmplările ce se petrec în lumea satului. Patimile și învierea lui Iisus sînt ale unui om ca oricare altul. Mitul este viață. Altfel, artistul popular nu ar fi știut să-l picteze.

Corneliu Antim

muzică

Mic interludiu didactic

Un mare harpist francez, în conversație cu o colegă de instrument dar nu și de talent, agasat de insistența cu care numita doamnă laudă o anume „școală” și beneficele ei efecte, izbucnește: În fond, putem cînta și cu nasul. Rezultatul contează.

De la Paganini incoace, demonul „virtuoz”, hrănit cu aparențe, continuă să deruteze publicul și să oculteze esența artei sunetelor. Poate, cîndva, după modelul teatrului „sărac” polonez, vom ajunge să imaginăm și o muzică „săracă”. Încercări (nu lipsite de interes) există.

Festivalul Național al Liceelor de Artă de la Baia Mare mă pune — pentru a cita oară? — în dificultate. De la un anumit grad valoric în sus (au fost multe cazuri) „uncele” de apreciere devin insuficiente, cînd nu grosolane. Un tril ușor inegal, dar bine „absorbit” în albia expresivă a piesei e depunctat. Un fragment ultrarapid, cu interpretare „aproximativă” și pe care clasicii nu se gîndiseră încă să-l noteze mai „liber”, duce la depunctare. Și tot așa. Rezultatul? ... Au cîștig de cauză, prea des, „silitorii”, „marfa” curată, cuminte.

Un Richter este impenetrabil. Un Sfinx geometru. Mă gîndesc mai ales la integrala Clavecinului bine temperat. Enescu (interpretul), la un alt pol, este „rebelul” impenitent. Ambele direcții (de bază) aparțin însă artei, libertății individuale. Părăsindu-le, trecem încet dar sigur (și în muzică) la era „performanței”. Iar dacă e limpede că gustul

actual, mai ales cel european (o dovedesc cererile sălilor de concert) se deplasează tot mai mult spre sfera romantică, de strălucire tehnică, cred că putem vorbi de un amurg (sper provizoriu) al muzicii. Școala (lucru nu tocmai nou, știm de la Creangă) se substituie tot mai insistent individului. „Canonul” la locul „Invențiunii”.

Vorbînd despre teatru, am încercat să „salvez” textul. Deformație profesională, va spune vreun regizor. Omul mai și scrie... În muzică am încercat să „salvez” interpretul. Trădare, vor gîndi compozitorii. Între cele două atitudini mai există însă ceva. Scria despre asta Barthes. Inaudibilul din Beethoven. Din orice mare creator. Să nu mai fim atît de siguri pe noi. Să nu inventăm „sfîrșitul” acolo unde e doar un alt „început”. Și totuși... Și totuși...

Să fii sigur de îndoiala ta.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

În direct

Obișnuit fiind cu transmiterea de imagini prelucrate, vreme de atîția ani, mărturisesc că am avut o emoție puternică văzînd cîteva incontestabile scene pe viu la T.V.R. Este vorba de dialogul dintre domnul Mircea Hamza, prezentator și redactor la Actualități și purtătorul de cuvînt al cartelului sindical Alfa.

Obiecțiile pe care purtătorul de cuvînt le făcea la adresa calității muncii echipei de televiziune care a însoțit marșul organizat de Alfa au stîrnit sincera indignare a domnului Hamza. Învățat, probabil, de antecesorii săi întru Actualități, domnul Hamza a încercat să-l „înfunde” pe sindicalistul de la Alfa, implicîndu-l într-un paradox — simpla sa prezență în studio este o dovadă a faptului că televiziunea română nu este pîrlinitoare, că nu deformează realitatea.

Metoda a mai fost folosită de nenumărate ori și chiar a avut succes în fața unor persoane sau chiar personalități care s-au dovedit a fi năucite de atîta transparență. De data asta mecanismul n-a mai funcționat deoarece domnul Hamza a făcut o imprudență. S-a angajat în dialog. Prin angajarea în dialog a depășit garanțiile rețetei de atîtea ori verificate. Prezența în studio a celui sau celor care îndrăznesc să critice T.V.R. acuzînd-o de lipsă de obiectivitate (ca să nu spunem lucruri mai grave) trebuie să constituie corolarul demonstrației că respectivii se află în greșală. Iar în cazul de față domnul Hamza, poate prea sigur de sine, a transformat corolarul în premisă. Pentru o asemenea „crimă” probabil va fi

pus să ispășească. Unul din argumentele forte ale imparțialității T.V.R. s-a spulberat într-un schimb de replici pe care ar trebui să-l considerăm un adevărat pas înainte în democratizarea acestei instituții naționale.

Discuția despre un canal independent T.V. capătă dimensiuni concrete. Mai printre rînduri, mai pe față ajungem să pricepem că programul doi va căpăta o oarecare autonomie, se va transforma organizatoric (?) în „ceva” altfel decît programul I. Putem spera că e un lucru bun, mai ales dacă faptul acesta va împinge și la răspîndirea sa pe întreg teritoriul țării.

Desigur, autonomizarea programului II nu înseamnă deloc, dar deloc, deloc de tot, rezolvarea problemei unui canal independent T.V.

Cine și de ce se teme de acest canal? Ce altceva decît informații, fapte din realitatea pe care o trăim poate aduce la vedere acest canal? Să ne temem de propria realitate? Ar fi absurd, pentru că ignorarea realității vreme de atîtea decenii ne-a adus unde ne-a adus.

Un canal independent nu poate fi decît un semn al democrației. Avem nevoie de el pentru a fi cit de cit credibili... în ochii noștri.

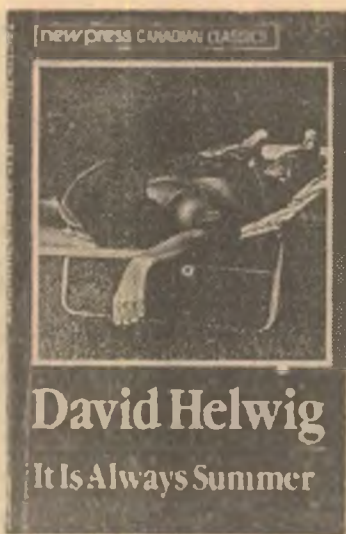
Eugen Uricaru

Literatura în dominion

Circula, acum câțiva ani, un prim banc intertextualizant: „Din poezia canadiană nouă: Poa' să ningă, poa' să plouă, / Eu mi-am luat canadiană nouă!“ Nu e bine să pleci la drum cu idei preconceptuate, dar, din tonul peiorativ al acestui Bulă anonim, eu m-am ales cu o ciudată neîncredere față de literatura canadiană, față de lirică în special. Chiar și azi, în afară de un John Robert Colombo bunăoară, mi-ar fi greu să avansez, cu inima ușoară, un alt nume de poet canadian. Neîncrederea naște, de bună seamă, ignoranța.

Tochmai pentru a nu repeta această eroare de receptare și — de ce nu? — pentru a-mi învinge un complex de lectură, am decis să fac o nouă încercare de a mă apropia de literatura canadiană pornind de la proză de această dată. Este vorba de o carte și de un autor bine prizați de critică și, pare-se, de public. Este vorba de *It Is Always Summer*, al patrulea roman (și cel mai bun, se zice) din așa-numită „serie Kingston“ a lui David Helwig. Despre acesta, nu vă pot spune mai mult decât am aflat, la rîndu-mi, din notița obișnuită a editurii: născut la

Toronto în 1938, a trăit în diferite localități canadiene, dar și în Anglia, la Londra și Liverpool; a predat la Universitate și, câțiva ani, a fost director literar al programelor de teatru TV; a debutat ca elev și s-a consacrat, mai apoi, ca autor al unor romane ca *Jennifer, Cavalerul de sticlă* și altele, fiind, de asemenea, un poet reputat (*Traversind Atlanticul și Cărțile orelor*). Este considerat deja un clasic în viața al literelor canadiene, alături de scriitorii precum Margaret Atwood, George Bowering, Matt Cohen, Hugh Hood, Keith Maillard, Leon Rooke, George Ryga (de limbă engleză) și Hubert Aquin, Marie-Claire Blais, Anne Hébert, Felix Leclerc și mai cunoscuta Antonine Maillet (de limbă franceză).

E mereu vară este un roman nu foarte spectaculos în construcție, cit, practic, foarte bine „regizat“. Pe fundalul solar și orbitor al unei veri în care lumina intensă pare să anuleze temporalitatea în favoarea decantării clipelor esențiale, se petrece o dramă în trei, ai cărei actori sînt împiși, finalmente, spre un deznodămînt violent. Importantă este aici gradarea subtilă a acțiunii și dozajul psihologic,

elemente fără de care cartea — marcată oricum de un aer *déjà vu* — ar risca să decadă în plictiseală cronică. David Helwig își asumă un pariu destul de dificil și, în mare măsură, îl duce la îndeplinire cu succes. Acuratețea sa stilistică joacă un rol important, atmosfera romanului fiind, dacă se poate spune așa, cel mai reușit personaj al său. Pe undeva, cartea îmi amintește de filmele lui Antonioni, cu haloul lor specific, tensionant în sine.

Elizabeth, poetă lesbiană auto-exilată în Anglia timp de un deceniu, se reîntoarce la Kingston, orașul tinereții și al pasiunilor ei heterosexuale. Găzduită de familia fostului amant, Wayne, ea își ia în serios rolul de „vrăjitoare“, sperînd copilul (Tod), agasînd soția (Jane) și rătăcindu-se ex-iubitul. Aceștia trăiesc pe o insulă, pe un pămînt care începe să le fugă de sub picioare, ars de soare și erodat, puțin cîte puțin de valurile mării. Insula nu-i ține decît parțial izolați de lumea exterioară. Aparentă oază de liniște și calm, ea suportă cotidian fluxul de pașimi al universului continental, ostil și străin. Wayne Burtch, ca avocat, este agresat de soțul unei cliențe pe care o reprezintă într-un proces de divorț. Elizabeth reîntâlnește altă pasiune trecută, Robert — proaspăt șomer cincantener, și, ca „vrăjitoare“ ce se respectă, îi va răvăși și acestuia viața interioară, în care se resimțeau cu acuitate și urmele unui divorț, și rătăcirile celor doi copii (între care Cindy, părăsită la rîndu-i de bărbatul care o dezverginase, întreține o legătură stranie cu un pictor), și recente eșecuri profesionale. Din detaliile microscopice ale unui fundal angoasant, drama în trei se nutrește progresiv, acumulînd tensiuni doar aparent străine și prăgîtînd scena pentru magia neagră a propriului climax. Prezența Elizabeth în casa familiei Burtch devine demoniacă: Jane se nevrozează fie și numai citîndu-i ciornele poetice și reurge la protecția amuletelor. Este ea vulnerabilă în fața magiei Elizabeth? Dar Elizabeth pare abstrasă din lumea reală: a evadat ea însăși din carnalitatea lumii fizice (părăsindu-și chiar și

perechea lesbiană Martha) pentru a se retrage spiritual în drama ereziei catare și a cruciadei Albigenzilor, căreia vrea să îi dedice un poem? O preocupă într-adevăr masacrul de la Montségur, pierdut în negura timpului, sau plănuieste ea un carnagiu psihologic pe insulă? Misticismul prezentului sau ritualurile negre ale trecutului? Erezia memoriei sau entropia clipei de acum? — Meritul romancierului este de a ști să păstreze în echilibru imponderabil toate aceste nedeterminări, transformîndu-le în pretexte, totodată ludice și agonice.

— De miine, părăsim zodia Cancerei, pentru cea a leului.

— Apa pentru foc, adaugă Elizabeth. Ne mutăm în casa Soarelui.

— Crezi în asta? Privirile celor două splendide femei se încarcă de electricitate aceluiași întrebări. (...)

— Poeții cred în toate povestirile mitologice.

— Abilitate negativă, replică Robert ironic.

Asemenea secvențe inițiatice, produse în timpul unui party ce reunește, în casa de pe insulă, actanții principali și o parte din figuranți, ar fi penibile dacă ar fi luate în serios pînă la capăt. David Helwig știe unde să se oprească și unde insinuarea ține locul excesului de cuvinte. Totul poate fi finalizat și, implicit, deturnat ironic într-un limerick despre... „Cavalerul Singuratic ce-și dorea rectul unei doamne din Toronto“. Umbra protectoare a lui Edward Lear plutește și la Kingston și acțiunea ei este benefică în ceea ce-l privește pe romancier.

Mai departe, cartea nu mai merită citită, decît pentru a confirma sau — dimpotrivă — infirma această supoziție despre limerick-ul în chip de... supozitor psihologic. (Pfiuu! Vade retro! Boala asta se ia!) Restul e intrigă și conexiuni stabilite, conform unei geometrii narative non-euclidiene, între personaje, dar, cum spuneam, cel mai bun personaj al lui David Helwig este atmosfera, angoasa ce plutește în aer, neștiută, amenințătoare, stranie...

Dan-Silviu Boerescu

film

Madridul, cinematograful, fervoarea lui și ritualul ei (II)

James Ivory era prezent și el, cu ultima lui realizare (deja incununată cu două premii prestigioase — Marele premiu al criticii italiene și CIAK-ul de aur al celei mai bune pelicule — precum și cu nominalizarea Joanne Woodward pentru Oscarul celui mai bun rol feminin), filmul „*Di și dna Bridge*“, în care partenerul actriței deja menționate este, firește, Paul Newman. Cu acest film, tot o ecranizare („bazată pe operele“ obscurului Evan S. Connell), Ivory reușește una din creațiile sale cele mai emoționante, un echilibru delicat între filmul de succes la public și epura stilistică. Îl consider pe Ivory maestru de necontestat al ecranizărilor rafinate (Henry James, Jean Rhys, E. M. Forster), dar ceea ce el aduce în plus în filmul acesta este depășirea, oarecum, a statutului de roman filmat: „*Di și dna Bridge*“ poate fi privit (și) ca un joc malițios cu spectatorul căruia, pe de o parte, i se dă ceea ce el cere (adică un subiect, de data aceasta: povestea unei familii americane instărite, acoperind perioada 1919—1939), iar, pe de alta, i se inoculează o foarte subtilă detașare față de ceea ce vede, prin procedee vădit desuete (enchaine, ritm etc.), o distilare ironică a convențiilor melodramei, culminînd cu happy-end-ul expedit prin insert! Cît despre rolul pe care-l face Joanne Woodward în acest film, ar trebui scrisă o carte... poate asemănătoare celei în care Hitchcock, destăinuindu-se lui Truffaut, și-a analizat „trucurile“; în ce o privește pe dna Woodward, așa prefera să se vorbească, nu despre trucuri, ci despre Grație — o Grație sublimă care face dintr-un rol de o ingrată banalitate o adevărată sărbătoare a inteligenței actoricești...

Întîmplarea a făcut să văd, în același cinematograf (Renoir), și ultimul film al lui Bertrand Tavernier, „*Daddy Nostalgic*“, în care, după o absență îndelungată, a reapărut marelui Dirk Bogarde,

de astă dată alături de Jane Birkin și Odette Laure (al cărei rol, temperamental vorbind, se aseamănă foarte mult cu cel al Joannei Woodward; fără a se ridica la intensitatea acesteia, Odette Laure creionează, din cîteva tușe discrete, o mică bijuterie — de unde se vede că, nedreptățite în film, doamnele d'un certain age își iau o binemeritată revanșă prin aplauzele spectatorilor!)

Povestea destul de banală a „unui om oarecare“ ce-și rememorează viața în apropierea morții, între afazia conjugală și posibilitatea de a comunica, în sfîrșit, cu o fiică ea însăși măcinată de problemele ei, dar care-l înțelege mai bine decît oricine — toate aceste lucruri mărunte, „these foolish things“ spune melodia care punctează filmul (cîntată de Jane Birkin), partea trăită a unei vieți, dar și partea visată, fantazată, Tavernier le organizează, cu înfinită delicatețe, într-o „sonată de toamnă“, apăsînd acele clape care o fac inconfundabilă...

Celălalt film francez pe care am avut bucuria să-l văd este un Louis Malle din 1989 — „*Milou în mai*“: în mai '68, undeva prin sud-estul Franței, moartea subită a unei bătrîne doamne, proprietară a unui castel, reunește întreaga familie. (Foarte curînd se va vedea că ceea ce i-a reunît nu sînt atîta sentimentele filiale, cît iminența partajului!) Sintem chiar în momentul declanșării, la Paris, a revoluției sorbonarde: confuzia comunicatelor are drept efect crearea unei paralizii generale, în care funeraliile bătrînei, atît de preocupante pentru familie, sînt, desigur, ultimul lucru la care se vor fi gîndind reprezentanții pompelor funebre locale...

Pornind de la ceea ce pare a fi o farsă neagră la Bunel (coscenarist la acest film este chiar Jean-Claude Carrière, iar interpreta bătrînei — Paulette Goddard — a fost partenera lui Gaston Modot în „*Regula jocului*“ al lui Renoir), violentînd atmosfera ușor cehoviană cu neașteptate ruperi de ritm, delirînd delicios pe alocuri, de o ironie mușcătoare alteori, rînd pe rînd nostalgice, obraznice, insolite, paranoice, Malle desăvîrșește o minune de film, ce nu

seamănă cu nimic din ceea ce a făcut pînă acum... o capodoperă a imaginației inteligente i-aș spune, căci izbucnește, în același timp, să imbine comedia domestică, foarte franțuzească, un pic desuetă, cu comicul social și, mai ales, cu tragicomicul unei întregi societăți care delira fără s-o știe, delira copios, în tot acest timp prefăcîndu-se rațională; Malle are marea neobrăzare să surprindă umorul negru, sută la sută british, al unor *bonsviveurs* sută la sută meridionali — și de-ar fi numai atît...!

Enorma lui erezie este, pînă la urmă, de a lua pe picior ceea ce devenise un fel de tabu cultural, de a face un haz nebun chiar de Ea, de Dînsa... de „revoluția“ din mai '68!! Și o face în cele mai mici detalii, începînd cu imaginea, atît de *paisible*, a lui Milou (Michel Piccoli) stînd de vorbă cu albinele, recitîndu-le „Georgicele“ pentru mai buna lor reîntoarcere în stup; continuă cu tot tribul rudelor adunate, animați brusc de „suful“ anarhiei de la Paris, făcînd un tur al domeniului și cîntînd „*Internațională*“ în timp ce trec pe lângă bătrînul grădinar ce sapă, singur, groapa defunctei; culminează, în fine, cu exodul precipitat „în munți, în codri“ pentru a scăpa de furia anarhiștilor locali — care se dovedesc a fi... vînători! Muzica lui Stéphane Grappelli

însoțește „rătăcirile“ narațiunii, dîndu-i parcă mici imbalduri matinale în direcții neprevăzute. Într-un cuvînt, un film de o fermecătoare prospețime, venind din partea unui maestru ce nu pare deloc dispus să se „clasicizeze“.

Despre „*Bucătarul, hoțul, soția lui și amantul ei*“, al lui Peter Greenaway trebuie spus, fără înconjur, ceea ce i se cuvine: anume, că este unul dintre cele cinci sau șase filme care pot fi considerate niște plăci turnante în istoria cinematografului mondial. Îl pun, de a ceea, alături de „*Ciinele andaluz*“, c „*Persona*“, de „*Anul trecut la Marienbad*“, de „*Marea crăpelniță*“ și de „*Salò*“ al lui Pasolini — filme care sînt mai mult decît simple apoteoze ale unui stil... Dificultatea discutării despre fiecare dintre acestea în parte, sau despre toate la un loc, vine din senzația absenței unui interval discursiv, a unui timp ideal care să le dea dreptul la acea *radicalitate* pe care, în termenii imagistici, o au cu prisosință.

Transgresiv, aglutinant în aceeași măsură în care face dovada unui purism vizionar dus la extrem, filmul lui Greenaway transcende o anumită concepție *gregară* asupra cinematografului, ca loc prin definiție al imaginarului colectiv. Extravaganța vizuală a lui Greenaway se refuză acestui loc comun; practica picturală pe care el însuși o invocă în legătură cu „*alchimia*“ filmelor sale oferă, desigur, o explicație, însă nicidecum o concluzie; spirit mult mai apăsător *baroc* decît postmodern (deși trăsăturile distinctive ale postmodernității pot fi ușor reperate în creațiile de pînă acum), spirit profund *melancolic* în ciuda aparențelor, din familia lui Robert Burton și sir Thomas Browne, Greenaway este, ca și aceștia, un „*wit*“ scăpărător de erudiție, în care sălășluiește, nu searbăd, o inteligență profund versatilă; un paludic în care s-a fofilat un ludic... Deconcertanța sa vine tocmai din aceste straturi succesive pe care le dezghioacă o analiză: or, din acest punct de vedere, „*Bucătarul*...“ oferă „ospățul“ cel mai aiuritor, cel mai abundent, dar și cel mai abuziv-livresc din toate filmele văzute pînă acum! Atîns de geniu așa cum altele sînt atîns de crampe, filmul lui Greenaway este vomitului somptuos prin excelență: iar între imaginea corpului îmbălsămat în filele unei cărți, pe care femeia le extrage din nări, din gură, din urechi ca pe niște accesorii arcimboldești și cea a aceluiași corp gătit, preparat pentru canibalismul final nu există hiatul vreunei sovăclii imaginare, ci continuumul unei convulsive *summa melancholica*...

Alex. Leo Șerban

POEȚI DIN ISRAEL

IEHUDA AMIHAI (n. 1924)

Dumnezeu plin de-ndurare

Dumnezeu e plin de-ndurare,
dacă Dumnezeu n-ar fi fost plin de-ndurare,
ar fi fost îndurare pe lume, nu numai în El.
Eu, care-am cules flori în munți
și-am privit către toate văile,
eu, care-am adus cadavre de pe coline,
știa bine că nu-l îndurare pe lume.

Eu, care-am fost regele sării lângă mare,
eu, care-am stat nehotărît la fereastră
numărînd pașii îngerilor,
eu, care-am ridicat cu inima greutatea durerii
în întreceri cumplite.
Eu, care-am folosit doar o mică parte
a cuvintelor din dicționar.

Eu, care sînt silit să dezleg fără voie enigme,
știi că dacă Dumnezeu n-ar fi fost plin de-ndurare,
ar fi fost îndurare pe lume,
nu numai în El.

Mamei

1.
Ca o veche moară de vînt,
mercu două brațe se-naltă să strige la ceruri
și două coboară să facă piinea.

Ochii ei sînt curați și strălucitori
ca o scară de Pesah.

La noapte va pune toate scrisorile
și fotografiile una lângă alta,

ca să măsoare cu ele
lungimea degetului lui Dumnezeu.

2.
Vreau să merg prin albiile uscate
și adîncii ale plînsului ei.

Vreau să stau în arșița
tăcerii ei.

Vreau să mă reazem
de trunchiurile zgrunțuroase ale durerii ei.

3.
Ea m-a pus.
Ca Hagar pe Ismael,
dedesubtul unui tufiș,

să nu-mi vadă moartea în război,
dedesubtul unui tufiș,
într-unul din războaie.

DAN PAGHIS (n. 1930)

Întoarcere de prisos

„In cele din urmă a rămas satul ghebos
dincolo de anii morții, în noapte,
și-și amintește ca prin ceață de mine.
Insomniile eiilor
sunt încă din bezna spre bezna aceleași minciuni,
ecocul de tablă
pe crucea de la răsăritul vînturilor
încă se mai prefăce că-mi arată direcția.
N-am să mă răfacese, nu trebuie să caut și să-nreb :
altesea e gravată în carnea mea, la ce bun să mă lup,
nu pot să mă birui pe mine. M-am întors din greșeală
și am aflat : totul a fost o gînd rău.
Sînt fără milă osîndit să acționez.
Și-i zău de-acum. Încă puțin și vor vedea că-s viu.
De ce mi-am ridicat împreună cu mine
ochii din infern.

moda, altfel

Camerele
Împărătesei

din același vestibul din care se
ajungea la camerele împăratului, pe o
scara largă, de marmură albă, se ajun-
gea la camerele împărătesei. Carpeta
groasă, turcească, sint imprăștiată pe no-
blețea marmurei și tapiserii vechi po-
vestescă cu grație transformarea lui Daph-
ne în boschet de dafin. Ușierii sint
incremenți în haine de argint și de cu-
loarea castanei, în ciorapi de mătase
neagră și pantofi cu catarama ce stră-
lucesc iar Biguet, șeful lor, e atît de
devotat suveranei (a însoțit-o în Anglia,
în 1870 și a murit acolo) încît i se spu-
ne „A treisprezecea Doamnă a Palatu-
lui”, înlocuind orice îndatorire a vreunui
doamne de onoare care uneori, motivat,
absentează din suită.

Din ante-cameră, cu pas ușor, pătrun-
dem în *Salonul Verde*, cu pereții de un
verde palid, pe care maestrul Burette
a țesut arabescurile unei verduri mai în-
chise, înțepate cu aur, înrămate în lu-
crături aurite. Un coș imens cu flori e
pictat pe plafon de marele Chequier, iar
panourile ficăreii uși conțin picturi de
ramuri înflorite, cu păsări cu aripile în-
muiate în luminile curcubeului. Mobila
aurită — Louis XVI, e tapisată cu inoga-
labilă artă de Beauvais, figurînd buchete

de flori pe fond alb. În acest salon doam-
nele împărătesei și șambelanul personal
se simt foarte bine. Aici, între „ver-
deturi” prețioase și clipiri de gene au-
rite, se nasc povești picante, „glumițe”
care te împodobesc repede cu bijuteriile
„cătuse” și multe intrigi în legătură cu
rochiile doamnelor.

Plafonul *Salonului Roz* este capodo-
pera lui Charles Chaplin, care ar fi
transmis prin opera sa cite ceva din tra-
diția lui Lemoyne, Boucher, Fragonard.
Din păcate a ars, ca toate celelalte. De-
scrierile celor ce au cunoscut *Salonul
Roz*, multe contradictorii, sint minuțio-
ase. Toată lumea este de acord că pla-
fonul lui Chaplin se voia *Triumful Flo-
rei*. Cei mai înflăcărați susțin că Flora
este împărăteasa Eugenia. În mijlocul
plafonului se afla portretul ei, înconju-
rat de o ghirlandă de roze, ținută de cele
Trei Grăzi, în jurul cărora „zburătăceau”
figuri simbolice ale Artelor, în timp ce
unul dintre mai multele genii înaripate
duceau într-un coș cu flori pe micul
prinț (Imperial) iar ceilalți se jucau a-
lungînd norii și imprăștiind minunile
Aurorii spre ceruri, de unde reveneau
în cornișe, în brațe de plante agățătoare,
aurite, cu flori care se deschid. O beție
florală, pictată, e susținută de colțurile
salonului, de arabescuri trandafirii, de-
licate și de medalioanele de deasupra
ușilor : o pansellă incununaată cu stele,
sub lună în plină creștere ; o nimfă în-
podobîndu-și arcul cu albastrele de griu,
în timp ce altcineva, în somn, o încoro-
nează cu maci ; în umbra unui dafin,
cruște o violetă smerită ; naiade, cu co-
roane de nufăr și trestii, plutesc ; arhi-
cunoscuta lamentație a *margaretei*, „mă
iubește, nu mă iubește, puțin, mult, de-
loc ; și, în sfîrșit trandafirul, foarte in-
teligent tipizat de Aurora. Șemineul, de
marmură albă, încrustat cu *lapis lazuli*,

creștea dintr-un potir de trandafiri de
aur. O mobilă la fel de prețioasă ca a-
ceea a *Salonului Verde* era reflectată de
patru oglinzi imense, înrămate în cununi
de flori, oglinzi care mai reflectau și...
„the superb vista of the Tuileries gar-
den and the Champs Elysees”.

În *Salonul Albastru*, în care împără-
teasa primea audiențe, medalioanele de
deasupra ușilor conțineau portretele ce-
lor șase frumuseți ale aceluși timp, ope-
ră (opere) a lui Edouard Dubufe : trei
blonde și trei brunete. 1) Sofia Trubet-
coia, Ducesă de Morny, blondă limfa-
tică, cu ochii întunecați, plini de viață.
2) Anna Murat, Ducesă de Mouchy, cu
obraji proaspeți, cu bucle blonde —
metaforă a feticișcani englezoase din
înalta societate. 3) Eglé, de la Moscova,
Ducesă de Persigny, blondă cu roze de
aur strălucitoare într-o lume de aur. Și...
brunetele... 4) Contesa Walewska, năs-
cută Ricci, „Florentina”. 5) Ducesa Ca-
dora, simbolizînd-o pe Haidéc. 6) Ti-
năra Ducesă de Malakoff, compatrioată
a împărătesei, cu mantilie roșu de *Gra-
nadina*. E regretabil că aceste portrete
au fost distruse. Cele trei saloane ale
împărătesei au fost eforturi de creații,
cu fost opere de artă. „Unluckily, there
came the Commune !”.

Dar *Saloanele*, indiferent cum erau co-
lorate, respirau personalitatea împărăte-
sei. Se zice că i s-a cerut sfatul în legă-
tură cu alegerea în funcția de „Secrétair
des Commandements” și că ea l-ar fi
propus pe Mérimée. Napoleon al III-lea,
se zice că ar fi respins sfatul acesta „fe-
minin-imperial”, pentru că circula zvonul
că „mama Montijo”, deci mama Eugeniei,
ar fi avut relații „plăcute” cu autorul
nemuritoarelor *Carmen* și *Colomba*. Se
știe însă că Mérimée a fost mentorul li-

Și cînd m-au pus la zid, am cerut să stau lângă ea.
Și am învăluit-o cu pieptul meu larg (cine știe : poate).
Și cînd au tras, a curs singe mult, dar numai din spate.
Trag.
Și cît sperasem că singele va acoperi pata.
A doua rafală.
Și cît sperasem că singele va acoperi pata.
Oricum ar fi — pata rămase pe zid.

Termen lung și termen scurt

„Dar pe termen lung e rentabil” —
prostii.
Nimic nu-i rentabil pe termen lung,
căci termenul lung
nu-l rentabil.
În primul rînd, nu e lung —
așa că de lungime n-avem ce discuta.
În al doilea rînd, nu e termen —
deoarece nici nu poate fi vorba de termene.
În al treilea rînd, nu e rentabil,
căci forța de cumpărare scade cu vîrsta :
crește capacitatea de plată — scade forța de cumpărare.
E lege.
Pe termen scurt nu e rentabil așadar,
să vorbești de planuri pe termen lung.
Pe termen scurt e bine să te-nșori,
să-i faci nevastă șase copilași
și să o lași.

În românește de Sebastian Costin

RIRI MANOR

Carte
de vizită

Mă plimb
Fără o trăsura

Iubesc
Fără o dragoste

Scriu
Fără o limbă

Lipsită de cap
Fără decapitare.

Dedicație

Celor pe care i-am întîlnit
— spre norocul meu —
și care mi-au dat căldură,
zîmbet și semne de întrebare
la a căror umbră am crescut
ca om și ca femeie.
Celor pe care nu i-am întîlnit
— din motive tehnice : au murit
în secolele precedente —
și care mi-au dăruit
ore fermecate de citire
și de apropiere sufletească.

in memoriam KATIA ȘPUR

Pină la ultima răsufllare,
alături de scriitorii noștri

După cel mai mare poet din Iugoslavia, VASKO POPA
(de origine română), s-a stins din viață, anul acesta, și
KATIA ȘPUR — veterană a prezentării literaturii româ-
ne în limba slovenă. Katia Șpur a-nceput să traducă cu
devotament artistic din literatura noastră, înainte de 20
de ani, publicînd în reviste literare de mare prestigiu
din Ljubliana și Maribor, precum „Razgledi”, „Srce in Oko”
„Dialogi” s.a. poezii, proză și aforisme românești. Au de-
finit, datorită domniei sale, în limba marelui Preșeren, nu
numai în paginile revistelor ci și în volume separate, va-
lorile autentice și vegnice ale Mioriței precum și o bună
parte a operelor lui Eminescu, G. Coșbuc, L. Rebreanu, M.
Pieda, I. Fulga, A. Blandiana, D. Deștu, A. Buzura, A. D.
Munteanu, M. Dinescu s.a.

Katia Șpur, deși trecuse de vîrsta de optzeci de ani, se
distingea printr-o vitalitate productivă, era plină de via-
ță, de entuziasm și dragoste față de literatura română și
scriitorii noștri. S-a stins din viață, ca urmare a unui ac-
cident de automobil cum ne-a afirmat nepotul ei Gregor,
toemai în ziua cînd se-nțoreea acasă, după ce a expediat
prin poștă, la adresa noastră, cîteva reviste în care erau
publicate, versuri de Mircea Dinescu și Ana Blandiana.
Este o dovadă concretă care doare — KATIA ȘPUR, accesi-
tă mare personalitate a legăturilor spirituale româno-
slovene, a trăit alături de valorile noastre și scriitorii
noștri, pină la ultima răsufllare. Dumnezeu s-o ierte !

Baki Ymeri

terar al Eugeniei, ea iubindu-l încă din
copilărie. Oricum, spune un comentator
răutacios, din vremea aceea, „Mérimée,
prin prietenia cu împărăteasa nu a adă-
ugat nimic nici reputației sale, nici lite-
raturii franceze, nici prin versurile sale,
nici prin șaradele sale nici prin prover-
bele pe care le scria pentru amuzamen-
tul setului imperial”. Dar manuscrisul
uncia dintre povestirile sale. „La Chambre
Bleue”, după revoluția din 1870, a fost
găsit în camerele împărătesei. A dispă-
rut în conflagrația palatului și se pare
că era o istorioară din *Vie Parisienne*
sau din *Gil Blas* (ce vorba de un ziar al
timpului nu de capodopera lui Le Sage),
o intrigă ușoară, vulgară, sexuală și de
mic profit care se țesea într-o *cameră
albastră*. Ceea ce arată, susține comen-
tatorul răutacios (poate mai puțin rău-
tacios decît „Răutaciosul adolescent” —
film de Nicolae Breban) că, în legătură
cu „problemele” de literatură, împără-
teasa nu se afla în cele mai bune mîini.
Împăratul nu-l iubea pe Mérimée, îl
prefera pe Sainte-Beuve, pe care ea îl
respingea.

Amîndoi scriitorii erau la fel de cinici.
Fără scriitori, anonimi sau recunoscuți,
cinstiți sau mincinoși, lupînd împotriva
PUTERII sau crescuți de PUTERE, IS-
TORIA, cu MODĂ sau fără, nu se leagă,
nu se adună! De ce celor care pretind că
fac istoria le e atît de frică de SCRII-
TORI ?

Corina Cristea

In memoriam GRAHAM GREENE

La 3 aprilie 1991 s-a stins din viață, într-un sanatoriu din Elveția, unul dintre cei mai importanți scriitori ai secolului douăzeci, — romancierul englez Graham Greene. De mai bine de două decenii trăia la Antibes, în sudul Franței, de unde continua, până nu demult, să trimită la tipar paginile inegre de scrisul lui mărunț și chinat, dar delectabil pentru cititori. Căci Graham Greene era, mai presus de orice, un scriitor, nu de profesie, ci de vocație, chiar dacă a fost, timp de multe decenii, și un fel de personaj public, redutabil prin intervențiile sale, sporadice, dar totdeauna remarcate, în viața politică. Mai acum cîțiva ani, de pildă, el nu a pregetat să declare război d-lui Jacques Médecin, pe atunci prefectul Marsiliei (între timp demascat ca escroc și evadat undeva în America Latină, aidoma unui personaj al romancierului care-l stigmatizase într-un pamflet intitulat „J'accuse!“).

În buna tradiție a literaturii „anglo-saxone“, mai puțin grevată pe politică decît, să zicem, cea franceză, Graham Greene și-a văzut constant de scrisul lui, cedînd politicului doar o mică parte din timpul său de lucru. Și totuși, cărțile sale — cîteva zeci, printre care vreo douăzeci de romane, — sînt (iarăși, în buna tradiție amintită) pline de ecouri ale realității imediate. Pe bună dreptate respingea scriitorul reproșul ce i se făcea, uneori, că situațiile și peisajul moral-politic zugrăvite în romanele sale ar închipui o lume fictivă, o „Greenland“, o țară a lui Greene, fără corespondent în lumea reală. Această „țară a lui Greene“ a existat, și există încă, din păcate, în destule părți ale globului.

Un alt clișeu folosit adesea, cînd vine vorba de cărțile scriitorului englez, este că acesta a fost un „scriitor catolic“. E adevărat că Greene s-a convertit la religia catolică, scriînd sub influența ei cîteva cărți, inclusiv capodopera intitulată Puterea și gloria (1938), dar îndeobște el s-a ferit să-și folosească literatura ca trambulină pentru idei sau convingeri. O romancieră engleză, Barbara Collard, își amintea nu demult sfatul primit de la Greene în legătură cu primele ei romane: „...Nu trebuie să nermiți niciodată catolicismului să se interneze între dumneaei și scrisul dumitale... Socot că nu trebuie să ne lăsăm niciodată paralizați de o credință“...

Un clișeu la fel de tenace, deși infinit mai puțin întemeiat pe vreo adevăr este cel pe care l-a reluat, din păcate, chiar Televiziunea română cînd — în emisiunea „Actualităților“ din seara zilei de 3 Aprilie, ziua morții lui Greene! — a afirmat că scriitorul ar fi fost... comunist... Graham Greene a trecut, timp de două sau trei săptămîni, în prima lui tinerețe, prin Partidul comunist din Anglia, dar a zăbovit în rîndurile sale mult mai puțin decît, probabil, redactorul „știrii“ cu pricina, un obsedat de problemă. Greene a fost, ce-i drept, și a rămas pînă la capăt, un om „de stînga“, în sensul bun și curat al acestei noțiuni, degradată de evenimintele din partea noastră de lume.

În legătură cu aceste evenimente, aș vrea să subliniez interesul cu care Graham Greene a urmărit situația din țara noastră. Ca traducător al multor cărți al sale, am corespondat cu el, de-a lungul a două trei decenii. Din rîndurile știute, corespondența noastră — mai ales a mea — s-a limitat totdeauna la „strictul necesar“ — adică la clarificarea unor sensuri ale prozei lui Greene. Dar în urmă cu cîțiva ani, cînd am putut face o călătorie în Occident, și l-am scris lui Greene, e mi-a răsunat, ceva mai puțin laconic ca de obicei, că sneră din suflet să nu mă treacă mult pînă ce România va scîna de „orihia nereche“. Familia Ceausescu l'obseda și ne puturăm romanului desvre „Papa Doc“... După Revoluția din Decembrie 1989, Graham Greene s-a bucurat nespus cînd l-am anunțat că vreo cîțiva scriitori români vor să-l reeditare cărțile dela traduce ori să-l publice altfel, năvălind pe tot înedite. În ultima selecție pe care mi-a trimis-o, din „Războiul în China“, sanatoriul elvețian unde avea să moară avea numai cîteva cărți, imediat după ce el a plecat din țară. În ultima selecție pe care mi-a trimis-o, din „Războiul în China“, sanatoriul elvețian unde avea să moară avea numai cîteva cărți, imediat după ce el a plecat din țară. În ultima selecție pe care mi-a trimis-o, din „Războiul în China“, sanatoriul elvețian unde avea să moară avea numai cîteva cărți, imediat după ce el a plecat din țară.

...Nu trebuie să nermiți niciodată catolicismului să se interneze între dumneaei și scrisul dumitale... Socot că nu trebuie să ne lăsăm niciodată paralizați de o credință“...

Petre Solomon

CĂPITANUL ȘI INAMICUL

(fragment)

Cu cîteva săptămîni mai tîrziu, cînd — la auzul soneriei, m-am repezit pe scări ca să deschid ușa, n-am mai văzut nici o mustață. De data asta, sunase corect, potrivit codului stabilit. În timpul absenței sale, între mine și Liza se infiripase, cred, un soi de afecțiune. Începusem să țin la Liza, deși era vorba doar de atașamentul nestatornic al unui copil, iar cît privește propriul ei atașament față de mine, se prea poate să fi fost o replică aproape mașinală la atașamentul meu, o replică fragilă și ușor de anulat. Dar în centrul gîndurilor și al vorbelor noastre se afla Căpitanul: „Căpitanul spune mereu...“, „Doar știi că, odată, pe cînd era prizonier, Căpitanul mi-a zis“...

Căpitanul care se înfățișa acum ochilor mei, în pragul ușii, nu mai era însă Căpitanul pe care-l cunoscusem. Poate că mai era și acum Căpitan, dar un căpitan de marină, bărbos și înalt, fără baston purtat pe umăr ca o pușcă, ci cu un ciomag în mină, ca o armă împotriva piraților. Mă zgîiam la el, uluit, în loc să-l las să intre, în spatele lui, lingă trotuar, se zărea o mașină. Da, o mașină!

— A matală e ? îl întrebai eu.
— Firește că i-a mea ! se burzulul el.
Unde-i Liza ? Liza e bine ?

Căpitanul mă împinse la o parte și coborî scările, cîte două trepte deodată. I-am văzut în clipa cînd s-au întîlnit. Ea făcuse cîțiva pași în întîmpinarea lui, dar s-au oprit la un pas unul de celălalt. Nu se sărutară, nici măcar nu se atinseră. Era ca și cum s-ar fi temut unul de celălalt după atîtea luni de absență.

— Ți-ai lăsat barbă, îi zise ea.
— Da.
— De ce ?
— Mi s-a părut că-l mai înțelept, li

răspunse el punîndu-și mina pe umărul ei. Ești bine, Liza ?

— Sînt bine, dar tu...
— Nici un motiv de îngrijorare.

Se sărutară în cele din urmă — nu sărutul acela pătimaș, pe care-l văzusem o singură dată, pe ecran, în filmul King Kong și pe care aveam să-l țin minte toată viața, — ci un sărut timid, deus pe fiecare obraz de parcă gestul acesta ar fi putut, prin el însuși, primejdui ființa iubită, întocmai ca sputa unui contagios. M-am întors ca să închid și să încui ușa, aruncînd din nou o privire spre mașină, cu un sentiment de dezamăgire ; cînd am intrat în bucătărie, Liza tocmai pregătea ceaiul, inevitabilul ceai, pe care Căpitanul îl bea doar ca să-i facă ei plăcere.

— Va să zică, Diavolul bătrîn a reapărut ! spuse el.

— A stat unde stai tu acum.
Căpitanul se foia pe scaunul lui tare, ca și cum ar fi fost jenat și contrariat de căldura lăsată acolo de trupul tatălui meu.

— Ce-a avut de spus ?
— Zicea că vrea să mă ajute.
— Și tu ce i-ai spus ?
— I-am spus că n-am nevoie de nici un ajutor din partea lui.

Căpitanul continua să se foiască pe scaun.

— Poate că n-ai procedat bine, Liza !
— Nu vreau cu nici un chip ajutorul lui !

— Presupun că nici în mine n-are încredere.

— Asta e sigur !
— Totuși, ceva bani care pică din cînd în cînd, chiar de la unul ca el, te-ar scuti de multe griji. Mai ales că eu nu-s tot timpul aici...
— Ne-am descurcat pînă acum !

N-am pretenția că-mi pot aminti întocmai discuția lor, în toate amănun-

tele. Unele cuvinte mi-au rămas întipărite în memorie, dar le născocesc pe cele mai multe, pentru a umple golurile dintre ele, deoarece doresc din suflet să aud din nou tonul vocilor lor. Mai presus de orice, vreau să-i înțeleg pe singurii doi oameni în care puteam recunoaște ceea ce presupun că poate fi descris ca un fel de iubire, o iubire pe care eu însumi n-am încercat-o pînă acum. De un lucru sînt sigur, în orice caz : l-am auzit pe Căpitan spunîndu-i după o lungă pauză :
— Te-a făcut să te simți din nou nefericit ?

— Nu are cum. Nu mai poate ! se grăbi ea să-i răspundă.

A rămas oare Căpitanul cu noi în noaptea aceea ? În mod normal, n-aveam cum să știu : erau prea discreți în această privință. Cînd m-am dus la

culcare, am încercat să rămîn treaz cît mai mult cu putință : cîtă vreme le azeam vorbii la cășol. Îmi spuneam nu sînt singur. Din același motiv, pînă deam și zgomotul unui automobil. Am adormit înăntre ca voiele să fi a putut. Știu doar că a doua zi dimineața Căpitanul era prezent la micul dejun în minte asta pentru că atunci s-a putut pentru prima oară problema educației mele școlare.

Cred că problema s-a ivit în clipa cînd l-am întrebat de mașina lui :

— E chiar a matală, mașina ?
— Firește că da !
— Ce marcă e ?
— „Morris Minor“.
— E-o mașină bună ?
— Nu-i un „Rolls“, dar în actuală situație e destul de bună !
— Mă înveți și pe mine s-o conduc ?
— Nu ! La vîrsta ta, nici nu-ți dă voie legea !

Apoi, către Liza :

— Aprope de lege, cred că există legi în materie de școlaritate, dar să mă bată Dumnezeu dacă știu ce anume prevăd ! Jim știe să scrie și să citească — ce altceva trebuie să știe un băi ! Restul, te învață viața însăși. Oricum, există unele lucruri pe care le poate învăța de la mine mai bine decît de la oricare dascăl.

— Știința ?
— A, în ce privește știința, nu cunosc prea multe lucruri. Dar nu vîd în Jim un posibil om de știință.
— Religia ?
— Asta-i treabă de femeie. Treabta, deci.

— Păi nici eu nu prea mă pricep la religie.

— Dă-i o Biblie și lasă-l s-o citească singur. Religia nu poate fi vîrîtă în capul unui băiat. O înveți din mers, se n-o înveți deloc.

— Presupun că tu n-ai învățat niciodată.

In românește de Petre Solomon

Continuare în numărul viitor

bridge

De pe margine

Am discutat altădată despre avantajele pe care le comportă statul pe margine la a competiției sportive (și nu numai), inclusiv la una de bridge. Deși regula celui ce stă pe margine, a „chibițului“ e să tacă, există oarecari posibilități de eludare legală a ei, nu în sensul unei participări directe la joc (ceea ce constituie un delict și e sanc-

ționat cu îndepărtarea „chibițului“) ci în sensul unei implicări subtile, aparent extraneae, care însă penetrează dacă nu chiar în prezentul unei partide cel puțin în viitorul ei. Se știe că de pe margine lucrurile se văd mai bine, în primul rînd pentru că lipsește tensiunea specifică participantului la joc, tensiune care nu de puține ori lasă urme în capacitatea de concentrare, o diminuează sau o inhibă. În plus, de pe margine chiar dacă greșești în apreciere nu se întîmplă nimic, cel mult primești observații din partea altor „chibiți“, în nici un caz nu influențezi jocul. Asta în cazul unui „chibiț“ care nu ține să fie altceva decît un om de pe margine, un cunoscător al jocului care însă nu joacă. Numai că, spuneam mai devreme, există și o specie de „chibiți“ care vor și, mai ales, știu să se implice de pe margine în joc, în așa fel încît nici să nu-și contrazică statutul de „chibiț“

și nici să nu ofere combatanților prilej de reclamații la arbitru. Nu-i ușor să fii un astfel de „chibiț“, rolul pretinde, pe lingă o foarte bună cunoaștere a jocului, flier (psihologic), instinct (politic), intuiție (a evoluției partidei) și, nu în ultimul rînd, tupeu. Cu alte cuvinte a juca de pe margine e cu mult mai greu decît a juca pur și simplu, tocmai pentru că jocul de pe margine nu e niciodată nici pur și nici simplu. Cunosce un veritabil performer al acestui fel de joc, l-am urmărit în diverse situații, ba „implicîndu-se“ în litație, ba în faza jocului de levată, de fiecare dată fără să dea impresia că se amestecă în joc și de fiecare dată influențînd, totuși, jocul. Nu știam pentru ce să-l admir mai întîi : pentru exactitatea observațiilor pe care le făcea în discuțiile cu alți spectatori sau pentru abilitatea cu care reușea să inducă o idee sau alta de joc în teritoriul celor ce jucau. Specta-

torii îl priveau ca pe un expert, ca un clarvăzător chiar, iar jucătorii ca pe un arbitru sui generis și ca pe un pater terner nevăzut dar sigur, ca o absență prezentă. Cei dintîi, aflați și ei pe margine ca și el, rămîneau mereu cu senzația că omul are dreptate, ceilalți, jucătorii propriu-zisi, cu impresia că spun adevărul. Logica succesului acestor „chibiți“ e simplă : numai de pe margine adevărul și dreptatea coincid. Lum largă, în special ne jucătoare de bridge în genere ne jucătoare, lubește această coincidență. Jucătorii adevărați știu însă că ea, coincidența adevărului și dreptății, este de cele mai multe ori iluzie. De aici marele avantaj al celui care stă pe margine. Poate să ridice, să mai fi doar o mică întrebare : cui fi mîna să stea pe margine și să ridice ?

Laurențiu Ulici